

Ἰωάννης Δαμασκηνός - Πίναξ σὺν Θεῷ τῶν φιλοσόφων κεφαλαίων τοῦ Δαμασκηνοῦ

[pinax] Πίναξ

σὺν θεῷ

τῶν φιλοσόφων κεφαλαίων

τοῦ Δαμασκηνοῦ

Recensio fusior

[pinax.6] <Προοίμιον-Ἐπιστολή>

α΄ Περι γνώσεως

β΄ Τίς ὁ σκοπός

γ΄ Περι φιλοσοφίας

δ΄ Περι τοῦ ὄντος οὐσίας τε

καὶ συμβεβηκός

ε΄ Περι φωνῆς

ς΄ Περι διαιρέσεως

ζ΄ Περι τοῦ φύσει προτέρου

η΄ Περι ὀρισμοῦ

θ΄ Περι γένους

ί΄ Περι εἴδους

ια΄ Περι ἀτόμου

ιβ΄ Περι διαφορᾶς

ιγ΄ Περι συμβεβηκός

ιδ΄ Περι ἰδίου

ιε΄ Περι τῶν κατηγορουμέ-
νων

ισ΄ Περι συνωνύμου καὶ ὁμο-
νόμου κατηγορίας

ις΄ Περι ὑποκειμένου

ιη΄ Περι τῆς ἐν τῷ τί ἐστι

καὶ τῆς ἐν τῷ

ποῖόν τί ἐστι κατηγο-

ρίας

ιθ΄ Κοινωνία καὶ διαφοραὶ

τῶν πέντε φωνῶν

κ΄ Κοινωνία καὶ διαφορὰ γέ-
νους καὶ διαφορᾶς

κα΄ Κοινωνία καὶ διαφορὰ γέ-
νους καὶ εἴδους

κβ΄ Κοινωνία καὶ διαφορὰ γέ-

νους και ιδίου
κγ' Κοινωνία και διαφορὰ γέ-
νους και συμβεβηκότος
κδ' Κοινωνία και διαφορὰ
διαφορᾶς και εἶδους
κε' Κοινωνία και διαφορὰ
διαφορᾶς και ιδίου
κς' Κοινωνία και διαφορὰ
διαφορᾶς και συμβεβηκό-
τος
κζ' Κοινωνία και διαφορὰ εἶ-
δους και ιδίου
κη' Κοινωνία και διαφορὰ εἶ-
δους και συμβεβηκότος
κθ' Κοινωνία και διαφορὰ
ιδίου και ἀχωρίστου συμ-
βεβηκότος
λ' Περὶ ὑποστάσεως και ἐν-
υποστάτου και ἀνυποστά-
του
λα' Περὶ οὐσίας και φύσεως
και μορφῆς ἀτόμου τε και
προσώπου και ὑποστά-
σεως
(v. supra ζ')(v. supra ζ')(v. supra η')λβ' Περὶ ὁμωνύμων
λγ' Περὶ συνωνύμου
λδ' Περὶ πολυωνύμων
λε' Περὶ ἐτέρων και ἑτερονύ-
μων
λς' Περὶ παρωνύμων
λζ' Περὶ τῶν δέκα γενικωτά-
των γενῶν
λη' Περὶ ὁμογενῶν και ὁμοει-
δῶν ἑτερογενῶν τε και
ἑτεροειδῶν και ἀριθμῶ
διαφερόντων
λθ' Περὶ τοῦ ἐν τινι
μ' Περὶ οὐσίας
μα' Περὶ φύσεως
μβ' Περὶ μορφῆς
μγ' Περὶ ὑποστάσεως
μδ' Περὶ προσώπου
με' Περὶ ἐνυποστάτου

μζ΄ Περί ἀνυποστάτου
 μζ΄ Διαίρεσις τοῦ ὄντος καὶ
 τῆς οὐσίας
 μη΄ Περί τοῦ τί ὑπάρχει ἴδιον
 τῆς οὐσίας
 μθ΄ Ἔτι περὶ ὁμογενῶν καὶ
 ὁμοειδῶν ἑτερογενῶν τε
 καὶ ἑτεροειδῶν καὶ ὁμο-
 ὑποστάτων καὶ ἀριθμῶ
 διαφερόντων
 ν΄ Περί ποσοῦ καὶ ποσότη-
 τος
 να΄ Περί τῶν πρὸς τι
 νβ΄ Περί ποιοῦ καὶ ποιότητος
 νγ΄ Περί τοῦ ποιεῖν καὶ πά-
 σχειν
 νδ΄ Περί τοῦ κεῖσθαι
 νε΄ Περί τῆς ποῦ
 νς΄ Περί τῆς ποτέ
 νζ΄ Περί τοῦ ἔχειν
 νη΄ Περί ἀντικειμένων
 νθ΄ Περί ἔξεως καὶ στέρησεως
 ξ΄ Περί προτέρου καὶ ὑστέ-
 ρου
 ξα΄ Περί τοῦ ἅμα
 ξβ΄ Περί κινήσεως
 ξγ΄ Περί τοῦ ἔχειν
 ξδ΄ Περί ἀποφάνσεως ἀποφά-
 σεώς τε καὶ καταφάσεως
 ξε΄ Περί ὄρου καὶ προτάσεως
 καὶ συλλογισμοῦ
 ξς΄ Ὅρισμοὶ τῆς φιλοσοφίας
 εἰσὶν ἕξι
 ξζ΄ Περί τῆς καθ' ὑπόστασιν
 ἐνώσεως
 ξη΄ <Ὅροι διάφοροι>

[proem] <Προοίμιον-Ἐπιστολή>

**Τῷ ὀσιωτάτῳ καὶ θεοτιμῆτῳ Κοσμᾷ,
 ἀγιωτάτῳ ἐπισκόπῳ τοῦ Μαιουμᾶ,
 Ἰωάννης μοναχός**

[proem.5] Τὸ μὲν στενὸν τῆς διανοίας καὶ τὸ ἄπορον τῆς γλώσσης τῆς ἑμαυτοῦ ἐπιστάμενος ὄκνου, ὃ μακάριοι, τοῖς ὑπὲρ δύναμιν ἐγχειρεῖν καὶ τῶν ἀδυνάτων κατατολμᾶν ὥσπερ τις αὐθάδης καὶ τολμητίας τὸν ἐπηρητη- μένον τοῖς τὰ τοιαῦτα τολμῶσιν ὑφορώμενος κίνδυνον. Εἰ γὰρ Μωυσῆς, ἐκεῖνος ὁ θεῖος νομοθέτης, ὁ πάσης ἀνθρωπίνης θεᾶς ἀποχωρήσας καὶ τοῦ βίου τὰς τρικυμίας καταλιπὼν καὶ πᾶσαν ὑλικὴν ἀποσμηξάμενος

ἔμφασιν καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ὀπτικὸν καθηράμενος κἀντεῦθεν πρὸς θεοπτίαν γενόμενος ἐπιτήδειος, ὁ τὴν πρὸς ἡμᾶς τοῦ θεοῦ λόγου φιλόανθρωπον συγκατάβασιν καὶ τὴν αὐτοῦ ὑπερφυᾶ σάρκωσιν ἐν βᾶτῳ καὶ ἀύλῳ πυρὶ κατιδεῖν ἠξιώμενος, φλέγοντι μὲν καὶ ἐκπυροῦντι τὴν ἄκανθαν καὶ πρὸς τὴν ἑαυτοῦ λαμπρότητα μεταβάλλοντι, οὐ καταφλέγοντι δὲ οὐδὲ ἀφανίζοντι οὔτε μὴν τῆς οἰκείας αὐτὴν ἐξιστῶντι φύσεως, ὁ πρῶτος τὸ τοῦ ὄντος καὶ ἀληθῶς ὑπὲρ οὐσίαν ὄντος μεμυημένος ὄνομα, τῶν οἰκείων καὶ συμφυλετῶν τὴν προστασίαν παρὰ θεοῦ ἐγχειριζόμενος, ἰσχνόφωνον ἐκάλει ἑαυτὸν καὶ βραδύγλωσσον, ὡς οὐ δυνάμενος τῷ θεῷ ἐξυπηρετεῖσθαι βουλήματι καὶ τοῦτο πρὸς τοῦφανὲς ἄγειν καὶ μεσίτης θεοῦ καὶ ἀνθρώπων καθίστασθαι, πῶς ἐγὼ ὁ ῥύπῳ μὲν πάσης ἀμαρτίας κατεστιγμένος, φέρων δὲ τῶν λογισμῶν ἐν ἑμαυτῷ τὸν πολυτάραχον κλύδωνα, καὶ μήτε νοῦν καὶ διάνοιαν κεκαθαρμένος, ὡς ἔσοπτρον θεοῦ καὶ τῶν θείων χρηματίσαι ἐμφάσεων, μήτε λόγον ἔχων ἐπαρκέσαι τοῖς νοηθεῖσι δυνάμενον, τὰ θεῖα καὶ ἄρρητα φθέγξομαι, τὰ πάσης λογικῆς φύσεως ὑπερβαίνοντα τὴν κατάληψιν; Ταῦτα δὴ λογιζόμενος ὠκνοῦν τὸν λόγον, ἐδεδίειν τε τὸ ἐπίταγμα, εἰρήσεται γὰρ τάληθές, μήποτε διπλοῦν ὀφλήσω τὸν γέλωτα, τῆς ἀμαθίας ἅμα καὶ τῆς ἀνοίας· τὸ δὲ χαλεπώτατον. Σύγγνωστον μὲν γὰρ τῆς ἀμαθίας τὸ ἔγκλημα, εἰ μὴ ἐκ ῥαθυμίας προέρχοιτο. Τὸ δὲ σὺν τῇ ἀμαθίᾳ κεκτηῖσθαι τὴν τῆς γνώσεως οἴησιν, χαλεπὸν καὶ ἐπίμωμον καὶ συγγνώμης ἀπάσης ἀνάξιον καὶ μείζονος, ἵνα μὴ λέγω τῆς ἄκρας ἀμαθίας τεκμήριον. Ἄλλ’ ἐπειδὴ τῆς παρακοῆς ὁ καρπὸς θάνατος, ὁ δὲ ταπεινὸς καὶ ὑπήκοος Χριστοῦ μαθητὴς καθιστάμενος πρὸς ὕψος ἀνάγεται καὶ χάριν παρὰ θεοῦ τὴν φωταγωγὸν κομίζεται καὶ ἀνοίγων τὸ στόμα πληροῦται τοῦ πνεύματος καὶ καρδίαν καθαίρεται διανοίαν τε φωτίζεται καὶ λαμβάνει λόγον ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματος, οὐ μεριμνῶν τί λαλήσει, ὄργανον δὲ χρηματίζων ἐν αὐτῷ λαλοῦντος τοῦ πνεύματος, δι’ ὑμῶν τῷ ἐν ὑμῖν ἱεραρχοῦντι Χριστῷ πειθόμενος ὑποκύπτω τῷ ἐπιτάγματι καὶ ἀνοίγω τὸ στόμα θαρρῶν ταῖς ὑμετέραις εὐχαῖς, ὡς πληρωθήσεται πνεύματος, καὶ λαλήσω λόγια οὐ τῆς διανοίας καρπὸν τῆς ἐμῆς ἀλλὰ καρπὸν τοῦ τοῦ τυφλοῦ φωτίζοντος πνεύματος, ὅσα δώσει, λαμβάνων καὶ ταῦτα φθεγγόμενος.

Καὶ πρότερον μὲν τῶν παρ’ Ἑλλησι σοφῶν τὰ κάλλιστα παραθήσομαι εἰδώς, ὡς, εἴ τι μὲν ἀγαθόν, ἄνωθεν παρὰ θεοῦ τοῖς ἀνθρώποις δεδώρηται, ἐπειδὴ «πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δῶρημα τέλειον ἄνωθεν ἐστὶ καταβαῖνον παρὰ τοῦ πατρὸς τῶν φώτων». Εἴ τι δὲ τῆς ἀληθείας ἀντίπαλον, τῆς σατανικῆς πλάνης «εὐρημα σκοτεινὸν καὶ διανοίας ἀνάπλασμα κακοδαίμονος», ὡς ὁ πολὺς ἐν θεολογίᾳ Γρηγόριος. Τὸν τῆς μελίσεως οὖν τρόπον μιμούμενος τοῖς οἰκείοις τῆς ἀληθείας συνθήσομαι καὶ παρ’ ἐχθρῶν σωτηρίαν καρπώσομαι, ἀποπέμψομαι δὲ πᾶν, ὃ τι φαῦλον καὶ τῆς ψευδωνύμου ἐχόμενον γνώσεως. Εἶτα τούτων ἐχόμενα τῶν θεοστυγῶν αἰρέσεων συντάξω τὰ φληναφήματα, ὡς ἂν τὸ ψεῦδος ἐπιγινώσκοντες πλέον τῆς ἀληθείας ἐξώμεθα. Εἶτα τὴν τῆς [proem.54] πλάνης ὀλέτειραν καὶ τοῦ ψεύδους ἐλάτειραν, ὥσπερ κροσσωτοῖς χρυσοῖς τοῖς τῶν θεοπνεύστων προφητῶν καὶ θεοδιδάκτων ἀλιέων καὶ θεοφόρων ποιμένων τε καὶ διδασκάλων λόγοις κεκαλλωπισμένην καὶ

περικεκοσμημένην ἀλήθειαν σὺν θεῷ καὶ τῇ αὐτοῦ ἐκθήσομαι χάριτι, ἥς ἡ δόξα ἔσωθεν ἀπαστράπτουσα τοὺς ἐντυγχάνοντας μετὰ τῆς δεούσης καθάρσεως καὶ τῶν ταραχωδῶν λογισμῶν ἀποθέσεως φωτίζει τοῖς ἀμαρύγμασιν. Ἐρῶ δὲ ἐμὸν μὲν, ὡς ἔφην, οὐδέν, τὰ δὲ τοῖς ἐγκρίτοις τῶν διδασκάλων πεπονημένα εἰς ἓν συλλεξάμενος, ὅση δύναμις, συντεταγμένον τὸν λόγον ποιήσομαι κατὰ πάντα ὑπέικων τῷ ὑμετέρῳ προστάγματι. Ἀλλά μοι συγγνώμονες γένοισθε, θεοτίμητοι, παρακαλῶ, ταῖς ὑμετέραις ἐντολαῖς πειθαρχήσαντι καὶ λαμβάνοντες τὸ ὑπήκοον τὴν τῶν εὐχῶν χορηγίαν ἀντίδοτε.

[1] Περὶ γνώσεως.

[1.2] Οὐδὲν τῆς γνώσεως ἐστὶ τιμιώτερον· εἰ γὰρ ἡ γνῶσις φῶς ἐστὶ ψυχῆς λογικῆς, τοῦμπαλιν ἡ ἄγνοια σκότος. Ὡς γὰρ ἡ τοῦ φωτὸς στέρησις σκότος ἐστίν, οὕτω καὶ ἡ τῆς γνώσεως στέρησις λογισμοῦ σκότος ἐστίν· ἀλόγων μὲν γὰρ ἡ ἄγνοια ἴδιον, λογικῶν δὲ ἡ γνῶσις. Ὡς τοίνυν μὴ πάρεστι γνῶσις, γνωστικῶν κατὰ φύσιν ὄντι καὶ ἐπιστημονικῶν, οὕτως κατὰ φύσιν ὦν λογικὸς ἐξ ἀμελοῦς καὶ ραθύμου ψυχῆς ἀλόγων ἐστὶ χείρων· γνῶσιν δὲ φημι τὴν ἀληθῆ τῶν ὄντων γνῶσιν. Εἰ δὲ τῶν ὄντων αἱ γνώσεις, ἡ ψευδῆς γνῶσις ὡς τοῦ μὴ ὄντος οὕσα γνῶσις ἄγνοια μᾶλλον ἢ περ γνῶσις ἐστὶ· τὸ γὰρ ψεῦδος ἕτερον οὐδὲν ἢ τὸ μὴ ὄν καθέστηκεν. Ἐπειδὴ τοίνυν οὐ γυμνῆ τῇ ψυχῇ ζῶμεν, ἀλλ' ὥσπερ ὑπὸ παραπετάσματι τῷ σαρκίῳ καλυπτομένη ἡμῶν ἡ ψυχὴ, νοῦν μὲν ὀρώντα καὶ γνωστικὸν οἶον ὀφθαλμὸν κέκτηται καὶ δεκτικὸν τῆς τῶν ὄντων γνώσεως καὶ ἐπιστήμης, οὐκ οἴκοθεν δὲ τὴν γνῶσιν καὶ τὴν ἐπιστήμην ἔχει, ἀλλὰ δεῖται τοῦ διδάξοντος, προσέλθωμεν τῷ ἀψευδεῖ διδασκάλῳ τῇ ἀληθείᾳ-Χριστὸς δὲ ἐστὶν ἡ ἐνυπόστατος σοφία τε καὶ ἀλήθεια, ἐν ᾗ πάντες εἰσὶν οἱ θησαυροὶ τῆς γνώσεως οἱ ἀπόκρυφοι, ὅς ἐστιν ἡ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς σοφία καὶ δύναμις-καὶ τῆς φωνῆς αὐτοῦ διὰ τῶν θείων γραφῶν ἀκούσωμεν καὶ μάθωμεν τὴν πάντων τῶν ὄντων γνῶσιν τὴν ἀληθῆ. Προσερχόμενοι δὲ ἐπιμελῶς καὶ εἰλικρινῶς προσίωμεν, μὴ ἀμβλύοντες ἡμῶν τὸ νοερὸν τῆς ψυχῆς ὄμμα τοῖς πάθεσι· μόλις γὰρ ἂν καθαρωτάτῳ καὶ διειδестаτῳ ὀφθαλμῷ τρανῶς ἐνατενίσαι τις τῇ ἀληθείᾳ δυνησεται. Εἰ δὲ τὸ ἐν ἡμῖν φῶς ἦτοι ὁ νοῦς σκότος, τὸ σκότος πόσον; Ὅλη οὖν ψυχῇ καὶ πάσῃ διανοίᾳ προσέλθωμεν. Ὡς γὰρ ἀδύνατον ὀφθαλμὸν συχνῶς περιστρεφόμενον καὶ περιηγόμενον τρανῶς ἐνατενίσαι τῷ ὀρατῷ, ἀλλὰ δεῖ προσεχῆς τὸ ὄμμα ἐνερεῖσαι τῷ βλεπομένῳ, οὕτω πᾶσαν λογισμοῦ ζάλην ἀποσεισάμενοι ἀύλως προσέλθωμεν τῇ ἀληθείᾳ. Προσερχόμενοι δὲ καὶ μέχρι τῆς πύλης φθάνοντες μὴ ἀρκεσθῶμεν, ἀλλ' εὐτόνως κρούσωμεν, ὡς ἂν ἀνοιχθείσης ἡμῖν τῆς τοῦ νυμφῶνος

θύρας ἴδωμεν τὰ ἐν αὐτῷ κάλλη. Πύλη μὲν οὖν ἐστὶ τὸ γράμμα, ὁ δὲ ἐντὸς τῆς πύλης νυμφῶν τὸ κεκρυμμένον ὑπ' αὐτὸ τῶν νοημάτων κάλλος ἦτοι τῆς ἀληθείας πνεῦμα. Εὐτόνως κρούσωμεν, ἀναγνῶμεν ἅπαξ, δίς, πολλάκις, καὶ οὕτως ὀρύσσοντες τὸν θησαυρὸν τῆς γνώσεως εὐρήσομεν καὶ τοῦ πλοῦτου κατατρυφήσομεν. Ζητήσωμεν, ἐρευνήσωμεν, ἀνακρίνωμεν, ἐρωτήσωμεν· «πᾶς γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει καὶ ὁ ζητῶν εὐρίσκει καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγίησεται». Καὶ «ἐπερώτησον τὸν πατέρα σου καὶ ἀναγγελεῖ σοι, τοὺς πρεσβυτέρους σου ἐν γνώσει καὶ ἐροῦσί σοι». Ἐὰν οὖν ὦμεν φιλομαθεῖς, ἐσόμεθα καὶ πολυμαθεῖς· ἀλωτὰ γὰρ ἐπιμελεία καὶ πόνῳ γίνεσθαι πέφυκεν ἅπαντα καὶ πρὸ πάντων καὶ μετὰ πάντα τῇ τοῦ διδόντος θεοῦ χάριτι.

Ἐπειδὴ δὲ φησιν ὁ θεῖος ἀπόστολος· «Πάντα δοκιμάζοντες τὸ καλὸν κατέχετε», ἐρευνήσωμεν καὶ τῶν ἔξω σοφῶν τοὺς λόγους. Ἴσως τι καὶ παρ' αὐτοῖς τῶν ἀγωγίμων εὐρήσομεν καὶ τι ψυχωφελές καρπωσόμεθα· πᾶς γὰρ τεχνίτης δεῖται καὶ τινῶν ὀργάνων πρὸς τὴν τῶν ἀποτελουμένων κατασκευήν. Πρέπει δὲ καὶ τῇ βασιλίδι ἄβραις τισὶν ὑπηρετεῖσθαι. Λάβωμεν τοίνυν τοὺς δούλους τῆς ἀληθείας λόγους καὶ τὴν κακῶς αὐτῶν τυραννήσαν ἀσέβειαν ἀπώσωμεθα καὶ μὴ τῷ καλῷ κακῶς χρῆσώμεθα, μὴ πρὸς ἐξαπάτην τῶν ἀπλουστέρων τὴν τέχνην τῶν λόγων μεταχειρισώμεθα, ἀλλ', εἰ καὶ μὴ δεῖται ποικίλων σοφισμάτων ἢ ἀλήθεια, πρὸς γε τὴν τῶν κακομάχων καὶ τῆς ψευδωνύμου γνώσεως ἀνατροπὴν τούτοις ἀποχρησώμεθα.

Ἐκ τούτων τοίνυν τὴν ἀρχὴν ποιησώμεθα ὡς στοιχείων καὶ τοῖς ἐτι δεομένοις γάλακτος ἀρμοζόντων Χριστὸν τὸν τοῦ θεοῦ ἐνυπόστατον λόγον ἀρωγὸν ἐπικεκλημένοι, «παρ' οὗ πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δῶρημα δίδεται τέλειον». Ἔσται δὲ σκοπὸς τοῖς ἐντυγχάνουσι πρὸς τὸ μακάριον τέλος καθορμισθῆναι τὸν νοῦν· τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ διὰ τῶν αἰσθήσεων ἀναχθῆναι πρὸς τὴν ὑπὲρ πᾶσαν αἴσθησιν καὶ κατάληψιν, ὅς ἐστιν ὁ τῶν πάντων αἴτιος καὶ ποιητὴς καὶ δημιουργός. «Ἐκ γὰρ καλλονῆς τῶν οἰκείων κτισμάτων ἀναλόγως ὁ γενεσιουργὸς κατοπτρεύεται», καὶ «τὰ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται». Ἀκενοδόξῳ τοίνυν καὶ ταπεινῷ φρονήματι τῆς γνώσεως ἐφιέμενοι τοῦ ποθομένου τευξόμεθα· «οὐ γὰρ δύνασθε πιστεῦειν εἰς ἐμέ», ἔφη Χριστὸς ἢ ἀλήθεια, «δόξαν παρὰ ἀνθρώπων λαμβάνοντες», καὶ «πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται, ὁ δὲ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται».

[2] **Τίς ὁ σκοπός.**

[2.2] Ἐπειδὴ πᾶς ἀσκόπως ἐναρχόμενος πράγματος ὡς ἐν σκότει διαπορεύεται-ὁ γὰρ ἀσκόπως κοπιῶν καθολικῶς πτωχεύει-, φέρε τὸν προκείμενον τοῦ λόγου σκοπὸν πρότερον εἶπωμεν, ὡς ἂν εὐληπτα εἶη τὰ λεγόμενα. Σκοπὸς τοίνυν ἡμῖν ἔσται φιλοσοφίας ἀπάρξασθαι καὶ παντοδαπὴν γνῶσιν, ὅση δύναμις, συντετμημένως τῇ παρουσίᾳ ἐναπογράψασθαι δέλτω. Διὸ Ἐπιγὴ γνῶσεως ὀνομαζέσθω. Ἐρῶ τοιγαροῦν ἐμὸν μὲν οὐδέν, τὰ δὲ σποράδην θείοις τε καὶ σοφοῖς ἀνδράσι λελεγμένα συλλήβδην ἐκθήσομαι. Ἄμεινον οὖν πρότερον γνῶναι αὐτόχρημα, τί ἐστὶ φιλοσοφία.

[3] Περὶ φιλοσοφίας.

[3.2] α΄ Φιλοσοφία ἐστὶ γνῶσις τῶν ὄντων, ἧ ὄντα ἐστί, τουτέστι γνῶσις τῆς τῶν ὄντων φύσεως. Καὶ πάλιν β΄ Φιλοσοφία ἐστὶ γνῶσις θείων τε καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων τουτέστιν ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων. γ΄ Φιλοσοφία πάλιν ἐστὶ μελέτη θανάτου τοῦ προαιρετικοῦ καὶ τοῦ φυσικοῦ· διττὴ γὰρ ἡ ζωὴ ἢ τε φυσικὴ, καθ' ἣν ζῶμεν, καὶ ἡ προαιρετικὴ, καθ' ἣν προσπαθῶς τῆς παρουσίας ζωῆς ἀντεχόμεθα. Διττὸς καὶ ὁ θάνατος ὃ τε φυσικός, ὃς ἐστὶ χωρισμὸς ψυχῆς ἀπὸ σώματος, καὶ ὁ προαιρετικός, καθ' ὃν τῆς παρουσίας ζωῆς καταφρονοῦντες πρὸς τὴν μέλλουσαν ἐπειγόμεθα. δ΄ Φιλοσοφία αὐθὶς ἐστὶν ὁμοίωσις θεῶ. Ὅμοιοῦμεθα δὲ θεῶ κατὰ τὸ σοφὸν ἦτοι τὴν τοῦ ἀγαθοῦ γνῶσιν τὴν ἀληθῆ καὶ κατὰ τὸ δίκαιον, ὃ ἐστὶ τὸ τοῦ ἴσου διανεμητικὸν καὶ ἀπροσωπόληπτον ἐν κρίσει καὶ κατὰ τὸ ὅσιον δέ, τὸ ὑπὲρ τὸ δίκαιον, ἦτοι τὸ ἀγαθὸν τὸ εὐεργετεῖν τοὺς αὐτὸν ἀδικοῦντας. ε΄ Φιλοσοφία ἐστὶ τέχνη τεχνῶν καὶ ἐπιστήμη ἐπιστημῶν. Ἡ γὰρ φιλοσοφία ἀρχὴ ἐστὶ πάσης τέχνης· δι' αὐτῆς γὰρ πᾶσα τέχνη εὐρηται καὶ πᾶσα ἐπιστήμη. Τέχνη μὲν οὖν ἐστὶν ἢ ἐν τισὶ σφαλλομένη κατὰ τινας, ἐπιστήμη δὲ ἢ ἐν μηδενὶ σφαλλομένη· μόνη δὲ ἡ φιλοσοφία οὐ σφάλλεται. Καθ' ἑτέρους δὲ τέχνη μὲν ἐστὶν ἢ διὰ χειρῶν ἐργαζομένη, ἐπιστήμη δὲ πᾶσα λογικὴ τέχνη, γραμματικὴ, ῥητορικὴ καὶ αἰ τοιαῦται. ς΄ Φιλοσοφία πάλιν ἐστὶ φιλία σοφίας.

[3.26] Σοφία δὲ ἀληθὴς ὁ θεὸς ἐστὶν· ἢ οὖν ἀγάπη ἢ πρὸς τὸν θεὸν αὕτη ἐστὶν ἢ ἀληθὴς φιλοσοφία.

Διαιρεῖται δὲ ἡ φιλοσοφία εἰς θεωρητικὸν καὶ πρακτικόν, τὸ θεωρητικὸν εἰς θεολογικόν, φυσικόν, μαθηματικόν, τὸ δὲ πρακτικὸν εἰς ἠθικόν, οἰκονομικόν, πολιτικόν. Θεωρητικὸν μὲν οὖν ἐστὶ τὸ τὴν γνῶσιν κοσμοῦν. Ἔστιν οὖν θεολογικὸν τὸ κατανοεῖν τὰ ἀσώματα καὶ ἄυλα, πρῶτον μὲν θεὸν τὸν ὄντως ἄυλον, ἔπειτα δὲ καὶ ἀγγέλους καὶ ψυχάς. Φυσιολογικὸν δὲ ἢ τῶν ὑλικῶν καὶ προχείρων ἡμῖν γνῶσις ἦτοι ζῶων, φυτῶν, λίθων καὶ τῶν τοιούτων.

Μαθηματικὸν δὲ ἢ τῶν καθ' αὐτὰ μὲν ἀσωμάτων, ἐν σώμασι δὲ θεωρουμένων γνῶσις, ἀριθμῶν φημι καὶ ἀρμονίας φθόγγων, ἔτι δὲ σχημάτων καὶ ἄστρον κινήσεως. Ἡ μὲν οὖν περὶ ἀριθμοῦς θεωρία τὴν ἀριθμητικὴν συνίστησιν ἐπιστήμην, ἡ δὲ περὶ φθόγγου τὴν μουσικὴν, ἡ δὲ περὶ σχήματα τὴν γεωμετρικὴν, ἡ δὲ περὶ ἄστρα τὴν ἀστρονομικὴν. Ταῦτα δὲ μέσα σώματων καὶ ἀσωμάτων εἰσίν· ὁ γὰρ ἀριθμὸς καθ' αὐτὸν μὲν ἀσώματός ἐστι, θεωρεῖται δὲ καὶ ἐν ὕλῃ, σίτῳ τυχὸν ἢ οἴνῳ ἢ τινι τῶν τοιούτων. Τὸ δὲ πρακτικὸν περὶ ἀρετᾶς καταγίνεται· ἦθος γὰρ κοσμεῖ καί, πῶς δεῖ πολιτεύεσθαι, διδάσκει. Καὶ εἰ μὲν ἐνὶ ἀνθρώπῳ νομοθετεῖ, λέγεται ἠθικόν, εἰ δὲ ὄλῳ οἴκῳ, λέγεται οἰκονομικόν, εἰ δὲ πόλεσι καὶ χώραις, λέγεται πολιτικόν.

Ἄλλ' ἀναρεῖν ἐπεχείρησάν τινες τὴν φιλοσοφίαν φάσκοντες μὴ εἶναι ταύτην μηδὲ γνῶσιν τινα ἢ κατάληψιν. Πρὸς οὓς ἐροῦμεν· Πῶς φατε μὴ εἶναι φιλοσοφίαν καὶ γνῶσιν καὶ κατάληψιν, ἐγνωκότες καὶ κατειληφότες ἢ μὴ ἐγνωκότες μηδὲ κατειληφότες; Εἰ μὲν οὖν κατειληφότες, ἰδοὺ ἔστι γνῶσις καὶ κατάληψις, εἰ δὲ μὴ ἐγνωκότες, οὐδεὶς ὑμῖν πιστεύσει περὶ πράγματος διαλεγόμενοις, οὗ τὴν γνῶσιν οὐ κατειλήφατε.

Ἐπεὶ τοίνυν ἔστι φιλοσοφία καὶ γνῶσις τῶν ὄντων ἐστὶ, περὶ τοῦ ὄντος εἴπωμεν. Εἰδέναι δὲ δεῖ, ὡς τοῦ λογικοῦ μέρους τῆς φιλοσοφίας ἀρχόμεθα, ὅπερ ὄργανόν ἐστι μᾶλλον τῆς φιλοσοφίας ἢ περὶ μέρος· αὐτῷ γὰρ πρὸς πᾶσαν ἀπόδειξιν κέχρηται. Διαλεγόμεθα οὖν περὶ ἀπλῶν φωνῶν τέως δι' ἀπλῶν ἐννοιῶν ἀπλᾶ δηλουσῶν πράγματα· πρότερον γὰρ τὴν τῶν λέξεων σημασίαν δηλώσαντες οὕτω καὶ περὶ λόγων διασκεψόμεθα.

[4] **Περὶ τοῦ ὄντος οὐσίας τε καὶ συμβεβηκότος.**

[4.3] Τὸ ὄν κοινὸν ὄνομά ἐστι πάντων τῶν ὄντων. Τοῦτο διαρεῖται εἰς οὐσίαν καὶ συμβεβηκός. Οὐσία μὲν οὖν ἐστι (v. i. 62-64)

τὸ κυριώτερον ὡς ἐν ἑαυτῷ καὶ μὴ ἐν ἑτέρῳ ἔχον τὴν ὑπαρξιν, συμβεβηκός δὲ τὸ μὴ δυνάμενον ἐν ἑαυτῷ εἶναι (v. i. 66 s.) ἐν δὲ τῇ οὐσίᾳ θεωρούμενον. Ἡ μὲν γὰρ οὐσία τὸ ὑποκείμενόν ἐστιν ὥσπερ ὕλη, συμβεβηκός

δὲ ἢ ἐν τῇ οὐσίᾳ ὡς ἐν ὑποκει-
μένῳ θεωρουμένη, οἷον χαλκὸς
καὶ κηρὸς οὐσία σχῆμα δὲ καὶ
μορφὴ καὶ χρῶμα συμβεβηκός,
καὶ σῶμα μὲν οὐσία χρῶμα δὲ
συμβεβηκός, καὶ ψυχὴ μὲν οὐσία
ἐπιστήμη δὲ συμβεβηκός.

Τὸ μὲν οὖν σῶμα
οὐκ ἔστιν ἐν τῷ χρώματι ἀλλὰ
τὸ χρῶμα ἐν τῷ σώματι,
(v. s. 21-23)

[4.29] οὐδὲ
ἢ ψυχὴ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ
ἀλλ' ἢ ἐπιστήμη ἐν τῇ ψυχῇ, οὐ-
δὲ ὁ χαλκὸς ἢ ὁ κηρὸς ἐν τῷ
σχήματι ἀλλὰ τὸ σχῆμα ἐν τε
τῷ κηρῷ καὶ τῷ χαλκῷ. Οὐδὲ
λέγεται τὸ σῶμα τοῦ χρώματος
ἀλλὰ τὸ χρῶμα τοῦ σώματος, οὐ-
δὲ ἢ ψυχὴ τῆς ἐπιστήμης ἀλλ' ἢ
ἐπιστήμη τῆς ψυχῆς, οὐδὲ ὁ κη-
ρὸς τοῦ σχήματος ἀλλὰ τὸ σχῆμα
τοῦ κηροῦ. Καὶ τὸ μὲν χρῶμα καὶ
ἢ ἐπιστήμη καὶ τὸ σχῆμα ἀλλοι-
οῦνται, τὸ δὲ σῶμα καὶ ἢ ψυχὴ
καὶ ὁ κηρὸς τὰ αὐτὰ μένουσιν οὐκ
ἀλλοιουμένης τῆς οὐσίας. Καὶ ἢ
μὲν οὐσία καὶ ἢ ὕλη τοῦ σώματος
μία, χρώματα δὲ πολλά.

[4.55] Ὅμοίως καὶ ἐπὶ πάν-
των τῶν λοιπῶν τὸ μὲν ὑποκεί-
μενον οὐσία
ἐστί, τὸ δὲ ἐν ὑποκειμένῳ τῇ
οὐσίᾳ θεωρούμενον
συμβεβηκός.

Ὅρίζονται δὲ τὴν μὲν οὐσίαν
οὕτως· Οὐσία ἐστὶ πρᾶγμα αὐθ-
ύπαρκτον καὶ μὴ δεόμενον ἐτέ-
ρου πρὸς ὑπαρξιν. Συμβεβηκός
δὲ ἐστὶ τὸ μὴ δυνάμενον ἐν ἐ-
αυτῷ εἶναι ἀλλ' ἐν ἐτέρῳ ἔχον
τὴν ὑπαρξιν. Οὐσία τοίνυν ἐστὶ
θεὸς καὶ πᾶν κτίσμα, εἰ καὶ ὁ
θεὸς ὑπερούσιος οὐσία ἐστίν.
Εἰσὶ δὲ καὶ οὐσιώδεις ποιότη-
τες, περὶ ὧν ἐροῦμεν.

[5] Περὶ φωνῆς.

[5.2] Ἐπειδὴ σκοπὸς ἡμῖν ἐστὶ διαλαβεῖν περὶ πάσης ἀπλῶς φιλοσόφου φωνῆς, δεῖ δὲ ἡμᾶς πρότερον γνῶναι, περὶ ποίας φωνῆς ἢ φιλοσοφία καταγίνεται, ἐξ αὐτῆς τῆς φωνῆς τὴν ἀρχὴν τοῦ λόγου ποιούμενοί φαμεν· Ἡ φωνὴ ἢ ἄσημος ἐστὶν ἢ σημαντικὴ. Καὶ ἄσημος μὲν ἐστὶν ἢ μηδὲν σημαίνουσα, σημαντικὴ δὲ ἢ σημαίνουσα τι. Εἴτα πάλιν ἢ ἄσημος φωνὴ ἢ ἀναρθρὸς ἐστὶν ἢ ἔναρθρος. Ἄναρθρος μὲν οὖν ἐστὶν ἢ μὴ δυναμένη γραφῆναι, ἔναρθρος δὲ ἢ δυναμένη γραφῆναι. Ἔστιν οὖν ἀναρθρὸς καὶ ἄσημος φωνὴ οἷον ἢ γινομένη ἀπὸ λίθου τυχὸν ἢ ξύλου, οὔτε γὰρ γράφεται οὔτε σημαίνει τι, ἄσημος δὲ καὶ ἔναρθρος οἷον σκινδαψός· τοῦτο γὰρ γράφεται μὲν, ἀλλ' οὐδὲν σημαίνει, οὔτε γὰρ γέγονε σκινδαψός οὔτε ἐστί. Περὶ μὲν οὖν τῆς ἀσήμου φωνῆς καὶ τῆς ἀνάρθρου καὶ ἐνάρθρου οὐδεὶς λόγος τῇ φιλοσοφίᾳ.

Ἡ δὲ σημαντικὴ φωνὴ πάλιν ἢ ἀναρθρὸς ἐστὶν ἢ ἔναρθρος. Ἄναρθρος μὲν οὖν σημαντικὴ φωνὴ ἐστὶν ὡς ἢ ὑλακὴ τῶν κυνῶν· αὕτη γὰρ σημαίνει μὲν τὸν κύνα, ὅτι κυνὸς φωνὴ ἐστὶ. Σημαίνει δὲ καὶ τινος παρουσίαν. Ἄναρθρος δὲ ἐστὶ, διότι οὐ γράφεται. Οὔτε οὖν περὶ ταύτης ἐστὶ λόγος τῇ φιλοσοφίᾳ. Ἡ δὲ σημαντικὴ ἐστὶν ἢ καθόλου ἢ μερική· καθόλου μὲν οἷον ἄνθρωπος, μερική δὲ οἷον Πέτρος, Παῦλος. Οὔτε οὖν περὶ τῆς μερικῆς ἐστὶ λόγος τῇ φιλοσοφίᾳ, ἀλλὰ περὶ τῆς σημαντικῆς καὶ ἐνάρθρου καὶ καθόλου ἤγουν κοινῆς καὶ ἐπὶ πολλῶν λεγομένης.

Αὕτη δὲ πάλιν ἢ οὐσιώδης ἐστὶν ἢ ἐπουσιώδης. Οὐσιώδης μὲν οὖν ἐστὶν ἢ δηλωτικὴ τῆς οὐσίας ἤγουν φύσεως τῶν πραγμάτων (ἐπουσιώδης δὲ ἢ δηλοῦσα τὰ συμβεβηκότα), οἷον ἄνθρωπος ἐστὶ ζῷον λογικὸν θνητόν. Ταῦτα ὅλα οὐσιώδη εἰσίν. Ἐὰν γὰρ ἀφέλης τι τούτων ἐκ τοῦ ἀνθρώπου, οὐκ ἔσται ἄνθρωπος. Ἐὰν γὰρ εἴπης, ὅτι οὐκ ἔστι ζῷον, οὐκ ἔτι ἐστὶν ἄνθρωπος. Καὶ ἐὰν εἴπης 'οὐκ ἔστι λογικόν', οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος. Ὁμοίως καί, ἐὰν εἴπης, ὅτι οὐκ ἔστι θνητόν, οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος· πᾶς γὰρ ἄνθρωπος καὶ ζῷόν ἐστὶ καὶ λογικὸν καὶ θνητόν. Διὰ τοῦτο οὖν λέγονται οὐσιώδεις, ὅτι αὗται συμπληροῦσι τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀδύνατον συστήναι τὸν ἄνθρωπον ἐκτὸς αὐτῶν. Ὁμοίως καὶ ἐπὶ ἐκάστου πράγματος τὰ συνιστῶντα τὴν φύσιν αὐτοῦ οὐσιώδη λέγονται, ἐπουσιώδη δὲ τὰ συμβεβηκότα, ἅτινα ἐνδέχεται εἶναι ἐν τῷ ὑποκειμένῳ, ἀνθρώπῳ τυχὸν ἢ ἵπῳ ἢ ἐτέρῳ τοιοῦτῳ τινί, καὶ μὴ εἶναι, οἷον τὸ λευκόν· κἂν γὰρ ἐστί τις λευκὸς κἂν μέλας, οὐδὲν ἦττον ἔσται ἄνθρωπος. Ταῦτα οὖν καὶ τὰ τοιαῦτα ἐπουσιώδη εἰσίν ἤγουν

συμβεβηκότα, ἄτινα αὐτά τε δυνάμεθα ἔχειν καὶ τὰ τούτων ἐναντία.

Ἡ οὐσιώδης φωνὴ ἢ τὸ τί ἐστὶ δηλοῖ ἢ τὸ ποῖόν τί ἐστὶ, οἷον ἐρωτώμενοι ‘τί ἐστὶν ἄνθρωπος’ φαμέν ‘ζῶον’, εἶτα ἐρωτώμενοι ‘ποῖον ζῶον’ λέγομεν ‘λογικὸν θνητόν’. Ἡ οὖν οὐσιώδης φωνὴ ἢ δηλοῦσα τὸ ποῖόν τί ἐστὶ λέγεται διαφορὰ. Ἡ δὲ δηλοῦσα τὸ τί ἐστὶν ἢ πολλὰ εἶδη σημαίνει καὶ ποιεῖ τὸ γένος, ἢ πολλοὺς τῷ ἀριθμῷ μὲν διαφέροντας ἀλλήλων, τῷ δὲ εἶδει οὐδαμῶς, καὶ ποιεῖ τὸ εἶδος-τὸ μὲν πρότερον ἤγουν τὸ γένος οἷον ἢ [5.57] οὐσία ἐστίν· ἢ γὰρ οὐσία σημαίνει καὶ ἄνθρωπον καὶ ἵππον καὶ βοῦν. Ἐκαστον γὰρ αὐτῶν οὐσία τε λέγεται καὶ ἔστιν, ἄλλο δὲ καὶ ἄλλο εἶδος ὑπάρχει ἕκαστον. -τὸ δὲ δεύτερον ἤγουν τὸ εἶδος οἷον ὁ ἄνθρωπός ἐστι· σημαίνει γὰρ πολλοὺς ἤγουν πάντας τοὺς κατὰ μέρος ἀνθρώπους, οἵτινες τῷ μὲν ἀριθμῷ διαφέρουσιν ἀλλήλων (ἄλλος γὰρ ἐστὶν ὁ Πέτρος καὶ ἄλλος ὁ Παῦλος καὶ οὐκ εἰσιν εἰς ἀλλὰ δύο) τῷ δὲ εἶδει οὐ διαφέρουσιν ἤγουν τῆ φύσει (πάντες γὰρ ἄνθρωποι καὶ λέγονται καὶ εἰσιν).

Ἔστιν οὖν τὸ μὲν μερικώτερον καὶ ἀριθμῷ διαφέρον οἷον ὁ Πέτρος ἄτομον καὶ πρόσωπον καὶ ὑπόστασις, ὅπερ τὸν τινὰ σημαίνει. Ἐρωτώμενοι γὰρ ‘τίς ἐστὶν οὗτος’, λέγομεν ‘ὁ Πέτρος’. Σημαίνει δὲ καὶ τὸ ἄλλος· ἄλλος γὰρ ἐστὶν ὁ Πέτρος καὶ ἄλλος ὁ Παῦλος καὶ αὐτὸς καὶ οὗτος καὶ ἐκεῖνος. Ταῦτα ἐπὶ τοῦ ἀτόμου λαμβάνεται καὶ τὰ τοιαῦτα, ἅπερ καθ’ ἑαυτὰ ὑφέστηκε. Τὸ δὲ περιέχον τὰ ἄτομα λέγεται εἶδος, καὶ ἔστι καθολικώτερον τοῦ ἀτόμου, ὅτι πολλὰ ἄτομα περιέχει οἷον ὁ ἄνθρωπος. Περιέχει γὰρ καὶ Πέτρον καὶ Παῦλον καὶ πάντας τοὺς κατὰ μέρος ἀνθρώπους, ὅπερ λέγεται φύσις καὶ οὐσία καὶ μορφή κατὰ τοὺς ἀγίους πατέρας. Τὸ δὲ πολλὰ εἶδη περιέχον λέγεται γένος οἷον τὸ ζῶον· περιέχει γὰρ ἄνθρωπον, βοῦν, ἵππον, καὶ ἔστι καθολικώτερον τοῦ εἶδους. Οἱ δὲ ἅγιοι πατέρες τὸ εἶδος καὶ τὸ γένος ἐκάλεσαν φύσιν καὶ μορφήν καὶ οὐσίαν. Ποιεῖ δὲ τὸ εἶδος ἤγουν ἢ φύσις καὶ ἢ οὐσία καὶ ἢ μορφή οὐκ ἄλλον οὐδὲ ἄλλοῖον ἀλλὰ ἄλλο· ἄλλο γὰρ κατὰ φύσιν λέγομεν τὸν ἄνθρωπον καὶ ἄλλο τὸν ἵππον, οὐχὶ ἄλλον καὶ ἄλλον. Λέγεται δὲ ἐπὶ τοῦ εἶδους τοῦτο καὶ αὐτὸ καὶ ἐκεῖνο καὶ τὰ τοιαῦτα, ὅπερ ἐν τῷ τί ἐστὶ κατηγορεῖται. Ἡ δὲ διαφορὰ ἄλλοῖον ποιεῖ· ἄλλοῖον γὰρ ζῶον τὸ λογικὸν καὶ ἄλλοῖον τὸ ἄλογον καὶ τοιοῦτον καὶ οἷον καὶ ὀποῖον. Ἡ δὲ ἐπουσιώδης φωνὴ ἢ ἐνὶ εἶδει ὑπάρχει ἢ πολλοῖς. Καὶ εἰ μὲν ἐνί, λέγεται ἴδιον, ὡς τὸ γελαστικὸν μόνῳ τῷ ἀνθρώπῳ ὑπάρχον καὶ τὸ χρεμετιστικὸν μόνῳ τῷ ἵππῳ. Εἰ δὲ πολλοῖς εἶδουσιν ὑπάρχει, ποιεῖ τὸ συμβεβηκὸς οἷον τὸ

λευκόν· τοῦτο γὰρ ὑπάρχει καὶ ἄνθρωπον καὶ ἵππον καὶ κυνὶ καὶ ἄλλοις πολλοῖς εἶδεσι. Καὶ αὐταὶ εἰσιν αἱ πέντε φωναί, ὅφ' ἄς ἀνάγεται πᾶσα φιλόσοφος φωνή. Ταύτας οὖν δεῖ ἡμᾶς γινῶναι, ἐκάστη τις τί σημαίνει καὶ ἐν τίνι κοινωνοῦσιν ἀλλήλαις καὶ ἐν τίνι διαφέρουσιν. Εἰσὶ δὲ αὐταὶ· γένος, εἶδος, διαφορὰ, ἴδιον, συμβεβηκός.

Γένος μὲν τὸ κατὰ πλειόνων καὶ διαφερόντων τῷ εἶδει ἐν τῷ τί ἐστὶ κατηγορούμενον τουτέστι λεγόμενον καὶ κατονομαζόμενον· κατηγορεῖσθαι γὰρ ἐστὶ τὸ κατὰ τινος λέγεσθαι. Εἶδος δὲ τὸ κατὰ πλειόνων καὶ διαφερόντων τῷ ἀριθμῷ ἐν τῷ τί ἐστὶ κατηγορούμενον. Διαφορὰ δὲ ἢ κατὰ πλειόνων καὶ διαφερόντων τῷ εἶδει ἐν τῷ ποῖόν τί ἐστὶ κατηγορουμένη καὶ ἐν τῷ ὀρισμῷ λαμβανομένη ὡς οὐσιώδης. Αὕτη δὲ ἐστὶ, ὃ οὐκ ἐνδέχεται εἶναι καὶ μὴ εἶναι ἐν τῷ αὐτῷ εἶδει καὶ ἀδύνατον μὴ εἶναι ἐν τῷ εἶδει, οὗ ἐστίν, ὃ καὶ παρὸν σφίζει καὶ ἀπὸν φθείρει. Καὶ ἀδύνατον αὐτὸ καὶ τὸ ἐναντίον αὐτοῦ εἶναι ἐν τῷ αὐτῷ εἶδει, οἷον τὸ λογικὸν ἀδύνατον μὴ εἶναι ἐν τῷ ἄνθρωπον· τὸ γὰρ ἄλογον οὐκ ἄνθρωπος. Τοῦτο παρὸν συνιστᾷ τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀπὸν φθείρει· τὸ γὰρ ἄλογον οὐκ ἄνθρωπος. Δεῖ οὖν γινώσκειν, ὅτι αὕτη λέγεται οὐσιώδης καὶ φυσικὴ καὶ συστατικὴ καὶ διακριτικὴ καὶ εἰδοποιὸς διαφορὰ καὶ οὐσιώδης ποιότης καὶ φυσικὸν ἴδιωμα καὶ ἴδιωμα φύσεως, ἥτις λέγεται παρὰ τοῖς φιλοσόφοις ἰδιαίτατα διαφορὰ ὡς ἰδιωτάτη καὶ αὐτῆς τῆς φύσεως παραστατικὴ τῆς ἐχούσης αὐτήν. Ἰδιον δὲ ἐστὶ τὸ ἐνὶ εἶδει ὑπάρχον καὶ παντὶ τῷ εἶδει καὶ ἀεί, ὃ καὶ ἀντιστρέφει· πᾶς γὰρ ἄνθρωπος γελαστικόν, καὶ πᾶν γελαστικὸν ἄνθρωπος. Συμβεβηκός δὲ ἐστὶ τὸ κατὰ πλειόνων καὶ διαφερόντων τῷ εἶδει ἐν τῷ ποῖόν τί ἐστὶ κατηγορούμενον καὶ μὴ λαμβανόμενον ἐν τῷ ὀρισμῷ, ἀλλὰ δυνάμενον καὶ ὑπάρχειν καὶ μὴ ὑπάρχειν, ὃ οὔτε παρὸν σφίζει οὔτε ἀπὸν φθείρει. Τοῦτο λέγεται ἐπουσιώδης διαφορὰ καὶ ποιότης. Τοῦτο ἢ χωριστόν ἐστίν ἢ ἀχώριστον· χωριστόν μὲν, ὃ ποτὲ μὲν γίνεται ποτὲ δὲ ἀπογίνεται ἐν τῇ αὐτῇ ὑποστάσει, ὡς κάθισις, ἀνάκλισις, στάσις, νόσος, ὑγίεια· ἀχώριστον δὲ, ὅπερ οὐσίας μὲν οὐκ ἔστι συστατικὸν ὡς μὴ ἐν ὄλῳ τῷ εἶδει θεωρούμενον. Ὅμως ἠνίκα γένηται ἐν τίνι ὑποστάσει, ἀδύνατον χωρισθῆναι αὐτῆς, οἷον ἢ σιμότης, ἢ γρυπότης, ἢ γλαυκότης καὶ τὰ τοιαῦτα. Τοῦτο τὸ ἀχώριστον συμβεβηκός λέγεται καὶ χαρακτηριστικὸν ἴδιωμα· τοῦτο γὰρ τὸ ἀφόρισμα ἀποτελεῖ τὴν ὑπόστασιν ἢ γουν τὸ ἄτομον. Ἄτομον δὲ ἐστὶ τὸ ἐξ οὐσίας καὶ συμβεβηκώτων καθ' ἑαυτὸ ὑφιστάμενον, ἀριθμῷ τῶν ὁμοειδῶν κεχωρισμένον, οὐ τὸ τι δηλοῦν ἀλλὰ τὸν τινά· περὶ ὧν ἐν τοῖς ἐξῆς ἀκρι-

βέστερον σὺν θεῷ μαθησόμεθα.

[6] **Περὶ διαιρέσεως.**

[6.2] Διαίρεσις ἐστὶν ἡ πρώτη τομὴ τοῦ πράγματος, οἷον τὸ ζῶον διαιρεῖται εἰς λογικὸν καὶ ἄλογον. Ἐπιδιαίρεσις δὲ ἐστὶν ἡ δευτέρα τομὴ τοῦ αὐτοῦ πράγματος, οἷον τὸ ζῶον ἐπιδιαίρεται εἰς ἄπουν, δίπουν, τετράπουν, ἄπουν μὲν ἰχθύν, δίπουν δὲ ἄνθρωπον καὶ ὄρνειον, τετράπουν βοῦν, ἵππον καὶ τὰ τοιαῦτα. Ὑποδιαίρεσις δὲ ἐστὶν ἡ τοῦ τμηθέντος σκέλους τομὴ οἷον τὸ ζῶον διαιρεῖται εἰς λογικὸν καὶ ἄλογον, τὸ λογικὸν

εἰς θνητὸν καὶ ἀθάνατον. Ἴδου τὸ πρῶτον διαιρεῖται εἰς δύο σκέλη, εἰς λογικὸν καὶ ἄλογον. Ἡ δὲ τοῦ ἐνὸς τῶν σκελῶν διαίρεσις ἡ λέγουσα ‘τὸ λογικὸν διαιρεῖται εἰς θνητὸν καὶ ἀθάνατον’ ὑποδιαίρεσις ἐστὶν.

[6.24] (v. s. 4-10)

[6.27] Οὐκ ἐπὶ πάντων δὲ γίνεται διαίρεσις καὶ ἐπιδιαίρεσις, ἀλλ’ ὅτε μὴ πάντα περιέχονται ὑπὸ τὴν πρώτην διαίρεσιν, οἷον τοῦ ζώου διαιρουμένου εἰς λογικὸν καὶ ἄλογον καὶ ἐν τοῖς λογικοῖς καὶ ἐν τοῖς ἀλόγοις θεωρεῖται τὸ δίπουν. Αναγκαίως οὖν ἐπιδιαιροῦμεν ἤγουν δευτέραν διαίρεσιν τοῦ αὐτοῦ πράγματος ποιούμεθα ἤγουν τοῦ ζώου καὶ φαμεν· Τὸ ζῶον διαιρεῖται εἰς ἄπουν, δίπουν, τετράπουν.

[6.45] Διαιρετικοὶ δὲ τρόποι εἰσὶν ὀκτὼ δι’ αἰτίαν τοιαύτην· πᾶν γὰρ διαιρούμενον ἢ καθ’ αὐτὸ διαιρεῖται ἤγουν κατ’ οὐσίαν ἢ κατὰ συμβεβηκός. Καὶ εἰ μὲν καθ’ αὐτὸ ἢ ὡς πρᾶγμα ἢ ὡς φωνή· καὶ εἰ ὡς πρᾶγμα-ἢ ὡς γένος εἰς εἶδη, ὡς ὅταν διέλῃς τὸ ζῶον εἰς λογικὸν καὶ ἄλογον, -ἢ ὡς εἶδος εἰς ἄτομα, ὡς ὁ ἄνθρωπος εἰς Πέτρον καὶ Παῦλον καὶ τοὺς λοιποὺς κατὰ μέ-

ρος ἀνθρώπους, -ἢ ὡς ὅλον εἰς μέ-
 ρη· καὶ τοῦτο διχῶς, ἢ εἰς ὁμοιομερῆ
 ἢ εἰς ἀνομοιομερῆ. Καὶ ὁμοιομερῆς
 μὲν ἐστίν, ὅταν τὰ τμήματα
 καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸν ὄρον
 τοῦ τε ὅλου καὶ ἀλλήλων δέχονται,
 οἶον ἢ σὰρξ διαιρεῖται εἰς πολλὰς
 σάρκας, καὶ ἕκαστον μέρος τῆς σαρκὸς
 σὰρξ λέγεται καὶ τὸν ὄρισμὸν τῆς
 σαρκὸς ἐπιδέχεται. Ἀνομοιομερῆς δέ
 ἐστὶ τὸ ἀνάπαλιν, ὅταν τὸ τμηθὲν μὴ
 ἐπιδέξηται μήτε τὸ ὄνομα μήτε τὸν
 ὄρισμὸν μήτε τοῦ ὅλου
 μήτε ἀλλήλων, ὡς ἵνα διέλης τὸν
 Σωκράτην εἰς χεῖρας καὶ πόδας καὶ
 κεφαλὴν· οὔτε γὰρ
 ὁ τμηθεὶς ποῦς ἀπὸ Σωκράτους Σωκρά-
 τῆς λέγεται ἢ κεφαλὴ οὔτε τὸν ὄρισ-
 μὸν Σωκράτους ἢ τῆς κεφαλῆς ἐπι-
 δέχεται. -ἢ ὡς ὁμώνυμος φωνὴ εἰς
 διάφορα σημαίνόμενα, καὶ οὕτω πάλιν
 [6.77] διχῶς· ἢ γὰρ ὅλον τι σημαίνεται
 ὑπὸ τῆς φωνῆς ἢ μέρος. Καὶ ὅλον
 μὲν ὡς ἡ κύων φωνή· φέρεται γὰρ κα-
 τὰ τε χερσαίου κυνὸς καὶ ἀστρώου
 καὶ θαλασσίου, ἅπερ ὅλον τί εἰσι
 καὶ οὐ μέρος ζῴου· ὡς δὲ μέρος, ὅτε
 τὸ τῆς γλώσσης ὄνομα φέρεται κατὰ
 τοῦ ἄκρου τοῦ ὑποδήματος καὶ
 τοῦ αὐλοῦ καὶ τοῦ γευστικοῦ μο-
 ρίου τῶν ζῴων, ἅτινα μέρη εἰσὶ καὶ
 οὐχὶ ὅλα. Καὶ οὕτω μὲν καθ' αὐτὸ δι-
 αιρεῖται τὸ διαιρούμενον. Κατὰ συμ-
 βεβηκὸς δέ-ἢ ὡς οὐσία εἰς συμβε-
 βηκότα, ὡς ὅταν εἴπω· Τῶν ἀνθρώπων
 οἱ μὲν εἰσι λευκοὶ οἱ δὲ μέλανες·
 ἄνθρωποι μὲν γὰρ οὐσία, λευκότης δὲ
 καὶ μελανία συμβεβηκότα. -ἢ ὡς
 συμβεβηκὸς εἰς οὐσίας, ὡς ὅταν εἴ-
 πω· Τῶν λευκῶν τὰ μὲν ἔμψυχα τὰ δὲ
 ἄψυχα· λευκὸν μὲν γὰρ συμβεβηκός,
 ἔμψυχον δὲ καὶ ἄψυχον οὐσία. -ἢ
 ὡς συμβεβηκὸς εἰς συμβεβηκότα, ὡς
 ὅταν εἴπω· Τῶν ψυχρῶν τὰ μὲν λευκὰ
 καὶ ξηρὰ τὰ δὲ μελανὰ καὶ ὑγρά· τό-
 τε γὰρ ψυχρὸν καὶ τὸ λευκὸν καὶ τὸ

μελανόν και τὸ ὑγρὸν και τὸ ξηρόν,
ἅπαντα συμβεβηκότα. -Ἔστι δὲ και
ἕτερος τρόπος ὡς τὰ ἀφ' ἑνὸς και πρὸς
ἓν. Ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀπὸ τῆς ἱατρικῆς
ἱατρικὸν βιβλίον, ἱατρικὸν ἐργαλεῖον·
ἀπὸ γὰρ ἑνός, τῆς ἱατρικῆς, ὠνομάσθη-
σαν ἱατρικά. Πρὸς ἓν δὲ ὑγιεινὸν
φάρμακον, ὑγιεινὸν βρῶμα· πρὸς ἓν
γὰρ βλέπουσι, τὴν ὑγίειαν. Τῶν δὲ
ἀφ' ἑνός τὰ μὲν ἕκ τινος αἰτίου λέγε-
ται, ὡς ἡ εἰκὼν τοῦ ἀνθρώπου ἐξ ἀλη-
θινοῦ αἰτίου τοῦ ἀνθρώπου λέγεται,
τὰ δὲ ὡς ἀπὸ τινος ἐξηρημένου ὡς ἱα-
τρικὸν σμιλίον και τὰ τοιαῦτα.

Και αὕτη μὲν ἐστὶν ἡ καθόλου δι-
αίρεσις, καθ' ἣν διαιρεῖται πᾶν διαι-
ρούμενον, ἢ ὡς γένος εἰς εἶδη ἢ ὡς
εἶδος εἰς ἄτομα ἢ ὡς ὄλον εἰς μέρη ἢ
ὡς ὁμώνυμος φωνὴ εἰς διάφορα σημαί-
νόμενα ἢ ὡς οὐσία εἰς συμβεβηκότα ἢ
ὡς συμβεβηκὸς εἰς οὐσίας ἢ ὡς συμβε-
βηκὸς εἰς συμβεβηκότα ἢ ὡς τὰ ἀφ'
ἑνός και πρὸς ἓν.

Τινὲς δὲ ἀπαγορεύουσι τὴν ἀπὸ εἶ-
δους εἰς ἄτομα διαίρεσιν μᾶλλον ἀπ-
αρίθμησιν φάσκοντες· πᾶσα γὰρ διαί-
ρεσις εἰς δύο ἢ τρία ἢ σπανίως πάνυ
εἰς τέσσαρα γίνεται. Τὸ δὲ εἶδος εἰς
ἄπειρα τῶ πλήθει διαιρεῖται· ἄπειροι
γὰρ τῶ πλήθει οἱ κατὰ μέρος ἀνθρω-
ποι.

[6.135] Δεῖ δὲ γινώσκειν, ὡς οὐδὲ ἐνὶ
τρόπῳ τῆς διαιρέσεως θεωρεῖται ἐν
τοῖς τμήμασι τὸ φύσει πρότερον και
ὑστερον οὐδὲ τὸ μᾶλλον και ἥττον.

Ἐν δὲ τοῖς ὡς ἀφ' ἑνός και πρὸς
ἓν διαιρουμένοις και τὸ φύσει πρό-
τερον και ὑστερον θεωρεῖται και τὸ
μᾶλλον και ἥττον και ἐξ οὗ ἡ ὀνομα-
σία.

[7] **Περὶ τοῦ φύσει προτέρου.**

[7.2] Φύσει οὖν πρότερον ἐστὶ τὸ συνεισφερόμενον και μὴ
συνεισφέρον και συναναιροῦν και μὴ συναναιρούμενον,
οἷον τὸ ζῶον φύσει πρότερόν ἐστὶ τοῦ ἀνθρώπου. Ἀναι-
ρουμένου γὰρ και μὴ ὄντος ζῶου ἐξ ἀνάγκης οὐδὲ ἀνθρω-
πος ἔσται· ζῶον γὰρ ἐστὶν ὁ ἀνθρώπος. Ἀνθρώπου δὲ

άναιρουμένου και μη ὄντος δυνατὸν εἶναι ζῶον· ἔσται γὰρ ἵππος, κύων καὶ τὰ τοιαῦτα, ἅτινά εἰσι ζῶα. Πάλιν εἰσφερομένου ἀνθρώπου πάντως καὶ ζῶον εἰσφέρεται· ζῶον γὰρ ἔστιν ὁ ἄνθρωπος. Ζῶου δὲ εἰσφερομένου οὐ πάντως εἰσφέρεται ἄνθρωπος ἀλλ' ἢ ἵππος ἢ κύων ἢ τι τῶν τοιούτων. Οὕτε οὖν ὁ Πέτρος ἔστι φύσει πρότερος τοῦ Παύλου οὔτε τὸ λογικὸν ζῶον τοῦ ἀλόγου. Πέτρου γὰρ ἀναιρουμένου καὶ μη ὄντος ἔσται Παῦλος· καὶ Παύλου εἰσφερομένου οὐ συνεισφέρεται Πέτρος, οὔτε Πέτρου εἰσφερομένου συνεισφέρεται Παῦλος, καὶ οὔτε Πέτρος ἔστι μᾶλλον ἤγουν πλέον τοῦ Παύλου ἄνθρωπος ἢ ζῶον οὔτε Παῦλος τοῦ Πέτρου μᾶλλον. Εὐρίσκεται δὲ φάρμακον ὑγιεινότερον φαρμάκου καὶ βιβλίον ἰατρικώτερον βιβλίου ἄλλου.

[8] Περὶ ὀρισμοῦ.

[8.2] Ὅρισμός ἐστι λόγος σύντομος δηλωτικὸς τῆς φύσεως τοῦ ὑποκειμένου πράγματος τουτέστιν ὁ λόγος ὁ δι' ὀλίγου σημαίνων τὴν φύσιν τοῦ ὑποκειμένου πράγματος, οἷον ἄνθρωπος ἐστὶ ζῶον λογικόν, θνητόν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν. Πολλοὶ μὲν γὰρ ἐξέθεντο περὶ φύσεως ἀνθρώπου λόγους κατεπεκτάδην ἤγουν ἐκτεταμένους καὶ μεγάλους, ἀλλ' οὐκ εἰσιν ὀρισμοί, διότι οὐκ εἰσι σύντομοι. Εἰσὶ δὲ καὶ σύντομοι λόγοι ὡς τὰ ἀποφθέγματα, ἀλλ' ἐπειδὴ οὐ δηλοῦσι φύσιν πράγματος, οὐκ εἰσιν ὀρισμοί. Καὶ τὸ ὄνομα δὲ πολλάκις δηλοῖ τὴν φύσιν τοῦ ὑποκειμένου πράγματος, ἀλλ' οὐκ ἔστιν ὀρισμός· τὸ μὲν γὰρ ὄνομα μία λέξις ἐστίν, ὁ δὲ ὀρισμὸς λόγος. Λόγος δὲ ἐκ δύο τὸ ἐλάχιστον σύγκειται λέξεων. Ἔστιν οὖν ὁ μὲν ὄρος ὄνομα ἐξηλωμένον, ὄνομα δὲ ὄρος κατὰ σύνοψιν.

Συνίσταται δὲ ὁ ὀρισμὸς ἐκ γένους καὶ συστατικῶν διαφορῶν ἤγουν οὐσιωδῶν, ὡς ἐπὶ τοῦ ὄρου τοῦ ζῶου· ζῶον γὰρ ἔστιν οὐσία ἔμψυχος αἰσθητική. Ἴδου ἢ μὲν οὐσία γένος ἐστί, τὸ δὲ ἔμψυχον καὶ αἰσθητικὸν συστατικαὶ διαφοραί. Λαμβάνεται δὲ καὶ ἐξ ὕλης καὶ εἴδους, οἷον ἀνδριάς ἐστὶν ἐκ χαλκοῦ πεποιημένος, ἀνδρὸς εἶδος σημαίνων· ὁ μὲν οὖν χαλκὸς ὕλη ἐστί, τὸ δὲ τοῦ ἀνδρὸς εἶδος εἶδος. Ἄναλογεῖ δὲ ἢ μὲν ὕλη τῷ γένει, τὸ δὲ εἶδος τῇ διαφορᾷ. Λαμβάνεται δὲ καὶ ἐξ ὑποκειμένου καὶ τέλους, οἷον ἰατρικὴ ἐστὶ τέχνη περὶ ἀνθρώπεια σώματα καταγινομένη ὑγιείας περιποιητική. Ἴδου ὑποκείμενά εἰσι τῇ ἰατρικῇ τὰ ἀνθρώπεια σώματα, τέλος δὲ αὐτῆς ἢ ὑγίεια.

Ἡ δὲ ὑπογραφή ἐκ τῶν ἐπουσιωδῶν σύγκειται ἤγουν ἰδίων καὶ συμβεβηκότων, οἷον ἄνθρωπος ἐστὶ γελαστικόν, ὀρθοπεριπατητικόν, πλατυώνυχον· ταῦτα γὰρ ὅλα ἐπουσιώδη εἰσὶ. Διὸ καὶ ὑπογραφή λέγεται, ὡς οἷον

σκιάζουσα και οὐ τὴν οὐσιώδη ὑπαρξιν τοῦ ὑποκειμένου δηλοῦσα ἀλλὰ τὰ παρεπόμενα. Ὁ δὲ ὑπογραφικὸς ὀρισμὸς μικτὸς ἐστὶν ἐξ οὐσιωδῶν καὶ ἐπουσιωδῶν, οἷον ἄνθρωπός ἐστι ζῶον λογικόν, ὀρθοπεριπατητικόν, πλατυώνυχον.

Εἴρηται δὲ ὀρισμὸς ἀπὸ μεταφορᾶς τῶν τῆς γῆς ὀροθεσιῶν· ὥσπερ γὰρ τὸ ὀροθέσιον χωρίζει τὸ ἴδιον ἐκάστου ἀπὸ τοῦ ἀλλοτρίου, οὕτω καὶ ὁ ὀρισμὸς τὴν φύσιν ἐκάστου χωρίζει ἀπὸ τῆς τοῦ ἐτέρου φύσεως.

Ἐπίσης δὲ ὀρισμοῦ ἐστὶ τὸ μὴ ἐλλεῖπειν μῆτε πλεονάζειν ταῖς λέξεσι, κακία δὲ τὸ τε ἐλλεῖπειν καὶ τὸ πλεονάζειν ταῖς λέξεσι. Τέλεια δὲ ὀρισμὸς ἐστὶν ὁ ἀντιστρέφων πρὸς τὸ ὀριστόν, ἀτελής δὲ ὁ μὴ ἀντιστρέφων. Οὔτε οὖν ὁ ἐλλείπων ταῖς λέξεσιν ἀντιστρέφει οὔτε ὁ πλεονάζων. Ὅτε μὲν γὰρ πλεονάσει ταῖς λέξεσι, λείπει τοῖς πράγμασιν· ὅτε δὲ λείπει ταῖς λέξεσι, πλεονάζει τοῖς πράγμασιν. Ὡστε λέγειν· θαυμαστὸν ἐφεῦρεν ἡ φύσις μηχανήμα, ἔνδειαν πλουτοῦσαν καὶ πλοῦτον ὑποκρινόμενον ἔνδειαν. Οἷον ὁ τέλειος ὀρισμὸς τοῦ ἀνθρώπου ‘ζῶον λογικὸν θνητόν’. Ἴδου ἀντιστρέφει· πᾶν γὰρ ζῶον λογικὸν θνητόν ἄνθρωπός ἐστι, καὶ πᾶς ἄνθρωπος ζῶόν ἐστι λογικὸν θνητόν. Ἐὰν οὖν λείψῃ μιᾷ λέξει, πλεονάζει τοῖς πράγμασιν, οἷον ζῶον λογικόν. Ἴδου ἔλειψε τῇ λέξει, οὐ γὰρ εἶπον ‘θνητόν’, καὶ ἐπλεόνασε τοῖς πράγμασιν, οὐ γὰρ μόνος ἄνθρωπος ζῶον λογικόν ἀλλὰ καὶ ἄγγελος, καὶ οὐκ ἀντιστρέφει. Ἐὰν δὲ εἶπω ‘ζῶον λογικόν, θνητόν, γραμματικόν’, πάλιν οὐκ ἀντιστρέφει· ἐπλεόνασε γὰρ τῇ λέξει διὰ τοῦ εἰπεῖν ‘γραμματικόν’, ἔλειψε δὲ τοῖς πράγμασιν. Οὐ πάντα γὰρ ἄνθρωπον ὠρίσατο, ἀλλ’ ἢ μόνον τοὺς γραμματικούς. Πᾶν μὲν γὰρ ζῶον λογικόν, θνητόν, γραμματικὸν ἄνθρωπός ἐστιν, οὐ πᾶς δὲ ἄνθρωπος ζῶον λογικόν, θνητόν, γραμματικόν ἐστίν· οὐ γὰρ πᾶς ἄνθρωπος γραμματικὸς ἐστίν.

Τέλεια οὖν ὀρισμοὶ εἰσὶν οἱ ἀντιστρέφοντες πρὸς τὸ [8.66] ὀριστόν. Ἀλλ’ ἐπεὶ καὶ τὸ ἴδιον ἀντιστρέφει πρὸς τὸ οὗ ἐστὶν ἴδιον-εἴ τι γὰρ ἄνθρωπος, τοῦτο γελαστικόν, καὶ εἴ τι γελαστικόν, τοῦτο ἄνθρωπος-, δεῖ ἡμᾶς προσδιορισμένους εἰπεῖν, ὅτι τέλειοι ὀρισμοὶ εἰσὶν οἱ ἐκ γένους καὶ συστατικῶν διαφορῶν παραλαμβανόμενοι καὶ μῆτε ἐλλείποντες τῇ λέξει μῆτε πλεονάζοντες καὶ ἀντιστρέφοντες πρὸς τὸ ὀριστόν. Ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ λαμβανόμενοι ἐκ τοῦ συναμφοτέρου, τοῦ τε ὑποκειμένου καὶ τοῦ τέλους, τέλειοί εἰσι, καὶ οἱ ἐκ τοῦ συναμφοτέρου, τῆς τε ὕλης καὶ τοῦ εἶδους, ἐστὶ δὲ ὅτε καὶ οἱ ἐκ μόνου τοῦ ὑποκειμένου, ὅταν τὸ ὑποκείμενον ἐκεῖνο οὐχ ὑπόκειται ἐτέρῳ τέχνῃ ὡς ἡ ὕελος τῇ ὑελοσικῇ, καὶ ἐκ τοῦ τέλους

μόνου, ὅταν τὸ τέλος ἐκεῖνο οὐ δύναται τέλος εἶναι ἐτέρας τέχνης ὡς ἐπὶ τῆς ναυπηγικῆς. Ὡστε ἐκ πάντων τούτων δεῖ γινῶναι, ὅτι τελειότης ἐστὶν ὄρου τὸ ἀντιστρέφειν.

Διαφέρει δὲ ὀρισμὸς ὄρου τῷ καθολικωτέρῳ καὶ μερικωτέρῳ· ὁ γὰρ ὄρος καθολικωτέρος ἐστὶ τοῦ ὀρισμοῦ. Ὁ μὲν γὰρ ὄρος δηλοῖ τὸ ὀροθέσιον, δηλοῖ δὲ καὶ τὴν ἀπόφασιν, ὡς φαμεν ‘ὥρισεν ὁ βασιλεύς’, δηλοῖ καί, εἰς ὃν ἀναλύεται ἡ πρότασις, ὡς ἐν τοῖς ἐξῆς σὺν θεῷ μαθησόμεθα, δηλοῖ δὲ καὶ τὸν ὀρισμόν. Ὁ δὲ ὀρισμὸς μόνον δηλοῖ τὸν λόγον τὸν σύντομον, τὸν δηλωτικὸν τῆς φύσεως τοῦ ὑποκειμένου πράγματος.

Δεῖ δὲ γινώσκειν, ὅτι ἐπὶ τῆς οὐσίας μόνης λαμβάνεται ὀρισμὸς καὶ τῶν εἰδῶν αὐτῆς. Οὔτε δὲ ἀτόμου οὔτε συμβεβηκότων δυνάμεθα ποιήσασθαι ὀρισμόν ἄλλ’ ὑπογραφήν, διὰ τὸ τὸν ὀρισμόν ἐκ γένους καὶ συστατικῶν διαφορῶν συγκεῖσθαι, τὴν δὲ ὑπογραφήν ἐξ ἐπουσιωδῶν.

[9] Περὶ γένους.

[9.2] Ἰστέον, ὡς ἐπὶ τῶν ὁμωνύμων τρία δεῖ ζητεῖν. Ἐάν ἐστι τῶν ὁμωνύμων, καὶ πόσα σημαίνει καὶ περὶ ποίου αὐτῶν ἐστὶν ὁ λόγος. Δεῖ οὖν πρότερον εἰπεῖν, τί ἐστὶν ὁμώνυμον. Ὁμώνυμα οὖν εἰσιν, ὅταν δύο ἢ καὶ πλείονα ἐν ἔχουσιν ὄνομα, ἕκαστον δὲ αὐτῶν ἄλλο τι σημαίνει καὶ ἄλλης οὐσίας ἐστὶν ἡγουν ἕτερον ὀρισμόν δέχεται, ὡς καὶ νῦν ἐπὶ τοῦ γένους· τὸ γὰρ γένος τῶν ὁμωνύμων ἐστὶ. Λέγεται γὰρ γένος πρῶτον μὲν τὸ ἀπὸ τῆς πατρίδος καὶ τοῦ τεκόντος, καὶ ἕκαστον αὐτῶν διχῶς· ἢ προσεχῶς ἢ πόρρῳ. Ἀπὸ μὲν τῆς προσεχοῦς πατρίδος, ὡς λέγεται τις Ἱεροσολυμίτης, ἀπὸ δὲ τῆς πόρρῳ Παλαιστίνος. Ὁμοίως ἀπὸ τοῦ προσεχοῦς τεκόντος, ὡς ὅταν ὁ Ἀχιλλεὺς υἱὸς ὦν τοῦ Πηλέως λέγεται Πηλεΐδης, ἀπὸ δὲ τοῦ πόρρῳ, ὡς ὅταν ὁ αὐτὸς Ἀχιλλεὺς ἀπὸ τοῦ πάππου αὐτοῦ Αἰακοῦ Αἰακίδης· οὗτος γὰρ ἦν τοῦ Πηλέως πατήρ. Λέγεται πάλιν γένος ἢ ἐνὸς πρὸς πολλοὺς τοὺς ἐξ αὐτοῦ σχέσις, ὡς ὅταν πάντες οἱ ἔχοντες τὸ καταγώγιον ἐξ Ἰσραὴλ λέγονται Ἰσραηλῖται. Περὶ μὲν οὖν τῶν προειρημένων γενῶν οὐκ ἐστὶ λόγος τοῖς φιλοσόφοις. Λέγεται πάλιν γένος, ᾧ ὑποτάσσεται τὸ εἶδος, οἷον ὑπὸ τὸ ζῷον ἐστὶν ἄνθρωπος, ἵππος καὶ ἕτερα εἶδη· τὸ οὖν ζῷον γένος ἐστὶ. Περὶ τούτου τοῦ γένους παρὰ τοῖς φιλοσόφοις ὁ λόγος. Γένος οὖν ἐστὶ τὸ κατὰ πλειόνων καὶ διαφερόντων τῷ εἶδει ἐν τῷ τί ἐστὶ κατηγορούμενον, ὡς περὶ τὸ ζῷον γένος ὃν κατηγορεῖται ἀνθρώπου καὶ ἵππου καὶ βοῦς καὶ ἄλλων πλειόνων ἐν τῷ τί ἐστὶν, ἅτινα τῷ εἶδει διαφέρουσιν ἀλλήλων· ἕτερον γὰρ εἶδος ἀνθρώπου καὶ ἄλλο ἵππου καὶ ἄλλο βοῦς. Ἐν τῷ τί δὲ ἐστὶν κατηγορεῖται. Ἐρωτώμενοι γὰρ ‘τί ἐστὶν ἄνθρω-

πος', φαρμέν 'ζῶον'. Ὁμοίως καὶ ἵππος· ἐρωτώμενοι 'τί ἐστιν', λέγομεν 'ζῶον'. Ὡστε γένος ἐστίν, ᾧ ὑποκείται τὸ εἶδος. Τὸ γὰρ γένος εἰς εἶδη διαιρεῖται καὶ καθολικώτερον τοῦ εἶδους ἐστὶ καὶ περιέχει τὰ εἶδη καὶ ἐπάνω αὐτῶν ἐστίν.

Χρῆ γὰρ γινώσκειν, ὡς ἐπάνω λέγεται τὸ καθολικώτερον, ὑποκάτω δὲ καὶ ὑποκείμενον πρὸς κατηγορίαν τὸ μερικώτερον. Ἔστι γὰρ ὑποκείμενον πρὸς ὑπαρξιν ὡς ἡ οὐσία, ὑπόκειται γὰρ πρὸς ὑπαρξιν τῷ συμβεβηκότι· ἐν αὐτῇ γὰρ ὑφίσταται τὸ συμβεβηκός. Καὶ ἔστιν ὑποκείμενον πρὸς κατηγορίαν τὸ μερικόν· κατηγορεῖται γὰρ τὸ μὲν γένος τοῦ εἶδους καὶ τὸ εἶδος τῶν ἀτόμων. Δῆλον δὲ ὡς καθολικώτερόν ἐστὶ τὸ γένος τοῦ εἶδους καὶ τὸ εἶδος τῶν ἀτόμων, περὶ ὧν ἀκριβέστερον ἐν τοῖς ἐξῆς σὺν θεῷ μαθησόμεθα. Νῦν δὲ εἰπόντες περὶ τοῦ γένους εἴπωμεν καὶ περὶ τοῦ εἶδους.

[10] Περὶ εἶδους.

[10.4] Καὶ τὸ εἶδος δὲ τῶν ὁμωνύμων ἐστίν, διςσῶς λεγόμενον· λέγεται γὰρ εἶδος καὶ ἡ ἐκάστου μορφή, καθ' ὃ εἴρηται· «Πρῶτον μὲν εἶδος ἄξιον τυραννίδος». Ἔστι πάλιν εἶδος τὸ οὐσιῶδες τὸ τασσόμενον ὑπὸ τὸ γένος. Καὶ πάλιν εἶδος ἐστίν, οὗ κατηγορεῖται τὸ γένος ἐν τῷ τί ἐστίν. Καὶ πάλιν εἶδος ἐστὶ τὸ κατὰ πλειόνων καὶ διαφερόντων τῷ ἀριθμῷ ἐν τῷ τί ἐστίν κατηγορούμενον. Ἄλλ' αἱ μὲν πρῶται δύο ὑπογραφαὶ κατὰ τὴν σχέσιν μόνον διαφέρουσιν ὡς ἀνάβασις καὶ κατάβασις καὶ ἀρμόζουσιν ἐπὶ παντὸς εἶδους. Ἡ δὲ τρίτη καὶ τελευταία ὑπογραφή μόνον ἐπὶ τοῦ εἰδικωτάτου εἶδους τοῦ προσεχῶς ἐπάνω τῶν ἀτόμων ὄντος, τοῦ περιέχοντος τὰς ὑποστάσεις, ὡς λέγομεν τὸ εἶδος τοῦ ἀνθρώπου. Εἴπομεν οὖν, ὡς τὸ γένος τριςσῶς λέγεται·

ἀπὸ τοῦ

τεκόντος

[10.21] καὶ ἀπὸ τῆς πα-

τρίδος

[10.25] καὶ καθ' ἐκάτερον διχῶς

καὶ κατὰ τρίτον τρόπον,

ᾧ ὑποτάσσεται τὸ

εἶδος.

[10.34] Καὶ τὸ εἶδος δὲ διςσῶς λέγεται· ὡς ἡ ἐκάστου μορφή καθ' ἓνα τρόπον,

κατὰ δεύ-

τερον τρόπον, οὗ κατηγορεῖται

τὸ γένος, τὸ καὶ ὑπὸ

τὸ γένος τασσόμενον ὡς ἐξ

αὐτοῦ διαιρούμενον.

Περὶ τούτου τοῦ γένους καὶ τοῦ εἴδους παρὰ τοῖς φιλοσόφοις ὁ λόγος.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ περὶ γένους διαλεγόμενοι τοῦ εἴδους ἐμνημονεύσαμεν εἰπόντες ‘γένος ἐστὶ τὸ διαιρούμενον εἰς εἶδη’, καὶ πάλιν περὶ τοῦ εἴδους διαλεγόμενοι τοῦ γένους ἐμνημονεύσαμεν εἰπόντες ‘εἶδος ἐστὶ τὸ ἐκ τοῦ γένους διαιρούμενον’, χρὴ γινώσκειν, ὅτι ὥσπερ περὶ πατρὸς λέγοντες ἐξ ἀνάγκης καὶ υἱοῦ μνημονεύομεν-οὗτος γάρ ἐστι πατήρ ὁ ἔχων υἱόν-καὶ περὶ υἱοῦ διαλεγόμενοι ἐξ ἀνάγκης καὶ πατρὸς μνημονεύομεν-οὗτος γάρ ἐστιν υἱὸς ὁ ἔχων πατέρα-, οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἀδύνατον περὶ τοῦ γένους διαλαβεῖν ἐκτὸς τοῦ εἴδους ἢ περὶ τοῦ εἴδους ἐκτὸς τοῦ γένους· τὸ γὰρ γένος εἰς εἶδη διαιρεῖται πάντως, καὶ τὸ μὴ ἔχον εἶδη ἐξ αὐτοῦ διαιρούμενα οὐκ ἔστι γένος. Καὶ τὰ εἶδη ἐκ τοῦ γένους διαιροῦνται, καὶ τὰ μὴ ἔχοντα γένος οὐκ εἰσιν εἶδη.

Καὶ ὥσπερ ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἦγον ὁ Ἀδάμ μὴ ἐσχηκὼς πατέρα οὐ λέγεται υἱός, λέγεται δὲ πατήρ, ἔσχε γὰρ υἱός· ὁ δὲ Σῆθ καὶ υἱὸς λέγεται τοῦ τεκόντος αὐτόν, ἔσχε γὰρ πατέρα τὸν Ἀδάμ, καὶ πατήρ λέγεται τοῦ τεχθέντος ἐξ αὐτοῦ, ἐγέννησε γὰρ τὸν Ἐνῶς· ὁ δὲ Ἄβελ υἱὸς μὲν λέγεται, ἔσχε γὰρ πατέρα τὸν Ἀδάμ, πατήρ δὲ οὐ λέγεται, οὐ γὰρ ἔσχε υἱόν, - οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ γένους καὶ τοῦ εἴδους. Τὸ πρῶτον γένος, ὅπερ οὐ διαιρεῖται ἀπὸ ἐτέρου γένους οὐδὲ ἔχει πρὸ αὐτοῦ γένος, γένος μόνον ἐστὶ καὶ οὐκ ἔστιν εἶδος καὶ λέγεται γενικώτατον γένος, ὃ καὶ ὀριζόμενοι φασιν· Γενικώτατον γένος ἐστίν, ὃ γένος ὄν οὐκ ἔστιν εἶδος διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἐπάνω αὐτοῦ γένος. Τὰ δὲ ἐξ αὐτοῦ διαιρούμενα, ἐὰν ἔχωσιν ὑποκάτω αὐτῶν ἄλλα εἶδη ἐξ αὐτῶν διαιρούμενα, καὶ εἶδη εἰσὶ τῶν πρὸ αὐτῶν ἦγον τῶν ἐπάνω, ἐξ ὧν τέμνονται, καὶ γένη τῶν ἐξ αὐτῶν τεμνομένων ἦγον τῶν ὑποκάτω καὶ λέγονται καὶ γένη καὶ εἶδη ὑπάλληλα. Τὰ δὲ [10.69] εἶδη τὰ ἔσχατα καὶ κατώτερα τὰ μὴ ἔχοντα ὑποκάτω αὐτῶν ἄλλα εἶδη τουτέστι μὴ περιέχοντα εἶδη ἀλλὰ άτομα ἦγον ὑποστάσεις οὐ λέγονται γένη ἀλλ’ εἶδη μόνον· [10.75] ἀδύνατον γὰρ ῥηθῆναι γένος τὸ μὴ περιέχον εἶδη.

Λέγεται

οὖν τὸ εἶδος τὸ μὴ περιέχον εἶδη ἀλλ’ ὑποστάσεις εἰδικώτατον εἶδος, διότι εἶδος ὄν οὐκ ἔστι καὶ γένος, ὥσπερ τὸ γένος τὸ μὴ ὄν καὶ εἶδος λέγεται γενικώτατον γένος.

Χρὴ δὲ εἰδέναι, ὡς ἐξ ἀνάγκης τὰ εἶδη καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸν ὀρισμὸν τοῦ γένους δέχονται καὶ τοῦ γένους τοῦ

γένους αὐτῶν ἕως τοῦ γενικωτάτου. Ἀλλήλων δὲ τὰ εἶδη οὐ δύνανται τὸν ὀρισμὸν δέξασθαι.

(v. i. 138 s)

[10.94] (v. i. 125-127)

[10.98] Ἴνα οὖν σαφέστερον ἢ τὸ λεγόμενον, οὕτως εἴπωμεν· Ὅν ἐστὶ πρᾶγμα ἀθύπαρκτον καὶ μὴ δεόμενον ἐτέρου πρὸς σύστασιν ἢ τὸ μὴ καθ' ἑαυτὸ δυνάμενον εἶναι ἀλλ' ἐν ἐτέρῳ ἔχον τὴν ὑπαρξιν. Οὐσία δὲ ἐστὶ πρᾶγμα ἀθύπαρκτον καὶ μὴ δεόμενον ἐτέρου πρὸς σύστασιν μόνον. Ἴδου οὐκ ἐδέξατο ἡ οὐσία ὅλον τὸν ὀρισμὸν τοῦ ὄντος. Ὡστε τὸ ὄν οὐκ ἔστι γένος τῆς οὐσίας οὔτε ἡ οὐσία εἶδος τοῦ ὄντος· τὸ γὰρ εἶδος ὅλον ἀπαραλείπτως τὸν ὀρισμὸν τοῦ γένους αὐτοῦ δέχεται. Ἀλλ' οὐδὲ τὸ συμβεβηκὸς ἐστὶν εἶδος τοῦ ὄντος. Οὐδὲ γὰρ δέχεται ὅλον τὸν ὀρισμὸν αὐτοῦ ἀλλὰ τὸ ἡμισυ. Συμβεβηκὸς γὰρ ἐστὶ πρᾶγμα τὸ μὴ καθ' ἑαυτὸ δυνάμενον εἶναι ἀλλ' ἐν ἐτέρῳ ἔχον τὴν ὑπαρξιν μόνον. Ἴδου οὔτε ἡ οὐσία δέχεται ὅλον τὸν ὀρισμὸν τοῦ ὄντος οὔτε τὸ συμβεβηκὸς, ἀλλ' ἡ μὲν οὐσία τὸ ἡμισυ καὶ τὸ συμβεβηκὸς τὸ ἄλλο ἡμισυ. Ὡστε εἰ καὶ τέμνεται τὸ ὄν εἰς οὐσίαν καὶ συμβεβηκὸς, ἀλλ' οὐκ ἔστι γένος αὐτῶν.

Ἡ οὐσία δὲ τέμνεται εἰς σῶμα καὶ ἀσώματον. Ἴδου τὸ σῶμα καὶ τὸ ἀσώματον εἶδη εἰσὶ τῆς οὐσίας· ἕκαστον γὰρ αὐτῶν καὶ τὸ ὄνομα καὶ τέλειον τὸν ὄρον τῆς οὐσίας ἐπιδέχεται.

[10.136] Ὡστε ἡ οὐσία οὐκ ἔστιν εἶδος μὴ ἔχουσα ἐπάνω αὐτῆς γένος, ἀλλ' αὐτὴ ἐστὶ πρῶτον καὶ γενικώτατον γένος.
(v. s. 128-131)

[10.144] Πάλιν τὸ σῶμα τέμνεται εἰς ἔμψυχον καὶ ἄψυχον· ἰδοὺ πάλιν τὸ σῶμα εἶδος ὃν τῆς οὐσίας γένος ἐστὶ τοῦ ἐμψύχου καὶ τοῦ ἀψύχου. Τὸ ἐμψυχον πάλιν διαιρεῖται εἰς αἰσθητικὸν καὶ ἀναίσθητον. Αἰσθητικὸν μὲν οὖν ἐστὶ τὸ ζῶον τὸ ζῶον καὶ αἰσθησὶν ἔχον, ἀναίσθητον δὲ τὸ φυτὸν· οὐ γὰρ ἔχει αἰσθησὶν. Ἐμψυχον δὲ λέγεται τὸ φυτὸν διὰ τὸ ἔχειν θρεπτικὴν καὶ αὐξητικὴν καὶ γεννητικὴν δύναμιν. Τὸ ζῶον πάλιν τέμνεται εἰς λογικὸν καὶ ἄλογον, τὸ λογικὸν εἰς θνητὸν καὶ ἀθάνατον, τὸ θνητὸν εἰς ἄνθρωπον, ἵππον, βοῦν καὶ τὰ τοιαῦτα, ἅτινα οὐκέτι τέμνεται εἰς ἄλλα εἶδη ἀλλ' εἰς ἄτομα ἤγουν ὑποστάσεις· διαιρεῖται γὰρ ὁ ἄνθρωπος εἰς Πέτρον, Παῦλον, Ἰωάννην καὶ τοὺς λοιποὺς κατὰ μέρος ἀνθρώπους, οἵτινες οὐκ εἰσὶν εἶδη ἀλλ' ὑποστάσεις. Τὰ γὰρ εἶδη, ὡς εἶπομεν, οὐ δέχονται τὸν ὀρισμὸν ἀλλήλων, οἷον τὸ σῶμα οὐ δέχεται τὸν ὀρισμὸν τοῦ ἀσωμάτου, ὁ ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὸν ὀρισμὸν τοῦ ἵππου· ὁ δὲ Πέτρος καὶ Παῦλος καὶ Ἰωάννης ἓνα ὅρον δέχονται, τὸν τοῦ ἀνθρώπου, ὁμοίως καὶ οἱ λοιποὶ κατὰ μέρος ἄνθρωποι, ὥστε οὐκ εἰσὶν εἶδη τοῦ ἀνθρώπου ἀλλ' ἄτομα ἤγουν ὑποστάσεις.

Πάλιν τὸ εἶδος τεμνόμενον μεταδίδωσι τοῖς ὑποκάτω αὐτοῦ καὶ τοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ ὅρου. Ὁ δὲ Πέτρος τεμνόμενος εἰς ψυχὴν καὶ σῶμα οὔτε τῇ ψυχῇ οὔτε τῷ σώματι μεταδίδωσι τοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ ὅρου· οὔτε γὰρ μόνῃ ἢ ψυχῇ Πέτρος οὔτε μόνον τὸ σῶμα ἀλλὰ τὸ συναμφοτέρον.

Ἐτι πᾶσα διαίρεσις ἀπὸ γένους εἰς εἶδη γινομένη μέχρι δύο ἢ τριῶν σπανίως δὲ τεσσάρων φθάνει· ἀδύνατον γὰρ διαιρεθῆναι γένος εἰς πέντε εἶδη καὶ ἐπάνω. Ὁ δὲ ἄνθρωπος εἰς πάντας τοὺς κατὰ μέρος ἀνθρώπους διαιρεῖται, οἵτινες ἄπειροί εἰσι τῷ ἀριθμῷ. Διό τινες οὐδέ φασὶ λέγεσθαι διαίρεσιν τὴν ἀπὸ εἶδους εἰς ἄτομα ἀλλ' ἀπαρίθμησιν. Ὅθεν δῆλον, ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ Πέτρος καὶ Παῦλος καὶ Ἰωάννης εἶδη ἀλλ' ἄτομα ἤγουν ὑποστάσεις. Οὔτε ὁ ἄνθρωπος γένος τοῦ Πέτρου καὶ Παύλου καὶ Ἰωάννου καὶ τῶν λοιπῶν ὑποστάσεων ἀλλ' εἶδος. Διὸ εἰδικώτατον εἶδος ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος·

εἶδος γὰρ ἐστὶ τοῦ ἐπάνω ὡς ὑπ' αὐτοῦ περιεχόμενον καὶ εἶδος τῶν ὑποκάτω ὡς περιέχον αὐτά. Τό τε γὰρ ὑπὸ γένους περιεχόμενον εἶδος ἐστὶ, καὶ τὸ περιέχον τὰ ἄτομα τουτέστιν ὑποστάσεις εἶδος ἐστὶ. Τοῦτο οὖν ἐστὶ τὸ εἰδικώτατον εἶδος τὸ προσεχῶς ἐπάνω τῶν ἀτόμων ὑπάρχον· ὃ καὶ ὀριζόμενοί φασὶ· Εἶδος ἐστὶ τὸ κατὰ πλειόνων καὶ διαφερόντων τῷ ἀριθμῷ ἐν τῷ τί ἐστὶ κατηγορούμενον.

Ὅμοίως καὶ ὁ ἵππος καὶ ὁ κύων καὶ τὰ τοιαῦτα εἶδη εἰσὶν εἰδικώτατα. Τὰ δὲ μεταξὺ τοῦ γενικωτάτου γένους καὶ τῶν εἰδικωτάτων εἰδῶν γένη εἰσὶν ὑπάλλαλα καὶ εἶδη, εἶδη μὲν τῶν ἐπάνω γένη δὲ τῶν ὑποκάτω.

Καὶ αὐταὶ εἰσιν αἱ οὐσιώδεις καὶ φυσικαὶ διαφοραὶ καὶ ποιότητες, αἵτινες λέγονται διαιρετικαὶ καὶ συστατικαί, διαιρετικαὶ μὲν τῶν ἐπάνω συστατικαὶ δὲ τῶν ὑποκάτω· τὸ γὰρ σῶμα καὶ τὸ ἀσώματον διαιροῦσι τὴν οὐσίαν, ὁμοίως τὸ ἔμψυχον καὶ τὸ ἄψυχον διαιροῦσι τὸ σῶμα, ὁμοίως τὸ αἰσθητικὸν καὶ τὸ ἀναίσθητον διαιροῦσι τὸ ἔμψυχον. Αὐτὰ οὖν συνιστῶσι τὸ ζῷον. Λαμβάνω γὰρ οὐσίαν ἔμψυχον αἰσθητικὴν καὶ ποιῶ τὸ ζῷον· ζῷον γάρ ἐστιν οὐσία ἔμψυχος αἰσθητικὴ. Λαμβάνω πάλιν οὐσίαν ἄψυχον ἀναίσθητον καὶ ποιῶ τὸν λίθον. Πάλιν λαμβάνω οὐσίαν ἔμψυχον ἀναίσθητον καὶ ποιῶ φυτόν.

Πάλιν τὸ λογικὸν καὶ τὸ ἄλογον τὸ ζῷον διαιροῦσι, τὸ θνητὸν καὶ ἀθάνατον διαιροῦσι τὸ λογικόν, τὸ χερσαῖον καὶ τὸ ἔνυδρον διαιροῦσι τὸ ἄλογον. Λαμβάνω τὸ ζῷον γένος ὄν τούτων καὶ τὸ λογικὸν καὶ τὸ θνητὸν καὶ συνιστῶ τὸν ἄνθρωπον· ἄνθρωπος γάρ ἐστι ζῷον λογικὸν θνητόν. Καὶ λαμβάνω τὸ ζῷον καὶ τὸ ἄλογον καὶ τὸ θνητὸν καὶ τὸ χερσαῖον καὶ συνιστῶ ἵππον, κύνα καὶ τὰ τοιαῦτα. Καὶ λαμβάνω τὸ ζῷον καὶ τὸ ἄλογον καὶ τὸ θνητὸν καὶ τὸ ἔνυδρον καὶ συνιστῶ ἰχθύν. Διαφοραὶ δὲ λέγονται οὐσιώδεις καὶ φυσικαί, ὅτι αὐταὶ ποιοῦσι διαφέρειν εἶδος ἄλλου εἶδους καὶ φύσιν καὶ οὐσίαν ἐτέρας οὐσίας καὶ φύσεως.

[11] Περὶ ἀτόμου.

[11.2] Τὸ ἀτομον τετραχῶς λέγεται. Ἄτομον γάρ ἐστι τὸ μὴ τεμνόμενον μηδὲ μεριζόμενον, ὡς ἡ στιγμή καὶ τὸ νῦν καὶ ἡ μονάς, ἅτινα καὶ ἄποσα λέγονται. Ἄτομον λέγεται καὶ τὸ δύστημητον τουτέστι τὸ δυσχερῶς τεμνόμενον ὡς ὁ ἀδάμας λίθος καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἄτομον λέγεται καὶ τὸ εἶδος, ὅπερ οὐκέτι εἰς ἕτερα εἶδη τέμνεται ἤτοι τὸ εἰδικώτατον εἶδος ὡς ἄνθρωπος, ἵππος καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἄτομον δὲ κυρίως λέγεται, ὅπερ τέμνεται μὲν, οὐ σφίζει δὲ μετὰ τὴν τομὴν τὸ πρῶτον εἶδος, ὡς περ Πέτρος τέμνεται εἰς ψυχὴν καὶ σῶμα, ἀλλ' οὔτε ἡ ψυχὴ καθ' αὐτὴν ἐστὶ τέλειος ἄνθρωπος ἢ Πέτρος τέλειος οὔτε τὸ σῶμα. Περὶ τούτου τοῦ ἀτόμου παρὰ τοῖς φιλοσόφοις ὁ λόγος, ὅπερ ἐπὶ τῆς οὐσίας δηλοῖ τὴν ὑπόστασιν.

[12] Περὶ διαφορᾶς.

[12.2] Διαφορὰ καὶ ποιότης καὶ ἰδίωμα κατὰ μὲν τὸ ὑποκείμενον ἓν εἰσιν, κατὰ δὲ τὴν ἐνέργειαν ἕτερον καὶ ἕτερον·

ἢ γὰρ λογικότης λέγεται καὶ ποιότης τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἰδίωμα καὶ διαφορὰ, ἀλλὰ καθ' ἕτερον καὶ ἕτερον τρόπον. Ὡς μὲν γὰρ ποιούσα καὶ οἰονεὶ μορφοῦσα τὴν [12.7] οὐσίαν λέγεται ποιότης, εἶτα ὡς ἰδία γενομένη ταύτης τῆς οὐσίας λέγεται ἰδίωμα. Ἐν δὲ τῇ πρὸς τὸ ἄλογον συγκρίσει, βούν τυχὸν ἢ ἡμίονον ἢ κύνα, λέγεται διαφορὰ· ἐν αὐτῇ γὰρ ἄνθρωπος τῶν ἀλόγων διαφέρει.

Αὕτη δὲ τριχῶς λέγεται, κοινῶς τε καὶ ἰδίως καὶ ἰδιαίτατα. Ἀδύνατον γὰρ μὴ διαφέρειν ἀλλήλων δύο τινὰ κατὰ τι. Ἄλλοις οὖν διαφέρει εἶδος εἶδους, καὶ ἄλλοις ὑπόστασις τῆς ὁμοειδοῦς καὶ ὁμοουσίου ὑποστάσεως καὶ ἄλλοις ὑπόστασις ἑαυτῆς. Διαφέρει μὲν γὰρ τὸ εἶδος τοῦ ἀνθρώπου τοῦ εἶδους τοῦ ἵππου κατὰ τὸ λογικὸν καὶ ἄλογον. Καὶ λέγεται τὸ λογικὸν καὶ ἄλογον οὐσιώδης διαφορὰ. Ὅμοίως καὶ πάντα, οἷς διαφέρει εἶδος εἶδους, φυσικὴ καὶ οὐσιώδης καὶ συστατικὴ διαφορὰ καὶ ποιότης λέγεται καὶ φυσικὸν ἰδίωμα, ὅπερ παντὶ τῷ εἶδει ἐνυπάρχει ἀπαραλλάκτως, ἥτις καλεῖται παρὰ τοῖς φιλοσόφοις ἰδιαίτατα διαφορὰ ὡς οικειότερα καὶ τῆς φύσεως παραστατικὴ. Πάλιν διαφέρει ἄνθρωπος ἀνθρώπου ἢ ἵππος ἵππου ἢ κύων κυνός, τουτέστιν ἄτομον ὁμοειδοῦς ἀτόμου, καθὸ ὁ μὲν ἐστὶ μακρὸς ὁ δὲ κολοβός, ὁ μὲν παλαιὸς ὁ δὲ νέος, ὁ μὲν σιμός ὁ δὲ γρυπός, ὁ μὲν φρόνιμος ὁ ἕτερος μωρός. Ταῦτα πάντα ἐπουσιώδεις διαφοραὶ καὶ ποιότητες λέγονται, ὅπερ ἐστὶ τὸ συμβεβηκός, περὶ οὗ ἀκολούθως ἐροῦμεν.

[13] Περὶ συμβεβηκός.

[13.2] Συμβεβηκός ἐστίν, ὃ γίνεται καὶ ἀπογίνεται χωρὶς τῆς τοῦ ὑποκειμένου φθορᾶς. Καὶ πάλιν, ὃ ἐνδέχεται τῷ αὐτῷ καὶ εἶναι καὶ μὴ εἶναι· καὶ γὰρ ἐνδέχεται ἄνθρωπον καὶ λευκὸν εἶναι καὶ μὴ εἶναι λευκόν, ὁμοίως καὶ μακρὸν καὶ φρόνιμον καὶ σιμόν.

Τοῦτο οὔτε παρὸν σώζει τὸ εἶδος, οὐ γὰρ λαμβάνεται εἰς τὸν τοῦ εἶδους ὀρισμόν, οὔτε ἀπὸν φθείρει· κἂν γὰρ μὴ ἦ ὁ Αἰθίοψ λευκός, οὐδὲν παραβλαβήσεται πρὸς τὸ εἶναι ἄνθρωπος. Γίνεται οὖν καὶ ἀπογίνεται καὶ τὴν ὑποκειμένην οὐσίαν οὐ παραβλάπτει. Ἐφημεν γὰρ, ὡς ἡ οὐσία ὑποκείμενον καὶ ὕλη τίς ἐστὶ τῷ συμβεβηκῶτι.

Τοῦτο τὸ συμβεβηκός διαιρεῖται εἰς δύο, εἰς τὴν κοινῶς λεγομένην διαφορὰν καὶ εἰς τὴν ἰδίως διαφορὰν. Κοινῶς μὲν οὖν διαφορὰ ἐστὶ τὸ χωριστὸν συμβεβηκός, οἷον ἀθηταὶ τις καὶ ἕτερος ἴσταται· ἐνδέχεται ἐν τῷ ἀναστῆναι τὸν καθήμενον καὶ καθίσει τὸν ἰστάμενον χωρισθῆναι τὴν διαφορὰν αὐτῶν καὶ λαβεῖν ἄλλην ἀντ' ἄλλης. Καὶ ἑαυτοῦ δὲ τις λέγεται διαφέρειν κατὰ τὸ χωριστὸν συμβεβηκός· διαφέρει γὰρ ἑαυτοῦ ἐν τῷ καθῆσθαι καὶ ἀνίστασθαι, ἐν τῷ νεάζειν καὶ γηρᾶν, ἐν τῷ νοσεῖν καὶ ὑγιαίνειν καὶ τοῖς τοιούτοις. Ἰδίως δὲ διαφορὰ ἐστὶ τὸ ἀχώριστον συμβεβηκός, οἷόν ἐστὶ τις σιμός· ἀδύνατον χωρισθῆναι αὐτοῦ τὴν σιμότητα, ὁμοίως καὶ τὴν γλαυκότητα καὶ τὰ τοιαῦτα. Κατὰ ταῦτα οὖν τὰ ἀχώριστα συμβεβηκῶτα ἄτομον ἀτόμου τουτέστιν ὑπόστασις ὑποστάσεως διαφέρει, αὐτὸς δὲ ἑαυτοῦ οὐδέποτε. Ταῦτα δὲ οὐ συντελοῦσιν εἰς τὸν ὀρισμόν τῆς φύσεως· ἐνδέχεται γὰρ ἄνθρωπον εἶναι

σιμόν και μὴ εἶναι. Καὶ ἀπογινομένης τῆς γλαυκότητος οὐδὲν ἦττον ὁ ἄνθρωπος μένει ἄνθρωπος.

[14] **Περὶ ἰδίου.**

[14.2] Τὸ ἴδιον τετραχῶς λέγεται. Πρῶτον, ὁ μόνω μὲν ὑπάρχει τῷ εἶδει, οὐ παντὶ δέ, ὥσπερ τὸ γεωμετεῖν τῷ ἀνθρώπῳ· μόνος γὰρ ὁ ἄνθρωπος γεωμέτρης, ἀλλ' οὐ πᾶς ἄνθρωπος γεωμέτρης. Δεύτερον, ὅπερ παντὶ μὲν τῷ εἶδει ὑπάρχει, οὐ μόνω δέ, ὡς τὸ δίπουν· πᾶς γὰρ ἄνθρωπος δίπους, οὐ μόνον δὲ ἄνθρωπος δίπους ἀλλὰ και περιστερὰ και τὰ τοιαῦτα. Τρίτον, ὅπερ παντὶ μὲν και μόνω, οὐκ ἀεὶ δέ, ὥσπερ τὸ πολιοῦσθαι τῷ ἀνθρώπῳ· τοῦτο γὰρ παντὶ μὲν και μόνω ἀνθρώπῳ ἀρμόζει, οὐκ ἀεὶ δὲ ἀλλ' ἐν τῷ γήρα. Τέταρτον, ὅπερ γίνεται τῶν τριῶν τῶν πρώτων συνερχομένων, τουτέστι παντὶ και μόνω και ἀεὶ, ὅπερ και ἀντιστρέφει, ὥσπερ τὸ γελαστικὸν τῷ ἀνθρώπῳ και τὸ χρεμετιστικὸν τῷ ἵππῳ και τὰ τοιαῦτα· μόνος γὰρ ἄνθρωπος ἔχει τὸ γελαστικὸν και πᾶς ἄνθρωπος και ἀεὶ, εἰ και μὴ ἀεὶ κέχρηται αὐτῷ. Εἴ τι γὰρ ἄνθρωπος, πάντως γελαστικόν, και εἴ τι γελαστικόν, πάντως ἄνθρωπος. Τοῦτό ἐστι τὸ ἀντιστρέφειν. Περὶ τούτου τοῦ σημαينوμένου παρὰ τοῖς φιλοσόφοις ὁ λόγος. Ὁ και ὑπογράφοντες φάμεν· Ἰδιὸν ἐστι, ὁ παντὶ και μόνω τῷ εἶδει και ἀεὶ ὑπάρχει. Τοῦτο δὲ τριχῶς διαιροῦσιν· ἀπὸ τῆς διοργανώσεως τουτέστι διαπλάσεως, ὡς τὸ πλατυώνυχον και τὸ ὀρθοπεριπατητικὸν τῷ ἀνθρώπῳ· ἀπὸ τῆς ἐνεργείας, ὡς τῷ πυρὶ τὸ ἀνωτάτω φέρεσθαι· ἀπὸ τῆς δυνάμεως, ὡς λέγομεν τῷ πυρὶ ὑπάρχειν τὴν θερμαντικὴν δύναμιν ὑπερβάλλουσαν τὰς τῶν ἄλλων σωμάτων θερμότητας. Λέγεται δὲ τὸ ἴδιον ἐπουσιῶδες.

[15] **Περὶ τῶν κατηγορουμένων.**

[15.2] Πᾶσα κατηγορία ἢ ἐπὶ πλέον γίνεται ἢ ἐπίσης, ἐπ' ἔλαττον δὲ οὐδέποτε. Καὶ ἐπὶ πλέον μὲν, ὅτε τὰ καθολικώτερα κατηγοροῦνται τῶν μερικωτέρων· καθολικώτερα οὖν εἰσι τὰ ἐπάνω, μερικώτερα δὲ τὰ ὑποκάτω. Καθολικώτερον μὲν οὖν ἐστι πάντων τὸ ὄν, διὸ πάντων κατηγορεῖται· και γὰρ και ἡ οὐσία ὄν λέγεται και τὸ συμβεβηκὸς ὄν λέγεται. Οὐ δυνάμεθα δὲ εἰπεῖν, ὅτι τὸ ὄν οὐσία ἐστίν· οὐ μόνον γὰρ οὐσία ἐστὶ τὸ ὄν ἀλλὰ και συμβεβηκὸς. Ὁμοίως και τὰ γένη κατηγοροῦνται τῶν εἰδῶν ὡς καθολικώτερα, τὰ δὲ εἶδη οὐ κατηγοροῦνται τῶν γενῶν αὐτῶν· τὰ γὰρ εἶδη μερικώτερα τῶν γενῶν εἰσι. Κατηγορεῖται τοίνυν ἡ οὐσία τοῦ ζῴου και τὸ ζῴον τοῦ ἀνθρώπου· και γὰρ τὸ ζῴον οὐσία ἐστὶ και ὁ ἄνθρωπος ζῴον ἐστίν. Οὐκ ἀντιστρέφει δέ· πᾶς μὲν γὰρ ἄνθρωπος ζῴον, οὐ πᾶν δὲ ζῴον ἄνθρωπος.

Και ὁ ἵππος γὰρ και ὁ κύων ζῴα εἰσι, ὁμοίως και πᾶν ζῴον οὐσία ἐστίν, οὐ πᾶσα δὲ οὐσία ζῴον ἐστίν· και ὁ λίθος γὰρ και τὸ ξύλον οὐσία ἐστίν, ἅτινα οὐκ εἰσι ζῴα. Ὁμοίως και τὸ εἶδος κατηγορεῖται τῶν ὑπ' αὐτοῦ περιεχομένων ἀτόμων τουτέστιν ὑποστάσεων ὡς καθολικώτερον. Τὸ δὲ ἄτομον ἡγουν ἢ ὑπόστασις οὐ κατηγορεῖται τοῦ εἶδους· μερικωτέρα γὰρ ἐστὶ τοῦ εἶδους ἢ ὑπόστασις. Καὶ Πέτρος τοίνυν ἄνθρωπός ἐστὶ και Παῦλος ἄνθρωπός ἐστίν, οὐ πᾶς δὲ ἄνθρωπος Πέτρος ἢ Παῦλος· εἰσι γὰρ και ἄλλαι ὑποστάσεις ὑπὸ τὸ εἶδος τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ αἱ διαφοραὶ δὲ κατηγοροῦνται τῶν εἰδῶν, οἷς ἐνυπάρχουσι, και τῶν ἀτόμων αὐτῶν. Κα-

θολικώτεροι γάρ εἰσιν αἱ διαφοραὶ τῶν εἰδῶν· τὸ γὰρ λογικὸν καθολικώτερον ἐστὶ τοῦ εἴδους τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ γὰρ πᾶς μὲν ἄνθρωπος λογικὸς, οὐ πᾶς δὲ λογικὸς ἄνθρωπος· καὶ ὁ ἄγγελος γὰρ λογικὸς ὢν οὐκ ἐστὶν ἄνθρωπος.

Καὶ αὕτη μὲν ἐστὶν ἡ ἐπὶ πλεον κατηγορία· ἡ δὲ ἐπίσης κατηγορία, ὅτε ἀντιστρέφει. Κατηγοροῦνται γὰρ τὰ ἴδια τῶν εἰδῶν, ὧν ἐστὶν ἴδια, ἀλλὰ καὶ τὰ εἶδη κατηγοροῦνται τῶν ἰδίων αὐτῶν· πᾶς γὰρ ἄνθρωπος γελαστικός, καὶ πᾶς γελαστικὸς ἄνθρωπος. Εἰ γὰρ καὶ γελᾶν λέγεται πίθηκος, οὐ γελᾷ τῇ καρδίᾳ ἀλλὰ τοῖς σχήμασι· μιμητικὸν γὰρ ζῷον ἐστὶν. Ὡστε ἡ μὲν τῶν γενῶν κατὰ τῶν εἰδῶν κατηγορία καὶ ἡ τῶν διαφορῶν κατὰ τῶν εἰδῶν καὶ ἡ τῶν εἰδῶν κατὰ τῶν ἀτόμων ἐπὶ πλεον λέγεται, ἡ δὲ τῶν ἰδίων ἐπίσης. Ταῦτα δὲ τὰ ἐπίσης ἀντιστρέφοντα καὶ ἀντικατηγορούμενα λέγονται.

[16] **Περὶ συνωνύμου καὶ ὁμωνύμου κατηγορίας.**

[16.2] Συνώνυμος μὲν κατηγορία ἐστίν, ὅτε καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸν ὄρον αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος δέχεται τὸ ὑποκείμενον, οἷον τὸ ζῷον κατηγορεῖται τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ δέχεται ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸν ὄρον τοῦ

[16.5] ζῷου· ζῷον γὰρ ἐστὶν οὐσία ἔμψυχος αἰσθητική. Καὶ ὁ ἄνθρωπος δὲ ἐπιδέχεται τὸν ὄρον τοῦτον· καὶ οὐσία γὰρ ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος καὶ ἔμψυχος καὶ αἰσθητικός.

Ὁμώνυμος δὲ ἐστὶ κατηγορία, ὅτε τὸ μὲν ὄνομα δέχεται, τὸν δὲ ὄρον οὐδαμῶς, οἷον ἡ εἰκὼν τοῦ ἀνθρώπου τὸ μὲν ὄνομα τοῦ ἀνθρώπου δέχεται, τὸν δὲ ὄρον τοῦ ἀνθρώπου οὐ δέχεται· ὁ γὰρ ὄρος τοῦ ἀνθρώπου ζῷον λογικόν, θνητόν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν. Ἡ δὲ εἰκὼν οὔτε ζῷον ἐστίν· οὐ γὰρ ἐστὶν ἔμψυχος οὔτε λογικὸν οὔτε νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν.

Χρὴ γινώσκειν, ὅτι, ὅσα κατηγορεῖται κατὰ τινος καθ' ὑποκειμένου ἤγουν συνωνύμως, καὶ τοῦ ὑποκειμένου αὐτῷ κατηγορηθήσεται, οἷον τὸ ζῷον ὡς καθ' ὑποκειμένου κατηγορεῖται τοῦ ἀνθρώπου ἤγουν συνωνύμως καὶ ὁ ἄνθρωπος τοῦ Πέτρου· ὑπόκειται γὰρ τῷ ἀνθρώπῳ ὁ Πέτρος. Κατηγορεῖται οὖν καὶ τοῦ Πέτρου τὸ ζῷον· καὶ ὁ Πέτρος γὰρ ζῷον ἐστὶ.

[17] **Περὶ ὑποκειμένου.**

[17.2] Τὸ ὑποκείμενον δισσωῶς λέγεται, τὸ μὲν πρὸς ὑπαρξιν, τὸ δὲ πρὸς κατηγορίαν. Καὶ πρὸς ὑπαρξιν μὲν, ὥσπερ ὑπόκειται ἡ οὐσία τοῖς συμβεβηκόσιν· ἐν αὐτῇ γὰρ ἔχουσι τὸ εἶναι καὶ ἐκτὸς αὐτῆς οὐχ ὑφίστανται. Τὸ δὲ πρὸς κατηγορίαν ὑποκείμενον ἐστὶ τὸ μερικόν· ὑπόκειται γὰρ τὸ μερικόν τῷ καθολικώτερω πρὸς κατηγορίαν, ἐπειδὴ τὸ καθολικώτερον κατηγορεῖται τοῦ μερικωτέρου, ὡς τὸ ζῷον κατηγορεῖται τοῦ ἀνθρώπου. Λέγεται δὲ τὸ μὲν καθόλου καθ' ὑποκειμένου, τὸ δὲ μερικώτερον ὑποκείμενον πρὸς κατηγορίαν. Λέγεται δὲ τὸ συμβεβηκὸς ἐν ὑποκειμένῳ τῇ οὐσίᾳ, ἡ δὲ οὐσία ὑποκείμενον πρὸς ὑπαρξιν.

[18] **Περὶ τῆς ἐν τῷ τί ἐστὶ καὶ τῆς ἐν τῷ ποῖόν τί ἐστὶ κατηγορίας.**

[18.6] Ἐν τῷ τί

μέν ἐστι κατηγορία
ἐστὶν ἡ τῶν γενῶν κατὰ τῶν
εἰδῶν αὐτῶν κατηγορία τουτ-
ἐστιν ἡ τὸ τί ἐστὶ τὸ ὑποκεί-
μενον σημαίνουσα καὶ ἡ τῶν
εἰδῶν δὲ κατὰ τῶν ἀτόμων αὐ-
τῶν ἐρωτώμενοι γὰρ ‘τί ἐστὶν
ἄνθρωπος’ λέγομεν ‘ζῷον’ καὶ
ἐρωτώμενοι ‘τί ἐστὶ Πέτρος’
λέγομεν ‘ἄνθρωπος’.

[18.22] Ἡ δὲ ἐν τῷ ποῖον τί ἐστὶ κατη-
γορία ἐστὶν ἡ τῶν διαφορῶν κατὰ
τῶν εἰδῶν, οἷς ἐνυπάρχουσι, καὶ τῶν
συμβεβηκότων κατὰ τῶν ἀτόμων, οἷς
ἐνυπάρχουσι, τουτέστιν ἡ τὸ ποῖον
τί ἐστὶ τὸ ὑποκείμενον σημαίνουσα.

[18.33] ἐρωτώμενοι γὰρ ‘ὅ-
ποῖον ζῷον ὁ ἄνθρωπος’ φαμέν
‘λογικὸν θνητόν’. Τὸ δὲ λογικὸν
καὶ τὸ θνητόν διαφοραὶ εἰσιν
οὐσιώδεις. Πάλιν ἐρωτώμενοι
‘ὅποιος ἄνθρωπός ἐστὶν ὁ Πέ-
τρος’ φαμέν ‘μακρὸς τυχὸν
ἢ κολοβὸς ἢ σιμὸς ἢ γρυπός’.

Τὸ δὲ διὰ τί ἐστὶ σημαί-
νει τὸ τέλος ἤγουν τὴν αἰτίαν,
δι’ ἣν τὸ ζητούμενον γέγονεν·
ἐρωτώμενοι γὰρ ‘διὰ τί κλίνη’
φαμέν ‘διὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων
ἀνάπαυσιν’.

[19] **Κοινωνία καὶ διαφοραὶ τῶν ε’ φωνῶν.**

[19.2] Δεῖ γινώσκειν, ὅτι κοινωνοῦσιν αἱ πέντε αὗται φωναὶ
ἀλλήλαις κατὰ τὸ πάσας κατὰ πλειόνων κατηγορεῖσθαι.
Διαφέρουσι δὲ ἀλλήλων, ὅτι τὸ μὲν γένος κατὰ πλειόνων
καὶ διαφερόντων τῷ εἶδει ἐν τῷ τί ἐστὶ κατηγορεῖται, τὸ
δὲ εἶδος κατὰ πλειόνων καὶ διαφερόντων τῷ ἀριθμῷ ἐν
τῷ τί ἐστὶ κατηγορεῖται. Ἡ δὲ διαφορὰ καὶ τὸ συμβεβη-
κὸς κατὰ πλειόνων καὶ διαφερόντων τῷ εἶδει ἐν τῷ ποῖον
τί ἐστὶ κατηγοροῦνται, τὸ δὲ ἴδιον κατὰ πλειόνων καὶ
διαφερόντων τῷ ἀριθμῷ τουτέστι καθ’ ἑνὸς εἶδους καὶ
τῶν ὑπ’ αὐτὸ ἀτόμων ἐν τῷ ποῖον τί ἐστὶ κατηγορεῖται.
Διαφέρει δὲ ἡ διαφορὰ τοῦ συμβεβηκότος, ὅτι ἡ μὲν
διαφορὰ οὐσιώδης ἐστὶν ἤγουν μέρος τῆς οὐσίας τοῦ
ὑποκειμένου, τὸ δὲ συμβεβηκὸς οὐχ ὡς μέρος τῆς οὐσίας
ἀλλ’ ἐπουσιῶδες.

[20] **Κοινωνία καὶ διαφορὰ γένους καὶ διαφορᾶς.**

[20.2] Κοινὰ δὲ γένους καὶ διαφορᾶς τὸ περιεκτικὰ εἶναι τῶν εἰδῶν ἀμφοτέρα καὶ τὸ συνωνύμως κατηγορεῖσθαι τῶν εἰδῶν καὶ τῶν ἀτόμων. Χρῆ δὲ γινώσκειν, ὅτι ὅσα κατηγορεῖται κατὰ τινος ὡς καθ' ὑποκειμένου ἡγουν συνωνύμως, καὶ τοῦ ὑποκειμένου αὐτῷ συνωνύμως κατηγορηθήσεται, ὅσα δὲ ὁμωνύμως, οὐδαμῶς. Ἴδια δὲ τοῦ γένους πρὸς διαφορὰν· ὅτι τὸ γένος ἐπὶ πλεον ἐστὶ τῶν ὑπ' αὐτὸ διαφορῶν καὶ τῶν ἄλλων τριῶν φωνῶν· ὅτι τὸ γένος περιέχει τὰς διαφορὰς δυνάμει· ὅτι τὸ γένος φύσει πρότερον τῶν διαφορῶν· ὅτι τὸ γένος ἐν τῷ τί ἐστίν, ἢ δὲ διαφορὰ ἐν τῷ ποῖόν τί ἐστὶν κατηγορεῖται· ὅτι τὸ προσεχὲς γένος ἐν, αἱ δὲ διαφοραὶ πλείους· ὅτι τὸ γένος ἀναλογεῖ ὕλη, μορφῇ δὲ ἡ διαφορὰ.

[21] **Κοινωνία καὶ διαφορὰ γένους καὶ εἶδους.**

[21.2] Κοινὰ γένους καὶ εἶδους· τὸ κατὰ πλειόνων ἐν τῷ τί ἐστὶν κατηγορεῖσθαι· τὸ φύσει πρότερα εἶναι τῶν ὑπ' αὐτά· τὸ ὅλον τι εἶναι ἀμφοτέρα. Ἴδια δὲ γένους καὶ εἶδους· ὅτι τὸ γένος καθολικώτερον ἐστὶ τοῦ εἶδους· ὅτι τὸ εἶδος περιτευεῖ τοῦ γένους ταῖς διαφοραῖς· ὅτι τὸ γένος συνωνύμως κατηγορεῖται τοῦ εἶδους, τὸ δὲ εἶδος οὐκ ἀντιστρέφει· ὅτι οὔτε τὸ γένος εἰδικώτατον οὔτε τὸ εἶδος γενικώτατον οὔτε τὸ γενικώτατον ἔσται εἶδος οὔτε τὸ εἰδικώτατον ἔσται γένος.

[22] **Κοινωνία καὶ διαφορὰ γένους καὶ ἰδίου.**

[22.2] Κοινὰ γένους καὶ ἰδίου· ὅτι ἀμφοτέρα τοῖς εἶδεσιν ἔπονται ἡγουν κατηγοροῦνται· ὅτι ἐπίσης κατηγοροῦνται, ὧν κατηγοροῦνται ἀμφοτέρα· ὅτι συνωνύμως κατηγοροῦνται. Διαφορὰ δὲ γένους καὶ ἰδίου· ὅτι φύσει πρότερον τὸ γένος τοῦ ἰδίου· ὅτι τὸ γένος κατὰ πλειόνων εἰδῶν κατηγορεῖται, τὸ δὲ ἴδιον ἐνός· ὅτι τὸ μὲν ἴδιον ἀντιστρέφει πρὸς τὸ εἶδος, τὸ δὲ γένος οὐκέτι· ὅτι τὸ μὲν ἴδιον μόνῳ τῷ εἶδει ὑπάρχει, τὸ δὲ γένος οὐ μόνῳ.

[23] **Κοινωνία καὶ διαφορὰ γένους καὶ συμβεβηκότης.**

[23.2] Κοινὸν γένους καὶ συμβεβηκότης τὸ κατὰ πλειόνων κατηγορεῖσθαι. Ἴδια δὲ γένους καὶ συμβεβηκότης· ὅτι τὸ γένος πρότερον ὑπάρχει τῶν εἰδῶν, οἷς ὑπάρχει τὰ συμβεβηκότη, τὰ δὲ συμβεβηκότη τῶν εἰδῶν ὕστερα· ὅτι τοῦ μὲν γένους ἐπίσης ἢ μετοχή, τῶν δὲ συμβεβηκότητων οὐκέτι· ὅτι τὸ συμβεβηκὸς προηγουμένως τοῖς ἀτόμοις ὑπάρχει καὶ τότε τοῖς εἶδεσι, τὸ δὲ γένος ἀνάπαλιν· ὅτι τὰ γένη ἐν τῷ τί ἐστὶν κατηγοροῦνται, τὰ δὲ συμβεβηκότη ἐν τῷ ποῖόν τί ἐστίν ἢ πῶς ἔχον.

[24] **Κοινωνία καὶ διαφορὰ διαφορᾶς καὶ εἶδους.**

[24.2] Κοινὰ διαφορᾶς καὶ εἶδους· ὅτι ἐπίσης μετέχονται· ὅτι αἰεὶ πάρεσιν, οἷς μετέχονται. Ἴδια διαφορᾶς καὶ εἶδους· ὅτι ἢ μὲν διαφορὰ ἐν τῷ ποῖόν τί ἐστίν, τὸ δὲ

εἶδος ἐν τῷ τί ἐστι κατηγορεῖται· ὅτι ἡ διαφορὰ πλείονα εἶδη περιέχει καὶ τὰ τούτων ἄτομα, τὸ δὲ εἶδος μόνον τὰ ὑπ' αὐτὸ ἄτομα· ὅτι ἡ διαφορὰ φύσει προτέρα τῶν εἰδῶν· ὅτι διαφορὰ μετὰ διαφορᾶς συντίθεται, εἶδος δὲ μετὰ εἶδους οὐδαμῶς.

[25] **Κοινωνία καὶ διαφορὰ διαφορᾶς καὶ ἰδίου.**

[25.2] Κοινὰ διαφορᾶς καὶ ἰδίου· τὸ ἐπίσης κατηγορεῖσθαι πᾶσι τοῖς μετέχουσι· τὸ ἀεὶ καὶ παντὶ τῷ εἶδει παρεῖναι. ἴδια διαφορᾶς καὶ ἰδίου· ὅτι ἡ μὲν διαφορὰ πολλὰ εἶδη περιέχει, τὸ δὲ ἴδιον ἐν μόνον· ὅτι ἡ διαφορὰ οὐκ ἀντιστρέφει πρὸς τὸ εἶδος, τὸ δὲ ἴδιον ἀντιστρέφει.

[26] **Κοινωνία καὶ διαφορὰ διαφορᾶς καὶ συμβεβηκός.**

[26.2] Κοινὰ διαφορᾶς καὶ συμβεβηκός, ὅτι ἀμφοτέρα κατὰ πλειόνων ἐν τῷ ποῖόν τί ἐστι κατηγοροῦνται καὶ ὅτι ἡ διαφορὰ καὶ τὸ ἀχώριστον συμβεβηκός ἀεὶ πάρευσιν, οἷς κατηγοροῦνται. ἴδια διαφορᾶς καὶ συμβεβηκός· ὅτι αἱ μὲν διαφοραὶ περιέχουσιν, οὐ περιέχονται, τὰ δὲ συμβεβηκότα περιέχονται. Περιέχουσι μὲν γὰρ τὰ εἶδη ἀμφοτέρα ὡς πλειόνων εἰδῶν κατηγορούμενα, ἀλλ' ἡ διαφορὰ οὐ περιέχεται, διότι οὐ δέχεται τὸ αὐτὸ εἶδος [26.10] τὰς ἐναντίας διαφορᾶς, τὸ δὲ συμβεβηκός περιέχεται, διότι τὸ αὐτὸ εἶδος καὶ τὸ αὐτὸ ἄτομον πολλὰ συμβεβηκότα δέχεται, πολλάκις καὶ τὰ ἐναντία· -ὅτι ἡ μὲν διαφορὰ τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἥττον οὐκ ἐπιδέχεται, ἀλλὰ τὰ συμβεβηκότα· ὅτι αἱ ἐναντία διαφοραὶ ἀμιγεῖς εἰσι, μίγνυνται δὲ τὰ ἐναντία συμβεβηκότα.

[27] **Κοινωνία καὶ διαφορὰ εἶδους καὶ ἰδίου.**

[27.2] Κοινὰ εἶδους καὶ ἰδίου· ὅτι ἀλλήλων ἀντικατηγοροῦνται ἢ γοῦν ἀντιστρέφουσιν· ὅτι ἐπίσης μετέχονται· ἐπίσης δὲ μετέχεσθαί ἐστι τὸ μὴ τὸ ἐν μᾶλλον ἢ ἥττον τοῦ ἐτέρου μεταδιδόναι ἑαυτῶν τοῖς μετέχουσιν ἀτόμοις. Διαφορὰ εἶδους καὶ ἰδίου· ὅτι τὸ μὲν εἶδος οὐσιῶδες, τὸ δὲ ἴδιον ἐπουσιῶδες· ὅτι τὸ μὲν εἶδος ἀεὶ ἐνεργεῖα, τὸ δὲ ἴδιον καὶ δυνάμει καὶ ἐνεργεῖα· ἔτι τὰ διαφόρους ἔχοντα ὀρισμοὺς καὶ αὐτὰ δηλονότι διάφορα καθεστήκασιν.

[28] **Κοινωνία καὶ διαφορὰ εἶδους καὶ συμβεβηκός.**

[28.2] Κοινὰ εἶδους καὶ συμβεβηκός τὸ κατὰ πλειόνων κατηγορεῖσθαι. Διαφορὰ εἶδους καὶ συμβεβηκός· ὅτι τὸ μὲν εἶδος ἐν τῷ τί ἐστι, τὸ δὲ συμβεβηκός ἐν τῷ ποῖόν τί ἐστι κατηγορεῖται· ὅτι τοῦ εἶδους ἢ μετοχῆ ἐνός ἐστι, τῶν δὲ συμβεβηκόντων καὶ πλειόνων τις μετέχει· ὅτι τὸ εἶδος φύσει πρότερον τῶν συμβεβηκόντων· ὅτι τοῦ εἶδους ἢ μετοχῆ ἐπίσης, τὰ δὲ συμβεβηκότα τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἐπιδέχονται.

[29] **Κοινωνία καὶ διαφορὰ ἰδίου καὶ ἀχώριστου συμβεβηκός.**

[29.3] Κοινὰ ἰδίου καὶ συμβεβηκότος ἀχωρίστου τὸ μὴ ἄνευ αὐτῶν συστήναι ἐκεῖνα, οἷς ὑπάρχουσι, καὶ ὅτι ἀμφοτέρω ἀεὶ πάρεισι. Διαφορὰ ἰδίου καὶ συμβεβηκότος· ὅτι τὸ μὲν ἴδιον ἐνὶ εἶδει ὑπάρχει, τὸ δὲ συμβεβηκὸς πλείοσιν· ὅτι τὸ μὲν ἴδιον ἀντιστρέφει πρὸς τὸ εἶδος, τὸ δὲ συμβεβηκὸς οὐκ ἐτι· ὅτι τὸ μὲν συμβεβηκὸς ἐπιδέχεται τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον, τὸ δὲ ἴδιον οὐδαμῶς.

[30] **Περὶ ὑποστάσεως καὶ ἐνυποστάτου καὶ ἀνυποστάτου.**

[30.2] Τὸ τῆς ὑποστάσεως ὄνομα δύο σημαίνει· ἀπλῶς μὲν γὰρ λεγόμενον σημαίνει τὴν ἀπλῶς οὐσίαν, ἢ δὲ καθ' ἑαυτὴν ὑπόστασις τὸ ἄτομον σημαίνει καὶ τὸ ἀφοριστικὸν πρόσωπον. Καὶ τὸ ἐνυπόστατον δὲ δύο σημαίνει· σημαίνει γὰρ καὶ τὸ ἀπλῶς ὄν, καθὸ σημαίνομενον οὐ μόνον τὴν ἀπλῶς οὐσίαν ἀλλὰ καὶ τὸ συμβεβηκὸς ἐνυπόστατον καλούμεν. Σημαίνει δὲ καὶ τὴν καθ' αὐτὸ ὑπόστασιν ἧγουν τὸ ἄτομον. Καὶ τὸ ἀνυπόστατον δὲ δισσωῶς λέγεται· λέγεται γὰρ ἀνυπόστατον καὶ τὸ μηδαμῆ μηδαμῶς ὄν. Λέγεται πάλιν ἀνυπόστατον καὶ τὸ συμβεβηκὸς, διότι τὸ συμβεβηκὸς οὐκ ἔχει ἰδίαν ὑπαρξιν, ἀλλ' ἐν τῇ οὐσίᾳ ὑφέστηκεν.

[31] **Περὶ οὐσίας καὶ φύσεως καὶ μορφῆς ἀτόμου τε καὶ προσώπου καὶ ὑποστάσεως.**

[31.3] Οἱ μὲν ἔξω φιλόσοφοι κατὰ τὸν προλελεγμένον λόγον διαφορὰν εἶπον οὐσίας καὶ φύσεως, οὐσίαν μὲν εἰπόντες τὸ ἀπλῶς εἶναι, φύσιν δὲ οὐσίαν εἰδοποιηθεῖσαν ὑπὸ τῶν οὐσιωδῶν διαφορῶν καὶ μετὰ τοῦ ἀπλῶς εἶναι καὶ τὸ τοιῶσδε εἶναι ἔχουσαν, εἴτε λογικὴν εἴτε ἄλογον, εἴτε θνητὴν εἴτε ἀθάνατον, ἧγουν αὐτήν, ὡς φαμεν, τὴν ἀμετάβλητον καὶ ἀμετάθετον ἀρχὴν καὶ αἰτίαν καὶ δύναμιν τὴν παρὰ τοῦ δημιουργοῦ ἐντεθεῖσαν ἐκάστῳ εἶδει πρὸς κίνησιν, τοῖς μὲν ἀγγέλοις πρὸς τὸ νοεῖν καὶ ἐκτὸς προφορικοῦ λόγου μεταδιδόναι ἀλλήλοις τὰ νοήματα, τοῖς δὲ ἀνθρώποις πρὸς τὸ νοεῖν καὶ λογίζεσθαι καὶ διὰ προφορικοῦ λόγου διαδιδόναι ἀλλήλοις τὰ ἐν καρδίᾳ νοήματα, τοῖς δὲ ἀλόγοις τὴν ζωτικὴν καὶ αἰσθητικὴν καὶ ἀναπνευστικὴν κίνησιν, τοῖς δὲ φυτοῖς τὴν θρεπτικὴν καὶ αὐξητικὴν καὶ γεννητικὴν δύναμιν, τοῖς δὲ λίθοις τὴν τοῦ θερμαίνεσθαι καὶ τοῦ ψύχεσθαι καὶ τὴν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον ἑτεροκίνητον μετάβασιν ἧγουν τὴν ἄψυχον. Ταύτην ἐκάλεσαν φύσιν ἧγουν τὰ εἰδικώτατα εἶδη, οἷον ἄγγελον, ἄνθρωπον, ἵππον καὶ τὰ τοιαῦτα, ὡς καθολικώτερα καὶ περιεκτικὰ τῶν ὑποστάσεων καὶ ἐν ἐκάστη τῶν ὑπ' αὐτῶν περιεχομένων ὑποστάσεων ὁμοίως καὶ ἀπαραλείπτως ὑπάρχοντα. Ὡστε τὸ μὲν μερικώτερον ἐκάλεσαν ὑπόστασιν, τὸ δὲ καθολικώτερον καὶ περιέχον τὰς ὑποστάσεις ἐκάλεσαν φύσιν, τὴν δὲ ἀπλῶς ὑπαρξιν ἐκάλεσαν οὐσίαν.

Οἱ δὲ ἅγιοι πατέρες παρεάσαντες τὰς πολλὰς ἐρεσχελίας τὸ μὲν κοινὸν καὶ κατὰ πολλῶν λεγόμενον ἧγουν τὸ εἰδικώτατον εἶδος οὐσίαν καὶ φύσιν καὶ μορφήν ἐκάλεσαν, οἷον ἄγγελον, ἄνθρωπον, ἵππον, κύνα καὶ τὰ τοιαῦτα· καὶ γὰρ καὶ ἡ οὐσία παρὰ τὸ εἶναι λέγεται, καὶ ἡ φύσις παρὰ τὸ πεφυκέναι, τὸ δὲ εἶναι καὶ πεφυκέναι ταυτόν ἐστι· καὶ ἡ μορφή δὲ καὶ τὸ εἶδος τὸ αὐτὸ σημαίνει τῇ φύσει. Τὸ δὲ μερικὸν ἐκάλεσαν

ἄτομον καὶ πρόσωπον καὶ ὑπόστασιν οἷον Πέτρος, Παῦλος. Ἡ δὲ ὑπόστασις θέλει ἔχειν οὐσίαν μετὰ συμβεβηκότων καὶ καθ' ἑαυτὴν ὑφίστασθαι καὶ αἰσθήσει ἡγουν ἐνεργεῖα θεωρεῖσθαι. Ἀδύνατον δὲ δύο ὑποστάσεις μὴ διαφέρειν ἀλλήλων τοῖς συμβεβηκόσι καὶ ἀριθμῶ διαφέρειν ἀλλήλων. Χρῆ δὲ γινώσκειν, ὅτι τὰ χαρακτηριστικὰ ιδιώματα τὰ συμβεβηκότα εἰσὶ τὰ χαρακτηρίζοντα τὴν ὑπόστασιν.

[32] Περὶ ὁμωνύμων.

[32.2] Ὅμωνυμα μὲν εἰσὶ τὰ τῷ ὀνόματι κοινωνοῦντα, τῷ δὲ ὀρισμῷ ἢ τῇ ὑπογραφῇ διαφέροντα. Οἷον τὸ κύων ὄνομα ὁμώνυμόν ἐστι, δηλοῖ δὲ τὸν χερσαῖον καὶ τὸν θαλάσσιον κύνα· ἕτερον δὲ ὀρισμὸν ἔχει ὁ χερσαῖος καὶ ἕτερον ὁ θαλάσσιος, ἐπειδὴ καὶ ἕτερα φύσις καὶ ἕτερα. Ὑπογράφουσι δὲ τὰ ὁμώνυμα οὕτως· Ὅμωνυμά εἰσιν, ὧν ὄνομα μόνον κοινόν, ὁ δὲ κατὰ τοῦνομα λόγος τῆς οὐσίας ἕτερος. Λόγον ἐνταῦθα τὸν ὀρισμὸν εἶπε καὶ τὴν ὑπογραφὴν· κατὰ τοῦνομα δὲ εἶπε δηλῶν ἕτερον εἶναι τὸν ὀρισμὸν αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος, καθ' ὃν γίνονται ὁμώνυμα. Οἷον ὁ χερσαῖος καὶ ὁ θαλάσσιος κύων κατὰ τὸ ὄνομα τοῦ κυνός εἰσιν ὁμώνυμοι· εἰ γὰρ θελήσει τις τὸν ὀρισμὸν τοῦ χερσαίου κυνὸς ἀποδοῦναι καὶ τοῦ θαλασσίου, καθ' ὃ κύων καλεῖται ἑκάτερος αὐτῶν, ἄλλον ὀρισμὸν ἀποδίδωσι τῷ χερσαίῳ καὶ τῷ θαλασσίῳ ἕτερον. Ἐνδέχεται δὲ αὐτοὺς καὶ κοινωνεῖν τῷ ὀρισμῷ πάλιν καὶ τῷ ὀνόματι· ζῶα γὰρ λέγονται ἀμφοτέρω καὶ τὸν ὀρισμὸν τοῦ ζώου δέχονται, ἀλλ' οὐκ εἰσὶ κατὰ τὸ ὄνομα τοῦ ζώου ὁμώνυμοι ἀλλὰ μᾶλλον συνώνυμοι. Ἐπὶ δὲ τῶν ὁμωνύμων τρία δεῖ ζητεῖν· εἰ ἔστι τῶν ὁμωνύμων καὶ κατὰ πόσων σημαυνομένων φέρεται καὶ περὶ ποίου σημαυνομένου ἢ ἐρώτησις γέγονεν.

[33] Περὶ συνωνύμου.

[33.2] Συνώνυμα δὲ εἰσιν, ὅσα καὶ τῷ ὀνόματι καὶ τῷ ὀρισμῷ ἢ τῇ ὑπογραφῇ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος κοινωνοῦσιν, οἷον τὸ ζῶον δηλοῖ καὶ τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν ἵππον, καὶ κατὰ τὸ ὄνομα τοῦτο ἡγουν τοῦ ζώου συνώνυμοί εἰσιν· ἕκαστον γὰρ αὐτῶν καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸν ὀρισμὸν τοῦ ζώου δέχεται. Ὑπογράφουσι δὲ τὰ συνώνυμα οὕτως· Συνώνυμά εἰσιν, ὧν τό τε ὄνομα κοινόν καὶ ὁ κατὰ τοῦνομα λόγος τῆς οὐσίας ὁ αὐτός.

[34] Περὶ πολωνύμων.

[34.2] Πολυώνυμα δὲ εἰσιν, ὅσα τῷ μὲν ὀρισμῷ κοινωνοῦσι, τῷ δὲ ὀνόματι διαφέρουσιν, ἡγουν ὅτε τὸ αὐτὸ πρᾶγμα πολλοῖς καλεῖται ὀνόμασιν οἷον φάσγανον, ἄορ, σπάθη, μάχαιρα, ξίφος· πάντα γὰρ ταῦτα τὰ ὀνόματα ἓνα ὄρον ἐπιδέχονται, ἡγουν σίδηρος ἀμφήκης τουτέστιν σίδηρος ἀμφοτέρωθεν ἠκονημένος. Ὑπογράφουσι δὲ τὰ πολωνύμα οὕτω· Πλεῖστα ὀνόματα καθ' ἑνὸς κυρίου λεγόμενα.

[35] Περὶ ἐτέρων καὶ ἐτερωνύμων.

[35.2] Τὰ δὲ κατ' ἄμφω ἡγουν τῷ ὀνόματι καὶ τῷ ὀρισμῷ διαφέροντα ἢ ἐν ὑποκείμενον ἔχουσι καὶ λέγεται ἐτερώνυμα ὡς ἀνάβασις καὶ κατάβασις, ἔχουσι γὰρ ἐν ὑποκείμενον, τὴν κλίμακα, ἢ οὐκ ἔχουσιν ἐν ὑποκείμενον καὶ λέγονται ἕτερα ὡς οὐσία καὶ συμβεβηκός· ταῦτα γὰρ καὶ ἕτερον ὄνομα ἔχουσι καὶ ἕτερον ὑπογραφὴν καὶ οὐδὲ ἔχουσιν ἐν ὑποκείμενον. Τούτων δὲ ἀμφοτέρων, τῶν τε ἐτερωνύμων καὶ τῶν ἐτέρων, ὑπογραφὴ αὕτη· Ὡν τό τε ὄνομα καὶ ὁ ὄρος ἕτερος.

[36] **Περὶ παρωνύμων.**

[36.2] Εἰσὶ δὲ τίνα μέσον τῶν ὁμωνύμων καὶ συνωνύμων, κοινωνοῦντα καὶ διαφέροντα τῷ τε ὀνόματι καὶ τῷ ὄρω, ἅτινα λέγονται παρώνυμα, ὡς ἀπὸ τῆς γραμματικῆς γραμματικός· κοινωνοῦσι γὰρ τῷ ὀνόματι, διαφέρουσι δὲ κατὰ τὴν λήξιν τοῦ ὀνόματος ἤγουν τὴν τελευταίαν συλλαβὴν· καὶ πάλιν τῷ ὄρω κοινωνοῦσὶ τε καὶ διαφέρουσιν, ὅτι ἡ μὲν γραμματικὴ γνῶσις ἐστίν, ὁ δὲ γραμματικὸς οὐσία, ἐν ἧ ἡ γνῶσις. Παρώνυμα δὲ εἰσιν, ὅσα ἀπὸ τινος διαφέροντα τῇ πτώσει ἤγουν τῇ κλίσει τοῦ ὀνόματος τὴν προσηγορίαν ἔχει.

Δεῖ δὲ γινώσκειν, ὡς ἡ γραμματικὴ καὶ ἡ μουσικὴ οὐκ εἰσι παρώνυμα, ἀλλ' ὁ μουσικὸς ἐκ τῆς μουσικῆς καὶ ὁ γραμματικὸς ἐκ τῆς γραμματικῆς παρωνομάσθη καὶ ὁ δίκαιος ἐκ τῆς δικαιοσύνης.

Δεῖ δὲ γινώσκειν, ὅτι τὰ μὲν παρώνυμα περιέχουσι τὰ ἀφ' ὧν παρωνομάσθησαν ὡς ὁ γραμματικὸς τὴν γραμματικὴν καὶ ὁ δίκαιος τὴν δικαιοσύνην, τὰ δὲ ἀφ' ἐνὸς οὐδαμῶς· οὐ γὰρ περιέχει τὸ ἰατρικὸν ἐργαλεῖον τὴν ἰατρικὴν.

[37] **Περὶ τῶν δέκα γενικωτάτων γενῶν.**

[37.2] Τῶν λεγομένων τὰ μὲν ἀπλῶς καὶ ἄνευ συμπλοκῆς λέγεται ὡς οὐσία, συμβεβηκὸς καὶ τὰ τοιαῦτα, τὰ δὲ μετὰ συμπλοκῆς, ὡς ἵππος τρέχει, Σωκράτης φιλοσοφεῖ. Τῶν δὲ ἀπλῶς λεγομένων καὶ ἄνευ συμπλοκῆς α' τὸ μὲν οὐσίαν σημαίνει οἶον ἄνθρωπος, ἵππος· β' τὸ δὲ ποσὸν οἶον δύο, τρία, δίπηχυ, τρίπηχυ· γ' τὸ δὲ πρὸς τι ὡς πατήρ, υἱός· δ' τὸ δὲ ποιὸν ὡς λευκόν, μέλαν· ε' τὸ δὲ ποῦ ὡς ἐν ναῶ, ἐν ἀγορᾷ· ς' τὸ δὲ ποτέ ὡς πέρυσι, σήμερον· ζ' τὸ δὲ κεῖσθαι ὡς τὸ ἴστασθαι, καθῆσθαι· η' τὸ δὲ ἔχειν ὡς τὸ ἐνδεδύσθαι, ὑποδεδύσθαι· θ' τὸ δὲ ποιεῖν ὡς τὸ καίειν, τέμνειν· ι' τὸ δὲ πάσχειν ὡς τὸ καίεσθαι, τέμνεσθαι. Αὗται αἱ δέκα λέγονται κατηγορίαι ὡς ἐκ τοῦ λέγεσθαι κατὰ τινῶν· τὸ γὰρ ἀγορεύειν λέγειν ἐστίν.

Χρὴ γινώσκειν, ὅτι ἕκαστον τούτων τῶν δέκα γενικωτάτων γένος ἐστὶ. Τούτων οὖν τῶν δέκα κατηγοριῶν τῶν καὶ γενικωτάτων γενῶν ἡ μὲν μία οὐσία ἐστίν, αἱ δὲ ἐννέα συμβεβηκῶτα. Εἰσὶ δὲ αὗται· οὐσία, ποσόν, πρὸς τι, ποιόν, ποῦ, ποτέ, κεῖσθαι, ἔχειν, ποιεῖν, πάσχειν.

[38] **Περὶ ὁμογενῶν καὶ ὁμοειδῶν ἑτερογενῶν τε καὶ ἑτεροειδῶν καὶ ἀριθμῶ διαφερόντων.**

[38.3] Ὅμογενῆ εἰσιν, ὅσα ὑπὸ τὴν αὐτὴν κατηγορίαν τάσσεται. Ἑτερογενῆ δὲ εἰσιν, ὅσα ὑπ' ἄλλην καὶ ἄλλην κατηγορίαν εἰσίν· ταῦτα ἕτερα τῷ γένει εἰσίν. Ὅμοειδῆ δὲ εἰσιν, ὅσα ὑπὸ τὸ αὐτὸ εἶδος τάσσεται καὶ κοινωνοῦσι τῷ λόγῳ τῆς οὐσίας ὡς Πέτρος καὶ Παῦλος. Ἑτεροειδῆ εἰσὶ τὰ τῷ εἶδει διαφέροντα ἀλλήλων ἤγουν ὅσα τῷ λόγῳ τῆς οὐσίας διαφέρουσιν ὡς ἄνθρωπος, ἵππος. Ἀριθμῶ δὲ διαφέρουσιν, ὅσα τῇ συμπλοκῇ τῶν συμβεβηκῶτων τὴν ιδιότητα τῆς οἰκειᾶς ὑποστάσεως ἀφορίσαντο καὶ τὴν καθ' αὐτὸ ἐσχήκασιν ὑπαρξιν ἤγουν τὰ ἄτομα ὡς Πέτρος, Παῦλος καὶ ἕκαστος τῶν ἀνθρώπων. Τῶν πάντη ἑτερογενῶν ἕτεραι τῷ εἶδει καὶ αἱ διαφοραὶ οἶον ζῶον καὶ ἐπιστήμη· τὸ μὲν γὰρ ζῶον ὑπὸ τὴν οὐσίαν τελεῖ, ἡ δὲ ἐπιστήμη ὑπὸ τὸ ποιόν. Τοῦ μὲν οὖν ζῶου διαφοραὶ συστατικαὶ μὲν τὸ ἐμψυχον, τὸ αἰσθητικόν, διαιρετικά

δὲ τὸ λογικόν, τὸ ἄλογον, τὸ πτηνόν, τὸ ἔνυδρον· τῆς δὲ ἐπιστήμης συστατικάι μὲν τὸ τοῖς ἐμψύχοις καὶ λογικοῖς ἐνυπάρχειν, ἔτι δὲ καὶ τὸ δυσμετάβλητον, διαιρετικάι δὲ γραμματική, φιλοσοφία. Ἐς γὰρ κατηγορίας ὑπάρχει τὸ γένος, ἐκείνης καὶ τὸ εἶδος καὶ αἱ τοῦ εἶδους διαφοραὶ τῶν δὲ ὑπ' ἄλληλα γενῶν τε καὶ εἰδῶν οὐδὲν κωλύει τὰς αὐτὰς εἶναι διαφοράς, εἰ καὶ μὴ πάσας. Διαφορὰς δὲ ἐνταῦθά φημι τὰς συνιστώσας αὐτά.

Χρῆ δὲ γινώσκειν, ὅτι αἱ ἐννέα κατηγορίαι αἱ ἐκτὸς τῆς οὐσίας ἔχουσιν ἐκάστη, εἰ καὶ συμβεβηκότα εἰσί, συστατικάς καὶ διαιρετικάς διαφοράς καὶ ἐκάστη αὐτῶν γενικώτατον γένος ἐστὶ καὶ ἔχει καὶ εἶδη καὶ γένη ὑπάλληλα καὶ εἰδικώτατα εἶδη. Πάντως γάρ, ὅτι, ἐνθα γένος, καὶ διαφοραὶ διαιρετικάι εἰσιν· αὐταὶ γάρ εἰσιν αἱ διαιροῦσαι τὰ γένη εἰς εἶδη· καί, ἐνθα εἶδη, εἰσὶ καὶ συστατικάι διαφοραὶ· αὐταὶ γάρ εἰσιν αἱ συνιστῶσαι τὰ εἶδη.

Τὸ ἐν τριχῶς λαμβάνεται· ἢ γένει, οἷον φαμεν ἄνθρωπον καὶ ἵππον ἐν τῷ γένει καὶ ταυτόν· ὑφ' ἐν γὰρ γένος εἰσίν, ὑπὸ τὸ ζῷον· ἢ εἶδει, ὡς Σωκράτην φαμεν καὶ Πλάτωνα ὑφ' ἐν εἶδος ὄντας, ὑπὸ τὸν ἄνθρωπον, ἐν εἶναι τῷ εἶδει καὶ ταυτόν· ἢ ἀριθμῶ, ὡς Σωκράτην φαμεν ἕνα εἶναι καθ' αὐτὸν τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων κεχωρισμένον.

[39] Περὶ τοῦ ἐν τινι.

[39.2] Τὸ ἐν τινι ἐνδεκαχῶς· α' ὡς γένος ἐν εἶδει ὡς τὸ ζῷον ἐν τῷ ὀρισμῶ τοῦ ἀνθρώπου γένος ὄν τοῦ ἀνθρώπου· β' ὡς εἶδος ἐν γένει ὡς ἄνθρωπος ἐν τῇ διαιρέσει τοῦ ζῴου· γ' ἐν τόπῳ ὡς ἱερεὺς ἐν τῷ ναῷ· δ' ἐν χρόνῳ ὡς Νῶε ἐν τῷ καιρῷ τοῦ κατακλυσμοῦ· ε' ἐν ἀγγείῳ ὡς οἶνος ἐν κρατῆρι· ς' ὡς ὄλον ἐν μέρεσιν ὡς Σωκράτης ἐν τοῖς οἰκείοις μέλεσι κεφαλῇ τε καὶ χερσὶ καὶ ποσὶ· τοῦτο δὲ οὐκ ἔστιν ἐν τινι ἄλλ' ἐν τισιν· ζ' ὡς μέρος ἐν ὄλῳ ὡς κεφαλῇ, χεῖρ ἐν Σωκράτει· η' ὡς εἶδος ἐν ὕλῃ ὡς τὸ εἶδος τοῦ ἀνδριάντος ἐν τῷ χαλκῷ· θ' ὡς ἐν τῷ ποιητικῷ αἰτίῳ ὡς τὰ πάντα ἐν τῷ θεῷ· ι' ὡς ἐν τῷ τελικῷ αἰτίῳ ὡς ἡ κλίνη ἐν τῇ τῶν ἀνθρώπων ἀναπαύσει· διὰ τὴν ἀνάπαυσιν γὰρ τῶν ἀνθρώπων γίνεται κλίνη· ια' ὡς ἐν ὑποκειμένῳ ὡς λευκὸν ἐν σώματι. Ἰστέον, ὅτι μέρη ὄλου λέγονται, ὄλον δὲ μερῶν οὐδαμῶς, ἀλλ' ὄλον ἐν μέρεσι.

[40] Περὶ οὐσίας.

[40.2] Οὐσία ἐστὶ πρᾶγμα ἀθυπαρκτον μὴ δεόμενον ἐτέρου πρὸς σύστασιν· καὶ πάλιν οὐσία ἐστὶ πᾶν, ὅτιπερ ἀθυπόστατόν ἐστι καὶ μὴ ἐν ἐτέρῳ ἔχει τὸ εἶναι ἢ γουν τὸ μὴ δι' ἄλλο ὄν μηδὲ ἐν ἐτέρῳ ἔχον τὴν ὑπαρξιν μηδὲ δεόμενον ἐτέρου πρὸς σύστασιν, ἀλλ' ἐν αὐτῷ ὄν, ἐν ᾧ καὶ τὸ συμβεβηκὸς ἔχει τὴν ὑπαρξιν· τὸ γὰρ χρῶμα διὰ τὸ σῶμα γέγονεν, ἵνα χρώζη αὐτό, καὶ οὐ τὸ σῶμα διὰ τὸ χρῶμα. Καὶ τὸ χρῶμα ἐν τῷ σώματι ὑπάρχει καὶ οὐ τὸ σῶμα ἐν τῷ χρώματι· ὅθεν καὶ τὸ χρῶμα τοῦ σώματος λέγεται καὶ οὐ τὸ σῶμα τοῦ χρώματος. Πολλάκις τοιγαροῦν ἀλλασσομένου τοῦ χρώματος καὶ μεταβαλλομένου ἢ οὐσία οὐ μεταβάλλεται ἢ γουν τὸ σῶμα, ἀλλὰ μένει τὸ αὐτό. Λέγεται δὲ οὐσία παρὰ τὸ εἶναι.

[41] Περὶ φύσεως.

[41.2] Φύσις ἐστὶν ἀρχὴ τῆς ἐκάστου τῶν ὄντων κινήσεως τε καὶ ἡρεμίας, οἷον ἢ γῆ κινεῖται μὲν κατὰ τὸ βλαστάνειν, ἡρεμεῖ δὲ κατὰ τὴν ἐκ τόπου

εἰς τόπον μετάβασιν· οὐ γὰρ κινεῖται ἀπὸ τόπου εἰς τόπον. Ἡ οὖν ἀρχὴ καὶ ἡ αἰτία τῆς κινήσεώς τε καὶ τῆς ἡρεμίας αὐτῆς, καθ' ἣν πέφυκεν οὕτω κινεῖσθαι καὶ ἡρεμεῖν οὐσιωδῶς ἡγουν φυσικῶς καὶ οὐ κατὰ συμβεβηκός, φύσις λέγεται παρὰ τὸ τοιῶσδε πεφυκέναι τε καὶ ὑπάρχειν. Αὕτη δὲ οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν εἰ μὴ οὐσία· ἐκ γὰρ τῆς οὐσίας ἔχει τὴν τοιαύτην δύναμιν ἡγουν τὴν κίνησιν καὶ ἡρεμίαν. Καὶ ἡ οὐσία ἐστὶν ἡ [41.10] αἰτία τῆς κινήσεως αὐτῆς καὶ ἡρεμίας. Λέγεται δὲ φύσις παρὰ τὸ πεφυκέναι.

[42] Περὶ μορφῆς.

[42.2] Μορφή ἐστὶν ὑπὸ τῶν οὐσιωδῶν διαφορῶν οἶονεὶ μορφωθεῖσα καὶ εἰδοποιηθεῖσα οὐσία, ἣτις σημαίνει τὸ εἰδικώτατον εἶδος· οἶον ἡ οὐσία μορφωθεῖσα καὶ εἰδοποιηθεῖσα ὑπὸ τοῦ σώματος τοῦ ἐμψύχου καὶ αἰσθητικοῦ καὶ ἀποτελέσασα τὸ ζῶον, πάλιν τε προσλαβοῦσα τὸ λογικὸν καὶ τὸ θνητὸν ἀποτελεῖ τὸ τοῦ ἀνθρώπου εἶδος. Ὅπερ εἰδικώτατον εἶδος μορφή λέγεται οἶον οὐσία μεμορφωμένη.

Οἱ οὖν ἅγιοι πατέρες ἐπὶ τοῦ εἰδικωτάτου εἶδους τάσσουσι τὸ τῆς οὐσίας καὶ φύσεως καὶ μορφῆς ὄνομα καὶ ταῦτόν λέγουσιν οὐσίαν καὶ φύσιν καὶ μορφήν τὸ εἰδικώτατον εἶδος· καὶ ὁμοούσια καὶ ὁμοφυῆ καὶ ὁμογενῆ καὶ σύμμορφα λέγουσι τὰ ὑπὸ τὸ αὐτὸ εἰδικώτατον εἶδος ἄτομα. Ἐτεροούσια δὲ καὶ ἑτεροφυῆ καὶ ἑτεροειδῆ καὶ ἑτερογενῆ καὶ ἑτερόμορφα τὰ εἰδικώτατα εἶδη λέγουσιν. Οὐ δυνατὸν γὰρ εἶδος ἄλλω εἶδει ἢ φύσιν ἄλλῃ φύσει ἢ οὐσίαν ἄλλῃ οὐσίᾳ μὴ εἶναι ἑτεροούσιον καὶ ἑτεροφυῆ καὶ ἑτερόμορφον.

Χρὴ γινώσκειν, ὡς ἀδύνατόν ἐστιν ἐκ δύο οὐσιῶν ἡγουν φύσεων μίαν φύσιν σύνθετον γενέσθαι· ἀδύνατον γὰρ ἐν τῷ αὐτῷ ἅμα τὰς ἀντιδιηρημένας συστατικῶς ὑπάρξει διαφοράς. Ὑπόστασιν δὲ μίαν σύνθετον ἐκ διαφορῶν φύσεων δυνατὸν γενέσθαι, ὡς ὁ ἄνθρωπος ἐκ ψυχῆς ἐστὶ συντεθειμένος καὶ σώματος· εἰ γὰρ καὶ λέγεται μία φύσις τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' οὐ μιᾶς φύσεως ὁ ἄνθρωπος λέγεται ὁ καθέκαστα. Μία μὲν γὰρ φύσις τῶν ἀνθρώπων σύνθετος λέγεται, διότι ὑφ' ἐν εἶδος πᾶσαι αἱ τῶν ἀνθρώπων τελοῦσι σύνθετοι ὑποστάσεις. Μιᾶς δὲ φύσεως ὁ καθέκαστα ἄνθρωπος οὐ λέγεται, διότι ἐκάστη τῶν ἀνθρώπων ὑπόστασις ἐκ δύο συνέστηκε φύσεων, ἐκ ψυχῆς λέγω καὶ σώματος, καὶ ἀσυγχύτους ταύτας ἐν ἑαυτῇ φυλάττει· καὶ μάρτυς ἢ ἐκ τοῦ θανάτου γινομένη διαίρεσις.

[43] Περὶ ὑποστάσεως.

[43.2] Τὸ τῆς ὑποστάσεως ὄνομα δύο σημαίνει· ποτὲ μὲν τὴν ἀπλῶς ὑπαρξίν, καθὸ σημαινόμενον ταῦτόν ἐστιν οὐσία καὶ ὑπόστασις, ὅθεν τινὲς τῶν ἁγίων πατέρων εἶπον αὐτὰς φύσεις ἡγουν τὰς ὑποστάσεις· ποτὲ δὲ τὴν καθ' αὐτὸ καὶ ἰδιοσύστατον ὑπαρξίν, καθ' ὃ σημαινόμενον τὸ ἄτομον δηλοῖ τῷ ἀριθμῷ διαφέρον ἡγουν τὸν Πέτρον, τὸν Παῦλον, τὸν τινὰ ἵππον.

Χρὴ γὰρ γινώσκειν, ὡς οὔτε οὐσία ἀνείδεος ὑφέστηκε καθ' ἑαυτὴν οὐδὲ διαφορὰ οὐσιώδης οὔτε εἶδος οὔτε συμβεβηκός, ἀλλὰ μόναι αἱ ὑποστάσεις ἦτοι τὰ ἄτομα καὶ ἐν αὐτοῖς αἱ τε οὐσίαι καὶ αἱ οὐσιώδεις διαφοραί, τὰ τε εἶδη καὶ τὰ συμβεβηκότα θεωροῦνται. Καὶ ἡ μὲν ἀπλῆ οὐσία ἐν πάσαις ταῖς ὑποστάσεσιν ὡσαύτως θεωρεῖται, ἐν τε ταῖς

ἀψύχοις καὶ ἐμψύχοις, λογικαῖς τε καὶ ἀλόγοις, θνηταῖς τε καὶ ἀθανάτοις. Αἱ δὲ οὐσιώδεις διαφοραὶ ἄλλαι ἐν ταῖς ἀψύχοις καὶ ἐν ταῖς ἐμψύχοις ἕτεροι, ἐν ταῖς λογικαῖς ἄλλαι καὶ ἐν ταῖς ἀλόγοις ἕτεροι, ὁμοίως ἐν ταῖς θνηταῖς ἄλλαι καὶ ἐν ταῖς ἀθανάτοις ἕτεροι, καὶ ἀπλῶς εἶπεῖν, ἐν ταῖς ἐκάστου εἰδικωτάτου εἴδους ὑποστάσεσιν αἱ αὐταὶ συνάπτουσαι μὲν αὐτὰς ἀλλήλαις τῷ λόγῳ τῆς οὐσίας, χωρίζουσαι δὲ αὐτὰς ἐκ τῶν ἑτεροειδῶν ὑποστάσεων. Ὅμοίως καὶ τὰ συμβεβηκότα ἐν αὐταῖς ἦτοι ταῖς ὑποστάσεσι θεωροῦνται χωρίζοντα ἐκάστην ὑπόστασιν ἐκ τῶν ὁμοειδῶν ὑποστάσεων. Διὸ καὶ τὸ ἄτομον κυρίως τὸ τῆς ὑποστάσεως ἐκκληρώσατο ὄνομα· ἐν αὐτῇ γὰρ ἡ οὐσία ἐνεργεῖα ὑφίσταται προσλαβοῦσα τὰ συμβεβηκότα.

[44] Περὶ προσώπου.

[44.2] Πρόσωπόν ἐστιν, ὅπερ διὰ τῶν οἰκείων ἐνεργημάτων τε καὶ ιδιωμάτων ἀρίδηλον καὶ περιορισμένην τῶν ὁμοφυῶν αὐτοῦ παρέχεται ἡμῖν τὴν ἐμφάνειαν, οἷον ὁ Γαβριήλ τῇ ἀγία θεοτόκῳ διαλεγόμενος, εἰς τῶν ἀγγέλων ὑπάρχων, μόνος ἐκεῖσε παρῶν διελέγετο, κεχωρισμένος τῶν ὁμοουσιῶν ἀγγέλων διὰ τῆς ἐν τῷ τόπῳ παρουσίας καὶ διαλέξεως, καὶ ὁ Παῦλος ἐπὶ τῶν ἀναβαθμῶν δημηγορῶν, εἰς τῶν ἀνθρώπων ὄν, διὰ τῶν ιδιωμάτων καὶ ἐνεργημάτων αὐτοῦ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων διεστέλλετο.

Χρῆ δὲ γινώσκειν, ὡς οἱ ἅγιοι πατέρες ὑπόστασιν καὶ πρόσωπον καὶ ἄτομον τὸ αὐτὸ ἐκάλεσαν, τὸ καθ' ἑαυτὸ ἰδιοσυστάτως ἐξ οὐσίας καὶ συμβεβηκότων ὑφιστάμενον καὶ ἀριθμῷ διαφέρον καὶ τὸν τινὰ δηλοῦν οἷον Πέτρον, Παῦλον, τόνδε τὸν ἵππον. Εἴρηται δὲ ὑπόστασις παρὰ τὸ ὑφεστάναι.

[45] Περὶ ἐνυπόστατου.

[45.2] Καὶ τὸ ἐνυπόστατον δὲ ποτὲ μὲν τὴν ἀπλῶς ὑπαρξιν σημαίνει, καθ' ὃ σημαίνόμενον οὐ μόνον τὴν ἀπλῶς οὐσίαν ἐνυπόστατον λέγομεν ἀλλὰ καὶ τὸ συμβεβηκός, ὅπερ κυρίως οὐκ ἐνυπόστατόν ἐστιν ἀλλ' ἑτεροῦπόστατον, ποτὲ δὲ καὶ τὴν καθ' αὐτὸ ὑπόστασιν ἡγουν τὸ ἄτομον δηλοῖ, ὅπερ κυρίως οὐκ ἐνυπόστατον ἀλλ' ὑπόστασις ἐστὶ τε καὶ λέγεται. Κυρίως δὲ ἐνυπόστατόν ἐστιν ἢ τὸ καθ' ἑαυτὸ μὲν μὴ ὑφιστάμενον ἀλλ' ἐν ταῖς ὑποστάσεσι θεωρούμενον, ὡς περ τὸ εἶδος ἡγουν ἢ φύσις τῶν ἀνθρώπων ἐν ἰδίᾳ ὑποστάσει οὐ θεωρεῖται ἀλλ' ἐν Πέτρῳ καὶ Παύλῳ καὶ ταῖς λοιπαῖς τῶν ἀνθρώπων ὑποστάσεσιν, ἢ τὸ σὺν ἄλλῳ διαφόρῳ κατὰ τὴν οὐσίαν εἰς ὅλου τινὸς γένεσιν συντιθέμενον καὶ μίαν ἀποτελοῦν ὑπόστασιν σύνθετον, οἷον ὁ ἄνθρωπος ἐκ ψυχῆς ἐστὶ καὶ σώματος συντεθειμένος· οὔτε ἡ ψυχὴ μόνη λέγεται ὑπόστασις οὔτε τὸ σῶμα ἀλλ' ἐνυπόστατα, τὸ δὲ ἐξ ἀμφοτέρων ἀποτελούμενον ὑπόστασις ἀμφοτέρων. Ὑπόστασις γὰρ κυρίως τὸ καθ' ἑαυτὸ ἰδιοσυστάτως ὑφιστάμενόν ἐστὶ τε καὶ λέγεται.

Λέγεται πάλιν ἐνυπόστατον ἢ ὑφ' ἑτέρας ὑποστάσεως προσληφθεῖσα φύσις καὶ ἐν αὐτῇ ἐσχηκυῖα τὴν ὑπαρξιν. Ὅθεν καὶ ἡ σὰρξ τοῦ κυρίου μὴ ὑποστᾶσα καθ' ἑαυτὴν μηδὲ πρὸς καιροῦ ροπήν οὐχ ὑπόστασις ἀλλὰ μᾶλλον ἐνυπόστατόν ἐστιν· ἐν γὰρ τῇ ὑποστάσει τοῦ θεοῦ λόγου ὑπέστη προσληφθεῖσα ὑπ' αὐτῆς καὶ ταύτην καὶ ἔσχε καὶ ἔχει ὑπό-

στασιν.

[46] **Περὶ ἀνυπόστατου.**

[46.2] Καὶ τὸ ἀνυπόστατον δὲ δισσωῶς λέγεται· ποτὲ μὲν γὰρ τὸ μηδαμῆ μηδαμῶς ὄν σημαίνει ἤγουν τὸ ἀνύπαρκτον, ποτὲ δὲ τὸ μὴ ἐν ἑαυτῷ ἔχον τὸ εἶναι ἀλλ' ἐν ἑτέρῳ ἔχον τὴν ὑπαρξιν ἤγουν τὸ συμβεβηκός.

[47] **Διαιρέσεις τοῦ ὄντος καὶ τῆς οὐσίας.**

[47.2] Τὸ ὄν διαιρεῖται εἰς οὐσίαν καὶ συμβεβηκός, οὐχ ὡς γένος εἰς εἶδη ἀλλ' ὡς ὁμώνυμος φωνὴ ἢ ὡς τὰ ἀφ' ἐνὸς καὶ πρὸς ἓν.

Ἡ οὐσία γενικώτατον γένος ἐστίν·

αὕτη διαιρεῖται

α' Τὸ σῶμα εἶδος τῆς οὐσίας καὶ

γένους τοῦ ἐμψύχου,

β' τὸ ἐμψυχον εἶδος τοῦ σώματος

καὶ γένους τοῦ αἰσθητικοῦ,

γ' τὸ αἰσθητικὸν ζῶον εἶδος τοῦ

ἐμψύχου καὶ γένους τοῦ λογικοῦ,

[47.13] δ' τὸ λογικὸν εἶδος τοῦ ζώου καὶ

γένους τοῦ θνητοῦ,

ε' τὸ θνητὸν εἶδος τοῦ λογικοῦ καὶ

γένους τοῦ ἀνθρώπου,

ὁ ἄνθρωπος εἰδικώτατον εἶδος·

εἶδος γὰρ ἐστὶ τοῦ θνητοῦ καὶ

εἶδος Πέτρου καὶ Παύλου, ὅπερ

ἐστὶ φύσις καὶ μορφή καὶ οὐσία

κατὰ τοὺς ἁγίους πατέρας.

[48] **Περὶ τοῦ τί ὑπάρχει ἴδιον τῆς οὐσίας.**

[48.2] Τί μὲν οὖν ἐστὶν οὐσία καὶ φύσις καὶ μορφή, εἴρηται καὶ τί ὑπόστασις

καὶ ἄτομον καὶ πρόσωπον ἐνυπόστατόν τε καὶ ἀνυπόστατον καὶ τίς ἢ

διαφορὰ οὐσίας καὶ συμβεβηκόντων, καὶ ὡς κυριώτερα ἐστὶν ἡ οὐσία

τῶν συμβεβηκόντων ὡς ἐν αὐτῇ ἐχόντων τῶν συμβεβηκόντων τὴν ὑπαρξιν.

Εἴρηται δὲ καὶ περὶ τῆς διαιρέσεως αὐτῆς καὶ τί διαφέρει οὐσία τῶν

οὐσιωδῶν διαφορῶν, ὅτι δι' αὐτῶν ἡ οὐσία εἰδοποιουμένη τοῖον

εἶδος ἀποτελεῖ καὶ τοιάδε γίνεται. Εἴρηται δὲ καὶ τί φύσις καὶ τί μορφή

καὶ ὑπόστασις καὶ πρόσωπον καὶ ἄτομον, πῶς τε οἱ ἕξω περὶ τούτων

[48.10] ἐδόξασαν, καὶ πῶς οἱ ἅγιοι πατέρες, οἱ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ὄντως φιλοσοφίας μαθηταὶ καὶ διδάσκαλοι, ὠρθοτόμησαν.

Φέρε δὲ νῦν τὰ ἴδια τῆς οὐσίας εἶπωμεν. Ἴδιον τῆς οὐσίας τὸ μὴ ἐν

ὑποκειμένῳ εἶναι· αὕτη γὰρ μᾶλλον ὑπόκειται τῷ συμβεβηκόντι εἰς τὸ

εἶναι καὶ οὐχὶ αὐτὴ ἐν ἑτέρῳ ἔχει τὴν ὑπαρξιν. Τοῦτο δὲ τὸ ἴδιον καὶ τῶν

οὐσιωδῶν διαφορῶν ἐστὶ· τὸ γὰρ ἐν ὑποκειμένῳ οὔτε παρὸν σῶζει

οὔτε ἀπὸν φθείρει· διὸ οὐδὲ ἐν τῷ ὀρισμῷ λαμβάνεται, καὶ συμβεβηκός

γὰρ πάντως ἐστίν. Αἱ δὲ οὐσιώδεις διαφοραὶ οὐκ εἰσι συμβεβηκότα καὶ

παρόντα σῶζουσι καὶ ἀπόντα φθείρουσι· διὸ καὶ ἐν τῷ ὀρισμῷ λαμβά-

νονται. Ἴδιον δὲ καὶ τὸ συνωνύμως κατηγορεῖσθαι ἤγουν μεταδιδόναι

καὶ τοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ ὀρισμοῦ· καὶ τὸ μὴ ἔχειν τι ἐναντίον, τῷ γὰρ

λίθῳ ἤγουν αὐτῇ τῇ οὐσίᾳ τοῦ λίθου οὐδὲν ἐστὶν ἐναντίον· καὶ τὸ μὴ

ἐπιδέχεσθαι τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον· τοῦτο δὲ καὶ τῶν οὐσιωδῶν διαφορῶν ἐστὶν ἴδιον, οὐδὲ γὰρ ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος μᾶλλον τοῦ ἵππου οὐσία ἢ ζῶον οὐδὲ ὁ ἵππος μᾶλλον τοῦ ἀνθρώπου· καὶ τὸ τῶν ἐναντίων εἶναι δεκτικὸν ἀνὰ μέρος καὶ οὐ κατ' αὐτὸν ἀλλὰ κατὰ τὴν ἑαυτῆς μεταβολήν. Ἐναντίων δὲ λέγω συμβεβηκότων ἐπουσιωδῶν· τὸ γὰρ λογικὸν οὐκ ἐπιδέχεται τὸ ἄλογον, τὸ δὲ σῶμα θερμαίνεται καὶ μεταβαλλόμενον ψύχεται, καὶ ἡ ψυχὴ ποτὲ μὲν δέχεται ἀρετὴν ποτὲ δὲ κακίαν.

[49] Ἔτι περὶ ὁμογενῶν καὶ ὁμοειδῶν ἑτερογενῶν τε καὶ ἑτεροειδῶν καὶ ὁμοῦποστᾶτων καὶ ἀριθμῶ διαφερόντων.

[49.3] Ὅμογενῆ εἰσιν, ὅσα ὑπὸ τὴν αὐτὴν κατηγορίαν τάσσονται, οἷον ὅσα εἰσιν ὑπὸ τὴν οὐσίαν, ὁμοίως καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐννέα κατηγοριῶν· δεῖ γὰρ γινώσκειν, ὡς δέκα εἰσιν αἱ πᾶσαι κατηγορίαι ἥτοι τὰ γενικώτατα γένη, ὑφ' ἧς ἀναφέρεται πᾶσα φωνὴ ἀπλῶς λεγομένη. Εἰσὶ δὲ αὗται· α' οὐσία οἷον λίθος· β' ποσὸν οἷον δύο, τρία· γ' πρὸς τι οἷον πατήρ, υἱός· δ' ποιὸν οἷον λευκόν, μέλαν· ε' ποῦ οἷον ἐν Δαμασκῶ, τοῦτο δὲ τόπου ἐστὶ δηλωτικόν· ς' ποτέ, χθές, αὔριον· τοῦτο δὲ χρόνου ἐστὶ δηλωτικόν· ζ' ἔχειν οἷον ἱμάτιον φορεῖν· ἠ' κεῖσθαι οἷον ἴστασθαι, καθέζεσθαι· θ' ποιεῖν οἷον καίειν· ι' πάσχειν οἷον καίεσθαι.

Ἐτερογενῆ δὲ εἰσιν, ὅσα ὑπ' ἄλλην καὶ ἄλλην κατηγορίαν εἰσὶ· καὶ ὁμογενῆ μὲν οἷον ὁ ἄνθρωπος καὶ ὁ ἵππος, ὑπὸ τὴν οὐσίαν γὰρ εἰσιν ἀμφοτέρω, ἑτερογενῆ δὲ ὡς ἄνθρωπος καὶ ἐπιστήμη· ὁ μὲν γὰρ ἄνθρωπος ὑπὸ τὴν οὐσίαν ἐστίν, ἡ δὲ ἐπιστήμη ὑπὸ τὴν ποιότητα.

Ὅμοειδῆ εἰσιν, ὅσα ὑπὸ τὸ αὐτὸ εἶδος τάσσονται καὶ κοινωνοῦσι τῷ λόγῳ τῆς οὐσίας οἷον Πέτρος, Παῦλος· ἀμφοτέρω γὰρ ὑφ' ἐν εἰδός εἰσι, τὸ τοῦ ἀνθρώπου. Ἐτεροειδῆ δὲ εἰσιν, ὅσα τῷ εἶδει διαφέρουσιν ἡγουν τῷ λόγῳ τῆς οὐσίας οἷον ἄνθρωπος καὶ ἵππος. Οἱ δὲ ἅγιοι πατέρες ὁμογενῆ καὶ ὁμοειδῆ ταυτὸν λέγουσι τὰ ὁμοούσια ἡγουν τὰς ὑπὸ τὸ αὐτὸ εἶδος ὑποστάσεις.

Ὅμοῦπόστατά εἰσιν, ὅτε δύο φύσεις ἐν μιᾷ ὑποστάσει ἐνωθῶσι καὶ μίαν σχῶσιν ὑπόστασιν σύνθετον καὶ ἐν πρόσωπον ὡς ψυχὴ καὶ σῶμα. Ἐτεροῦπόστατα δὲ καὶ ἀριθμῶ διαφέροντα, ὅσα τῇ συμπλοκῇ τῶν συμβεβηκότων τὴν ιδιότητα τῆς οἰκείας ὑποστάσεως ἀφωρίσαντο ἡγουν ὅσα τοῖς συμβεβηκόσι διαφέρουσιν ἀλλήλων καὶ τὴν ἀνὰ μέρος καὶ καθ' ἑαυτὸ ἔχουσιν ὑπαρξιν οἷον τὰ ἄτομα Πέτρος καὶ Παῦλος· ἄλλος γὰρ ἐστὶν οὗτος καὶ ἄλλος ἐκεῖνος.

[50] Περὶ ποσοῦ καὶ ποσότητος.

[50.2] Ποσότης ἐστὶ σωρεία μονάδων· τὴν μὲν γὰρ μονάδα οὐ φασι ποσότητα ἀλλ' ἀρχὴν ποσότητος. Μονάδος οὖν καὶ μονάδος συνερχομένων γίνονται δύο, ὥστε οὐ διαίρεσις ἐστὶν ἡ ποσότης ἀλλὰ σωρεία καὶ συνάφεια μονάδων· τὸ μὲν γὰρ τὰ δύο διελεῖν εἰς ἓν καὶ ἐν ἀνὰ μέρος, τοῦτο διαίρεσις ἐστὶ, τὸ δὲ τὸ ἐν καὶ ἐν δύο εἰπεῖν, τοῦτο μᾶλλον συνάφεια ἐστὶν.

Ἰστέον δὲ, ὅτι ποσότης μὲν ἐστὶν αὐτὸ τὸ μέτρον καὶ ὁ ἀριθμὸς ὁ μετρῶν καὶ ἀριθμῶν, ποσὰ δὲ τὰ τῷ ἀριθμῷ καὶ τῷ μέτρῳ ὑποκείμενα ἡγουν τὰ μετρούμενα καὶ ἀριθμούμενα. Τῶν δὲ ποσῶν τὰ μὲν εἰσι διωρισμένα, τὰ δὲ συνεχῆ. Συνεχῆς μὲν οὖν ἐστὶν, ὅτε ἐν ἐστὶ τὸ μετρούμενον,

ὥσπερ ἐν ξύλον εὐρίσκεται δίπηχυ, τρίπηχυ, ἢ λίθος ἢ τι τῶν τοιούτων, καὶ ἐν ὑπάρχον μετρεῖται καὶ λέγεται συνεχές. Διωρισμένα δέ εἰσι τὰ ἀπ' ἀλλήλων κεχωρισμένα ὡς ἐπὶ δέκα λίθων ἢ δέκα φοινίκων· ταῦτα γὰρ κεχωρισμένα εἰσὶν ἀπ' ἀλλήλων. Ταῦτα οὖν ἀριθμῆσθαι λέγονται, εἰ μὴ διὰ σμικρότητα καὶ πλήθος μετρηθῶσι μοδίῳ ἢ τιτι τῶν τοιούτων ὥσπερ σῖτος ἢ τι τοιοῦτον.

Ὅρίζονται δὲ τὰ μὲν συνεχῆ, ὧν τὰ μόρια πρὸς τινα κοινὸν ὄρον συνάπτουσιν· ἐνὸς γὰρ ὄντος τοῦ ξύλου τοῦ διπήχεος ἤγουν δύο πήχεις ἔχοντος τὸ τέλος τοῦ ἐνὸς πήχεος καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ ἄλλου πήχεος μία ἐστί, κεκολλημένα γὰρ εἰσι καὶ συνημμένα καὶ οὐκ εἰσὶν ἀπ' ἀλλήλων διηρημένα· τὰ δὲ διωρισμένα, ὧν τὰ μόρια πρὸς τινα κοινὸν ὄρον οὐ συνάπτουσιν ὡς ἐπὶ δέκα λίθων. Ἐὰν γὰρ ἀριθμῆσθαι πέντε καὶ πέντε, οὐκ ἔχουσι κοινὸν ὄρον τὸν συνάπτοντα αὐτούς· εἰ γὰρ δώσεις τι μεταξὺ τῶν πέντε καὶ τῶν πέντε, γίνονται ἑνδεκα καὶ οὐ δέκα· καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ὄνομα δηλοῖ τοῦ συνεχοῦς καὶ τοῦ διωρισμένου. Ὑπὸ μὲν οὖν τὸ διωρισμένον ποσὸν ἀνάγεται ὁ ἀριθμὸς καὶ ὁ λόγος. Ἀριθμὸν δὲ λέγομεν ἐνταῦθα τὰ ἀριθμούμενα· τὰ γὰρ ἀριθμούμενα πάντα διωρισμένα εἰσὶν, ὡς δέδεικται. Καὶ ὁ λόγος δὲ διωρισμένος ἐστίν· ὁ γὰρ λόγος ἀριθμούμενος ταῖς λέξεσιν οὐκ ἔχει κοινὸν ὄρον τὸν συνάπτοντα τὰ μόρια αὐτοῦ. Ἐὰν γὰρ ἔχη δέκα λέξεις ὁ λόγος καὶ διέλης αὐτὰς εἰς πέντε καὶ πέντε, οὐκ ἔχουσι κοινὸν ὄρον τὸν συνάπτοντα αὐτάς· ἐὰν γὰρ παρεντεθῆ τι ἐν τῶ μέσῳ, γίνονται ἑνδεκα καὶ οὐ δέκα. Ὁμοίως καὶ ἡ λέξις ἀριθμουμένη συλλαβαῖς οὐκ ἔχει κοινὸν ὄρον τὸν συνάπτοντα τὰς συλλαβάς, οἷον Σωκράτης· μεταξὺ τῆς **Σω** συλλαβῆς καὶ τῆς **κρα** οὐκ ἔστι κοινὸς ὄρος συνάπτων αὐτάς.

Συνεχῆ δὲ ποσὰ πέντε· σῶμα, ἐπιφάνεια, γραμμὴ, τόπος, χρόνος. Χρῆ δὲ γινώσκειν, ὅτι ἡ στιγμή ἄποσός ἐστιν· οὐ γὰρ μετρεῖται οὐδὲ ἀριθμεῖται, ἐπειδὴ οὐκ ἔχει οὐδεμίαν διάστασιν. Ἡ δὲ γραμμὴ ἔχει μίαν διάστασιν, ἔστι γὰρ μῆκος ἀπλατὲς οἷον· αὕτη οὖν ὑπὸ τὸ συνεχές ποσὸν ἀνάγεται. Μία γὰρ οὕσα μετρεῖται καὶ τὰ μόρια αὐτῆς ἔχουσι κοινὸν ὄρον συνάπτοντα αὐτὰ τὴν μεταξὺ στιγμήν. Ἐπιφάνεια δὲ ἐστὶ τὸ ἔξω μέρος τοῦ σώματος, παρὰ τὸ φαίνεσθαι. Ἐχει δὲ δύο διαστάσεις, μῆκος καὶ πλάτος. Καὶ αὕτη δὲ μία οὕσα μετρεῖται, καὶ τὰ μόρια αὐτῆς ἔχουσι κοινὸν ὄρον συνάπτοντα αὐτὰ τὴν μεταξὺ γραμμὴν. Χρῆ δὲ γινώσκειν, ὅτι ἡ μὲν ὀμαλὴ καὶ ἴση ἐπιφάνεια ἐπίπεδος λέγεται, ἢ δὲ ἀνώμαλος καὶ σκολιὰ ἀπλῶς ἐπιφάνεια. Τὸ δὲ σῶμα ἔχει τρεῖς διαστάσεις· μῆκος, πλάτος, βάθος ἤγουν πάχος· καὶ ἐν ὑπάρχον μετρεῖται, καὶ τὰ μόρια αὐτοῦ ἔχουσι κοινὸν ὄρον συνάπτοντα αὐτὰ τὴν ἐπιφάνειαν. Καὶ ὁ τόπος δὲ ἐπιφάνειά ἐστὶ τοῦ ἀέρος· ὁ γὰρ τόπος σου ἐπιφάνεια ἤγουν τὸ τέλος τοῦ περιέχοντός σε ἀέρος ἐστὶ καὶ ὡς ἐπιφάνεια ὑπὸ τὸ συνεχές ποσὸν ἀνάγεται. Καὶ ὁ χρόνος δὲ μετρεῖται εἰς τὸν παρεληλυθότα καὶ εἰς τὸν μέλλοντα, καὶ ἔχουσι τὰ μόρια αὐτοῦ κοινὸν ὄρον συνάπτοντα αὐτὰ τὸ νῦν· τὸ δὲ νῦν ἄποσόν ἐστιν. Ἴδου οὖν τρία εἰσὶν ἄποσα· ἡ μονὰς καὶ ἡ στιγμή καὶ τὸ νῦν. Καὶ κυρίως μὲν ταῦτα τὰ [50.56] ἑπτὰ λέγονται ποσὰ· ἀριθμὸς, λόγος, χρόνος, τόπος, γραμμὴ, ἐπιφάνεια, σῶμα.

Κατὰ συμβεβηκὸς δὲ λέγομεν ποσὰ καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς θεωρούμενα, πρᾶξιν, κίνησιν, χρῶμα καὶ τὰ τοιαῦτα· οἶον, εἰ ἐν πολλῷ χρόνῳ γένηται ἢ πρᾶξις καὶ ἢ κίνησις, φαμὲν πολλὴν πρᾶξιν καὶ πολλὴν κίνησιν, εἰ δὲ ἐν ὀλίγῳ, ὀλίγην. Ὅμοίως καί, εἰ ἐν πολλῷ σώματι λευκότης εἴη, φαμὲν πολὺ λευκὸν, εἰ δὲ ἐν ὀλίγῳ, ὀλίγον.

Ἔτι τοῦ ποσοῦ τὸ μὲν ἐστὶν ὠρισμένον, τὸ δὲ ἀόριστον. Ὁρισμένον μὲν οὖν ἐστὶ τὸ δυνάμενον μετρεῖσθαι ἢ ἀριθμεῖσθαι, τὸ δὲ ἀόριστον τὸ ὑπεροχῇ τινὶ ὑπερβάλλον πᾶν μέτρον καὶ πάντα ἀριθμόν· καὶ λέγεται μέγα καὶ πολὺ ἀορίστως, ὡς λέγομεν· Πολλὴ ἢ εὐσπλαγχνία τοῦ θεοῦ, μέγα τὸ μυστήριον τῆς τοῦ θεοῦ λόγου οἰκονομίας.

Χρῆ δὲ γινώσκειν, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης τὸ μέγα καὶ μικρὸν πολὺ τε καὶ ὀλίγον καὶ τὸ μείζον καὶ τὸ μικρότερον καὶ ὀλιγώτερον καὶ πλείω καὶ διπλάσιον καὶ ἥμισυ καὶ τὰ τοιαῦτα ὑπὸ τὰ πρὸς τι τίθησι. Λέγομεν οὖν, ὅτι δυνατὸν τὸ αὐτὸ πρᾶγμα κατ' ἄλλον καὶ ἄλλον σκοπὸν ὑπὸ ἄλλην καὶ ἄλλην κατηγορίαν ἀνάγεσθαι. Ὡς μὲν γὰρ ἀριθμὸν καὶ μέτρον δηλοῦντα τὰ προειρημένα ὑπὸ τὸ ποσὸν ἀνάγονται, ὡς δὲ σχέσιν ἔχοντα πρὸς ἄλληλα καὶ ὡς πρὸς ἄλληλα λεγόμενα ὑπὸ τὰ πρὸς τι· τὸ γὰρ μέγα πρὸς τὸ μικρὸν λέγεται μέγα καὶ τὸ διπλάσιον πρὸς τὸ ἥμισυ, ὁμοίως καὶ τὰ λοιπά. Τὸ δὲ σῶμα, καθὸ μὲν φυσικὸν ἐστὶν, ὑπὸ τὴν οὐσίαν ἀνάγεται, καθὸ δὲ μαθηματικὸν ἡγουν μετρούμενον, ὑπὸ τὸ ποσόν. Ἔτι τοῦ ποσοῦ τὸ μὲν μέγεθος, τὸ δὲ πλῆθος. Τὸ μὲν οὖν μέγεθος μετρεῖται, τὸ δὲ πλῆθος ἀριθμεῖται. Ἀκολουθεῖ δὲ τὸ πηλίκον τῷ μεγέθει, τὸ δὲ ποσὸν τῷ πλήθει.

Ἴδια δὲ εἰσι τοῦ ποσοῦ τρία, ἅτινα λέγονται παρακολουθήματα· πρῶτον τὸ μὴ ἔχειν τι ἐναντίον καθ' αὐτό· τὸ γὰρ σῶμα αὐτὸ καθ' αὐτὸ οὐκ ἔχει τι ἐναντίον, καθὸ δὲ ἐστὶ τυχὸν λευκόν, ἔχει τι ἐναντίον, τὸ μέλαν. Χρῆ δὲ γινώσκειν, ὅτι τῷ δύο ἀριθμῷ οὐκ ἔστιν ἐναντίος ἄλλος ἀριθμός· εἰ γὰρ ἔσται, πολλοὶ ἔσονται. Πάντες γὰρ οἱ ἄλλοι ἀριθμοὶ ἐναντίοι ἔσονται, καὶ εὐρίσκεται ἡ φύσις ἄδικος ἐνὶ πολλὰ ἀντιτάξασα· οὐ γὰρ ἐνδέχεται ἐνὶ πολλὰ εἶναι ἐναντία. Δεύτερον τὸ μὴ ἐπιδέχεσθαι τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον. Οὐδὲ γὰρ οἱ δύο φοίνικες εἰσι μᾶλλον δύο ἢπερ οἱ δύο ἄνθρωποι. Τὸ δὲ μὴ ἔχον ἐναντίον οὐκ ἐπιδέχεται τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον. Τρίτον δέ, ὃ μόνῳ καὶ παντὶ τῷ ποσῷ, τὸ ἴσον καὶ ἄνισον. Γραμμὴ γὰρ γραμμῆς ἴση ἐστὶ καὶ ἄνισος.

[51] Περὶ τῶν πρὸς τι.

[51.2] Πρὸς τι ταῦτά εἰσιν, ὅσα αὐτά, ἅπερ ἐστίν, ἐτέρων εἶναι λέγεται ἢ ὀπωσοῦν ἄλλως πρὸς ἕτερον. Καὶ ἐτέρων μὲν εἶναι λέγεται ὡς πατὴρ υἱοῦ· ὁ γὰρ πατὴρ πάντως υἱοῦ λέγεται πατήρ. Πρὸς ἕτερον δὲ ὡς μέγα πρὸς μικρὸν καὶ πολὺ πρὸς ὀλίγον· οὐ γὰρ λέγεται ὀλίγου πολὺ ἀλλὰ πρὸς ὀλίγον.

Χρῆ δὲ γινώσκειν, ὅτι, ὅταν τι καθ' ἑαυτὸ θεωρῆται, οὐκ ἔστι πρὸς τι, ἡνίκα δὲ σχῆ σχέσιν πρὸς ἕτερον, τότε λέγεται πρὸς τι. Ὡστε τοῦτο ἐστὶ τὸ εἶναι τῶν πρὸς τι καὶ αὕτη αὐτῶν ἐστὶν ἢ ὑπόστασις, ἐν τῷ πρὸς ἕτερον λέγεσθαι ἡγουν ἐν τῷ ἔχειν σχέσιν πρὸς ἕτερον· ἢ γὰρ πρὸς ἄλληλα σχέσις τὰ πρὸς τι ποιεῖ.

Τῶν δὲ πρὸς τι τὰ μὲν ἐν τῷ αὐτῷ ὀνόματι ὀνομάζονται, ὡς φίλος

φίλου φίλος, ἐχθρὸς ἐχθροῦ ἐχθρός, τὰ δὲ ἐτέρῳ ὀνόματι, ὡς πατὴρ υἱοῦ πατήρ, διδάσκαλος μαθητοῦ διδάσκαλος.

Πάλιν τῶν πρὸς τι τὰ μὲν καθ' ὑπεροχὴν, ὡς τὸ μεῖζον ἐλάττονος μεῖζον, -τὰ δὲ κατὰ τὸ κρῖνον καὶ κρινόμενον, ὡς ἐπιστήμη ἐπιστητοῦ ἐπιστήμη· ἢ γὰρ ἐπιστήμη κρίνει τὸ ἐπιστητὸν ἢ γινώσκεις κρίνει τὸ γνωστόν, καὶ αἴσθησις αἰσθητοῦ αἴσθησις καὶ θέσις θετοῦ θέσις καὶ στάσις στατοῦ στάσις καὶ ἀνάκλισις ἀνακλιτοῦ ἀνάκλισις καὶ τὰ τοιαῦτα· -τὰ δὲ κατὰ δύναμιν καὶ ἀδυναμίαν, δύναμιν μὲν ὡς τὸ θερμὸν καὶ τὸ θερμαινόμενον, ἀδυναμίαν δὲ τὸ κατὰ στέρησιν τῆς δυνάμεως, ὡς λέγομεν ἀδυναμίαν ἔχειν τὴν ὄψιν ὅραν τὴν ἄναστρον σφαῖραν· -τὰ δὲ κατὰ τὸ αἷτιον καὶ αἰτιατόν, ὡς πατὴρ υἱοῦ πατήρ.

Ἴδιον δὲ τῶν πρὸς τι τὸ πρὸς ἀντιστρέφοντα λέγεσθαι· φίλος γὰρ φίλου φίλος καὶ φίλος φίλου φίλος, διδάσκαλος μαθητοῦ διδάσκαλος καὶ μαθητῆς διδασκάλου μαθητῆς· -καὶ τὸ ἅμα τῇ φύσει εἶναι. Τὸ δὲ ἅμα τῇ φύσει ἐστὶ τὸ συνεισφέρειν καὶ συνεισφέρεσθαι καὶ συναναιρεῖν καὶ συναναιρεῖσθαι· πατὴρ γὰρ ὄντος πάντως καὶ υἱὸς ἔσται, καὶ υἱοῦ ὄντος πάντως καὶ πατὴρ ἔσται καὶ πατὴρ μὴ ὄντος οὐδὲ υἱὸς ἔσται, -τίνας γὰρ ἔσται υἱὸς μὴ ὄντος πατρός; -καὶ υἱοῦ μὴ ὄντος οὐδὲ πατὴρ ἔσται· ὁ γὰρ μὴ ἔχων υἱὸν οὐκ ἔσται πατήρ. Ὡστε συναναιρεῖται ὁ υἱὸς τῷ πατρὶ καὶ ὁ πατήρ τῷ υἱῷ, συναναιρεῖται δὲ οὐχ ἢ ὑπόστασις αὐτοῦ ἀλλ' ἢ σχέσις. Εἰ γὰρ καὶ μένει ὁ υἱός, ἀλλ' οὐχ υἱὸς μένει μὴ ἔχων γὰρ πατέρα πῶς ἔσται υἱός; Εἰ δὲ καὶ λέγομεν υἱὸν τοῦ τετελευτηκότος, ἢ οὐ κυρίως λέγομεν ἀλλὰ καταχρηστικῶς, ἢ ὡς μὴ ἀπολομένου τοῦ πατρὸς καὶ εἰς τὸ μὴ εἶναι χωρήσαντος διὰ τὸ τῆς ψυχῆς ἀθάνατον.

Χρὴ δὲ εἰδέναι, ὅτι ἐκάστη κατηγορία γενικώτατον γένος ἐστὶ καὶ ἔχει καὶ γένη καὶ εἶδη ὑπάλληλα καὶ διαιρετικὰς τῶν γενῶν καὶ συστατικὰς τῶν εἰδῶν διαφορὰς καὶ εἰδικώτατα εἶδη καὶ ἄτομα· οὔτε δὲ αἰ συστατικαὶ διαφοραὶ λέγονται οὐσιώδεις, εἰ μὴ μόνης τῆς οὐσίας, οὐδὲ τὰ ἄτομα λέγονται ὑποστάσεις, εἰ μὴ τῆς οὐσίας μόνης.

Χρὴ δὲ εἰδέναι, ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ οὐσία ὡς γένος καὶ σχέσιν ἔχον πρὸς ἕτερον ὑπὸ τὰ πρὸς τι ἀνάγεται· τὸ γὰρ γένος εἰδῶν ἐστὶ γένος καὶ τὰ εἶδη γένους εἰσὶν εἶδη καὶ τῶν πρὸς τί εἰσιν. Ἔτι τὰ πρὸς τι καὶ πρὸς ἀντιστρέφοντα λεγόμενα ἢ ἐν τοῖς ἀθεδράστοις ἔχουσι τὴν σχέσιν ἢ γινουσι οὐσίαις, ἢ οὐκ ἐν τοῖς ἀθεδράστοις ἢ γινουσι συμβεβηκόσι. Καὶ εἰ ἐν τοῖς ἀθεδράστοις, ἢ φυσικὴ αὐτῶν ἐστὶν ἢ σχέσις ὡς πατὴρ καὶ υἱοῦ, ἢ οὐ φυσικὴ. Εἰ δὲ οὐ φυσικὴ, ἢ τυχικὴ ὡς δοῦλος καὶ δεσπότης ἢ τεχνικὴ ὡς μαθητῆς καὶ διδάσκαλος ἢ προαιρετικὴ ὡς φίλος καὶ φίλος, ἐχθρὸς καὶ ἐχθρός. Εἰ δὲ οὐκ ἐν τοῖς ἀθεδράστοις ἀλλ' ἐν τοῖς συμβεβηκόσι, ἢ φυσικὴ ὡς τὸ διπλάσιον καὶ τὸ ἥμισυ, ἢ οὐ φυσικὴ.

Χρὴ δὲ τὰ πρὸς τι πρότερον ὑπ' ἄλλην κατηγορίαν ἀνάγεσθαι ὡς καθ' ἑαυτὸ θεωρούμενον καὶ τότε ὡς σχέσιν ἔχον πρὸς ἕτερον ὑπὸ τὰ πρὸς τι· δεῖ γὰρ πρότερον εἶναι τι ἀσχέτως καὶ τότε θεωρεῖσθαι ἐν αὐτῷ σχέσιν.

[52] **Περὶ ποιῶν καὶ ποιότητος.**

[52.2] Ποιότης ἐστὶ, καθ' ἣν ποιοὶ τινες ὀνομάζονται. Καὶ πάλιν ποιότης

ἐστί, καθ' ἣν παρωνύμως τὰ μετέχοντα αὐτῆς λέγεται· ἐκ τῆς φρονήσεως φρόνιμος λέγεται ὁ ἔχων τὴν φρόνησιν καὶ θερμὸς ὁ μετέχων θερμότητος.

Χρὴ δὲ εἰδέναι, ὅτι τὸ ποιὸν καθολικώτερόν ἐστι τῆς ποιότητος· τὸ γὰρ ποιὸν σημαίνει τὴν ποιότητα καὶ τὸ μετέχον αὐτῆς ἡγουν τὴν θερμότητα καὶ τὸ θερμόν, τὸ ἔχον τὴν θερμότητα· ποιοὶ μὲν γὰρ εἰσιν οἱ ἔχοντες τὴν ποιότητα, οἷον οἱ ἔχοντες θερμότητα θερμοὶ λέγονται. Οἱ μὲν θερμοὶ ποιοὶ εἰσιν, ἡ δὲ θερμότης ποιότης. Λέγεται δὲ πολλακίς καὶ αὐτὴ ἡ ποιότης ποιόν, ὁμοίως καὶ ἐπὶ τοῦ ποσοῦ καὶ τῆς ποσότητος.

Τῶν δὲ ποιότητων αἱ μὲν τοῖς ἐμψύχοις {καὶ λογικοῖς} ἐνυπάρχουσι σώμασιν ὡς ἐπιστήμαι καὶ ἀρεταί, νόσοι καὶ ὑγεία, καὶ λέγονται ἕξεις καὶ διαθέσεις [52.14]· αἱ δὲ καὶ τοῖς ἐμψύχοις καὶ τοῖς ἀψύχοις ὡς θερμότης, ψύξις, μορφή, σχῆμα, δύναμις καὶ ἀδυναμία. Τούτων δὲ αἱ μὲν εἰσι δυνάμει, αἱ δὲ ἐνεργεία· καὶ εἰ μὲν δυνάμει, ποιούσι δύναντες καὶ ἀδυναμίας· εἰ δὲ ἐνεργεία, ἡ διὰ βάθους κευκρήκασιν, ὡς ἡ θερμότης δι' ὅλου τοῦ πυρὸς καὶ ἡ λευκότης δι' ὅλου τοῦ γάλακτος καὶ τῆς χιόνος καὶ ποιεῖ πάθος καὶ παθητικὴν ποιότητα, ἡ ἐπιπολῆς καὶ ποιούσι σχῆμα καὶ μορφήν. Εἰσιν οὖν τῆς ποιότητος εἶδη τέσσαρα· ἕξεις καὶ διαθέσεις, δύναμις καὶ ἀδυναμία, πάθος καὶ παθητικὴ ποιότης, σχῆμα καὶ μορφή.

Διαφέρει δὲ ἕξις διαθέσεως, ὅτι ἡ μὲν ἕξις δυσμετάβλητός ἐστι καὶ χρονιωτέρα οἷον ἡ φρόνησις· οὐ γὰρ ταχὺ μεταβάλλεται τις τῆς φρονήσεως εἰς ἀφροσύνην. Ὅμοίως καὶ ἡ ἐπιστήμη, ὅτε ἀκριβῶς τις ἐπίσταται, δυσμετάβλητός ἐστιν ἐν αὐτῷ ἡ γνώσις, ἕξις ἐστί, καὶ ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ δικαιοσύνη ὁμοίως. Διαθέσεις δὲ εἰσι τὰ εὐκίνητα καὶ ταχέως μεταβάλλοντα οἷον θερμότης, ψύξις, νόσος, ὑγεία καὶ τὰ τοιαῦτα· διάκειται μὲν γὰρ κατὰ ταῦτα ὁ ἄνθρωπος, ταχέως δὲ μεταβάλλεται ἐκ θερμοῦ ψυχρὸς γινόμενος καὶ ἐκ νόσου ὑγιής. Καὶ αὐτὰ δὲ ταῦτα οἷον ἡ νόσος καὶ ἡ ὑγεία καὶ τὰ τοιαῦτα, ἐὰν ᾧσι μόνιμα καὶ δυσμετάβλητα, ἕξεις εἰσὶ. Καθολικωτέρα δὲ ἐστιν ἡ διάθεσις· ἀμφοτέραι μὲν γὰρ διαθέσεις λέγονται, διάκειται γὰρ πῶς κατὰ ταύτας ὁ ἄνθρωπος, ἀλλ' ἡ μὲν δυσμετάβλητος διάθεσις ἕξις λέγεται, ἡ δὲ εὐμετάβλητος διάθεσις μόνον.

Δεύτερον εἶδος ποιότητος δύναμις καὶ ἀδυναμία, ἅτινα οὐκ εἰσιν ἐνεργεία, ἔχουσι δὲ ἐπιτηδειότητα καὶ δύναντες φυσικὴν ἢ ἀνεπιτηδειότητα, ὡς φαμεν τὸν μὲν παῖδα δυνάμει μουσικόν, εἰ γὰρ καὶ μὴ ἔχει ἐνεργεία τὴν μουσικὴν, ἀλλ' ἔχει ἐπιτηδειότητα πρὸς τὸ δέξασθαι τὴν μουσικὴν, τὸ δὲ ἄλογον ἄμουσον ὡς μήτε ἐνεργεία ἔχον τὴν μουσικὴν μήτε δυνάμενον αὐτὴν δέξασθαι· καὶ τὸ σκληρὸν δὲ δύναντες ἔχει τοῦ μὴ ταχέως διαιρεῖσθαι.

Τρίτον εἶδος παθητικὴ ποιότης καὶ πάθος οἷον θερμότης, λευκότης, ψύξις, μελανία καὶ τὰ τοιαῦτα. Τὸ μὲν οὖν πάθος εὐαπόβλητόν ἐστιν ὡς ἡ διάθεσις, ὡς ἂν τις ἡ διὰ αἰδῶ ἢ διὰ φόβον ὠχρίασις ἢ ἐρυθρίασις, ἡ δὲ παθητικὴ ποιότης δυσκίνητος καὶ δυσμετάβλητός ἐστι. Τῶν δὲ παθητικῶν ποιότητων τινὲς μὲν ἀπὸ πάθους οὐ γεγέννηται ἡγουν οὐκ ἀλλαχόθεν, ἀλλὰ κατ' οὐσίαν ὑπάρχουσιν ὡς τῷ πυρὶ ἡ θερμότης καὶ τῷ μέλιτι ἡ γλυκύτης· οὕτε γὰρ τῷ πυρὶ ἐπίκτητος ἡ θερμότης οὐδὲ

τῷ μέλιτι ἢ γλυκύτης, οὔτε πρότερον μὴ ὄντα τοιαῦτα ὕστερον προσελάβοντο τὴν θερμότητα καὶ τὴν γλυκύτητα, ὅμως δὲ τὸ αὐτὸ πάθος ποιοῦσι κατὰ τὴν ἡμετέραν αἴσθησιν· τὸ μὲν γὰρ πῦρ θερμὸν ὄν θερμαίνει ἡμᾶς καὶ τὸ μέλι γλυκὸν ὄν γλυκαίνει ἡμᾶς· -τινὲς δὲ ἀπὸ τινος πάθους ἤγουν κράσεως γεγόνασιν καὶ ποιοῦσιν ἐνίοτε πάθος κατὰ τὴν ἡμετέραν αἴσθησιν ἄλλ' οὐ τὸ αὐτὸ πάθος καὶ τὴν αὐτὴν ποιότητα, ἣν ἔχουσιν, οἷά εἰσι τὰ χρώματα· τὸ γὰρ λευκὸν ἔκ τινος πάθους καὶ κράσεως γινόμενον πάθος μὲν ποιεῖ περὶ τὴν ὄρασιν ἤγουν τὴν διάκρισιν καὶ ἐξάπλωσιν καὶ φωτισμόν, οὐ λευκαίνει δὲ ἡμᾶς. Ἡ οὖν παθητικὴ ἢ μὴ οὕσα ἐπίκτητος ἢ παντὶ τῷ εἶδει ἐνυπάρχει ὡς ἡ θερμότης ὄλω τῷ πυρὶ, ἢ οὐ παντὶ ὡς ἡ μελανία τοῖς Αἰθίοσιν· οὐ γὰρ πάντες οἱ ἄνθρωποι μέλανες. Ταῦτα δὲ οὐ μόνον περὶ σῶμα θεωρεῖται ἀλλὰ καὶ περὶ ψυχὴν.

Τέταρτον εἶδος ποιότητος σχῆμα καὶ μορφή. Τὸ μὲν οὖν σχῆμα ἐπὶ τῶν ἐμψύχων καὶ ἐπὶ τῶν ἀψύχων φέρεται, ἡ δὲ μορφή ἐπὶ τῶν ἐμψύχων μόνον. Εἰ δὲ ῥηθῆ ἐπὶ τῶν ἀψύχων μορφή ἢ εὐμορφον, οὐ κυρίως ἀλλὰ καταχρηστικῶς λέγεται. Καθολικώτερον οὖν ἐστὶ τὸ σχῆμα· καὶ ἡ μορφή γὰρ καλεῖται σχῆμα. Τὸ δὲ τῶν ἀψύχων σχῆμα οὐ καλεῖται μορφή. Ἡ δὲ εὐθύτης ἤγουν ὀρθότης καὶ ἡ καμπυλότης ἤγουν στρεβλότης τῆς ποιότητός εἰσιν.

Χρὴ γινώσκειν, ὅτι τὰ ποιὰ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον παρωνύμως ἀπὸ τῶν ποιότητων λέγονται ὡς ἀπὸ τῆς θερμότητος θερμὸν, τινὰ δὲ καὶ ὁμωνύμως ὡς μουσικὴ ἐπιστήμη καὶ μουσικὴ γυνὴ ἢ ἔχουσα τὴν μουσικὴν ἐπιστήμην, τινὰ δὲ, εἰ καὶ σπανίως, ἑτερονύμως ὡς ἀπὸ τῆς ἀρετῆς σπουδαῖος· ὁ γὰρ ἐνάρετος σπουδαῖος λέγεται.

Χρὴ γινώσκειν, ὅτι τὸ πάθος διττόν· ἢ γὰρ ἐν τῷ ἤδη πεπονθέναι λέγεται, καὶ ἀνάγεται ὑπὸ τὴν ποιότητα, ὡς τὸ ἤδη λελευκασμένον ἱμάτιον λέγεται λευκόν, ἢ ἐν τῷ νῦν πάσχειν, καὶ ἀνάγεται ὑπὸ τὴν τοῦ πάσχειν κατηγορίαν, ὡς τὸ μήπω λευκανθέν ἀλλὰ νῦν λευκαινόμενον.

Χρὴ γινώσκειν, ὡς οὐκ εἰσιν αἱ ποιότητες σώματα ἀλλὰ ἀσώματα. Εἰ γὰρ ἦσαν σώματα, ὑπὸ τὴν οὐσίαν ἦσαν· καὶ πάντα δὲ τὰ συμβεβηκότα ἀσώματά εἰσι καὶ καθ' ἑαυτὰ ἀνύπαρκτα, εἰ μὴ ἐν τῇ οὐσίᾳ θεωρηθῶσι.

Χρὴ γινώσκειν, ὅτι αἱ οὐσιώδεις ποιότητες ὑπὸ τὴν οὐσίαν ἀνάγονται· μέρη γὰρ αὐτῆς εἰσιν ὡς διαιροῦντα αὐτὴν καὶ εἰς τὸν ὅρισμόν τῶν εἰδῶν αὐτῆς λαμβανόμενα, ὑφ' ἣν δὲ κατηγορίαν τὸ ὅλον, ὑπὸ ταύτην καὶ τὰ μέρη αὐτοῦ ἀναχθήσονται. Τὸ βαρὺ καὶ κοῦφον ἢ ἐν ὄγκοις θεωρεῖται ὡς ἐπὶ τῶν σταθμιζομένων καὶ ἀνάγεται ὑπὸ τὸ ποσόν, ἢ ἐν οὐσίᾳ ὡς ἐν τοῖς στοιχείοις ἤγουν πυρὶ καὶ γῆ καὶ ἀνάγονται ὑπὸ τὴν οὐσίαν ὡς οὐσιώδεις διαφοραί, ὁμοίως καὶ τὸ πυκνὸν καὶ μακρὸν ἤγουν ἀραιόν· ἢ γὰρ οὐσιωδῶς ἐν τοῖς στοιχείοις καὶ ἀνάγονται ὑπὸ τὴν οὐσίαν, ἢ ἐπεισάκτως ἐν ἱματίοις καὶ ἀνάγονται ὑπὸ τὴν κείσθαι κατηγορίαν, θέσει γὰρ εἰσι.

Τρία δὲ εἰσιν ἴδια τῆς ποιότητος ἤγουν παρακολουθήματα· πρῶτον τὸ ἐναντιότητα ἐπιδέχεσθαι· τὸ γὰρ θερμὸν ἐναντίον τῷ ψυχρῷ καὶ τὸ λευκὸν τῷ μέλανι· δεύτερον τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον· ἔνθα γὰρ ἐναντιότης

ἐστί, καὶ τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἥττον εὐρίσκεται. Τὸ δὲ μᾶλλον ἐστὶν ἐπί-
τασις, καὶ τὸ ἥττον ὕφεις. Ἐνδέχεται οὖν εἰπεῖν τόδε τὸ εἶδος μᾶλλον
τοῦδε λευκὸν καὶ ἥττον ψυχρόν. Τρίτον παρακολούθημα, τὸ καὶ ἰδιώτα-
τον τοῦ ποιοῦ, τὸ ὅμοιον καὶ ἀνόμοιον. Δεῖ δὲ γινώσκειν, ὅτι τὸ σχῆμα
οὐκ ἔχει ἐναντίον.

Χρῆ γινώσκειν, ὅτι οὐ πᾶσαι αἱ στερήσεις ἀποφατικῶς λέγονται,
ἀλλὰ καὶ στερήσεις εἰσὶ καταφατικῶς λεγόμεναι ὡς τυφλότης καὶ κωφό-
της. Καὶ πάλιν οὐ πᾶν εἶδος καταφατικῶς ὀνομάζεται ἀλλὰ καὶ ἀπο-
φατικῶς, ὥσπερ ἡ ἀκολασία εἶδος οὔσα οὐ καταφατικῶς ἀλλ' ἀπο-
φατικῶς ὀνομάσθη· ἡ γὰρ κατάθεσις κατάφασις λέγεται οἷον 'καλὸς
ἐστίν', ἡ δὲ ἄρνησις ἀπόφασις οἷον 'οὐκ ἔστι καλός'. ὅτε δὲ λέγομεν
'ἄνομος εἶ', τὸ α ἄρνησιν σημαίνει ὡς τὸ οὐ.

Εἰ δὲ λέγεται τόδε τὸ λευκὸν ἴσον εἶναι τῷδε τῷ λευκῷ, οὐ καθὸ
ποιότης λέγεται ἴσον εἶναι ἀλλὰ καθὸ ποσότης καὶ τὸ εἶναι τὴν ἐπι-
φάνειαν ταύτην ἴσην ἐκείνη τῇ ἐπιφανείᾳ, ὡς καὶ ἐν τῷ ποσῷ τὸ ὅμοιον
καὶ ἀνόμοιον θεωρεῖται οὐ καθὸ ποσόν, ἀλλὰ καθὸ μετέχει ποιότητος.

[53] Περὶ τοῦ ποιεῖν καὶ πάσχειν.

[53.2] Χρῆ γινώσκειν, ὅτι ἡ ποιήσις καὶ ἡ πάθησις ἡγουν ἡ ποιητικὴ δύναμις
καὶ ἡ παθητικὴ ὑπὸ τὴν ποιότητά εἰσι, τὸ δὲ ποιεῖν καὶ τὸ πάσχειν
οὐσία τίς ἐστὶ τοιῶσδε ἐνεργοῦσα ἢ πάσχουσα. Ποιεῖν οὖν ἐστὶ τὸ ἐν
ἑαυτῷ ἔχειν τὴν αἰτίαν τῆς ἐνεργείας, πάσχειν δὲ τὸ ἐν ἑαυτῷ καὶ ἐν
ἄλλῳ ἔχειν τὴν αἰτίαν τοῦ πάσχειν ὡς ὁ δημιουργὸς καὶ τὸ δημιουργού-
μενον· ὁ μὲν γὰρ δημιουργὸς ἐν ἑαυτῷ ἔχει τὴν αἰτίαν τῆς δημιουργίας,
[53.8] τὸ δὲ δημιουργούμενον ἐν μὲν τῷ δημιουργῷ τὴν ἀρχὴν τῆς δημιουργίας,
ἐν ἑαυτῷ δὲ τὴν ἐπιτηδειότητα τῆς παθήσεως. Δημιουργὸν δὲ ἐνταῦθα
τὸν τεχνίτην λέγομεν οἷον τέκτονα, δημιουργούμενον δὲ τὴν ὕλην τὴν
ὑποκειμένην τῷ τεχνίτῃ οἷον τὴν ξυλὴν· αὕτη γὰρ ὑπόκειται τῷ τέκτονι.

Τοῦ δὲ ποιεῖν καὶ τοῦ πάσχειν τὰ μὲν ἀπλῶς λέγονται ποιεῖν ὡς
ἐπὶ τῶν ποιητικῶν τεχνῶν οἷον τεκτονικῆς, χαλκευτικῆς καὶ τῶν τοιού-
των, ἐφ' ὧν καὶ μετὰ τὸ παύσασθαι τὸν ποιοῦντα διαμένει τὸ ποίημα·
τοῦ γὰρ οἰκοδόμου παυσάμενου τοῦ οἰκοδομεῖν διαμένει τὸ οἰκοδομη-
θέν· -τὸ δὲ λέγεται πράττειν, ἐφ' ὧν οὐ διαμένει τὸ πραττόμενον
παυσάμενου τοῦ πράττοντος· παυσάμενου γὰρ τοῦ αὐλητοῦ οὐ δια-
μένει ἀλλ' ἀπόλλυται ἢ αὐλησις· -τὸ δὲ λέγεται θεωρεῖν ὡς τὸ ἀστρο-
νομεῖν, γεωμετρεῖν, νοεῖν καὶ τὰ τοιαῦτα, ἔτι καὶ τὰ θεωρούμενα εἶδη ἐν
τοῖς ἀψύχοις οἷον πυρί, λίθῳ, ξύλῳ καὶ τοῖς τοιούτοις. Τὰ μὲν οὖν πρῶτα
ἐπὶ τῶν λογικῶν εἰσι, τὸ δὲ ἔσχατον ἐπὶ τῶν ἀψύχων καὶ ἀλόγων· οὐ
καθὸ γὰρ ἔμψυχον ποιεῖ ἀλλὰ καθὸ σῶμα πλησιάζον σώματι.

Δύο δὲ ἔχει ἴδια· πρῶτον τὸ ἐπιδέχεσθαι ἐναντιότητα, τὸ γὰρ θερμαί-
νειν ἐναντίον ἐστὶ τοῦ ψύχειν· δευτέρον τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον· ἐνδέχεται
γὰρ μᾶλλον θερμαίνειν καὶ ἥττον ψύχειν, ὁμοίως καὶ θερμαίνεσθαι καὶ
ψύχεσθαι.

Ἐν πάσαις οὖν ταῖς κατηγορίαις θεωρεῖται τὸ ποιεῖν καὶ πάσχειν·
ἐν μὲν τῇ οὐσίᾳ τὸ γεννᾶν καὶ γεννᾶσθαι, ἐν δὲ τῷ ποσῷ ἀριθμεῖν καὶ ἀρι-
θμεῖσθαι, ἐν δὲ τοῖς πρὸς τι διπλασιάζειν καὶ διπλασιάζεσθαι, ἐν τῇ
ποιότητι λευκαίνειν καὶ λευκαίνεσθαι, ἐν τῷ κεῖσθαι καθίζειν καὶ καθέ-

ζεσθαι, ἐν τῷ ἔχειν φορεῖν καὶ φορεῖσθαι, ἐν τῇ ποῦ περιέχειν καὶ περιέχεσθαι, καὶ ἐν τῇ ποτέ περιέχεσθαι καὶ περιέχειν ἐν τῷ ἐνεστῶτι καὶ παρεληλυθότι καὶ μέλλοντι χρόνῳ.

[54] **Περὶ τοῦ κεῖσθαι.**

[54.2] Κεῖσθαι ἐστὶ τὸ ἔχον θέσιν πῶς πρὸς ἕτερον οἶον τὸ σῶμα τὸ κείμενόν πῶς πρὸς τὴν τοιαύτην θέσιν ἢ πρὸς ἀνάκλισιν ἢ καθέδραν ἢ στάσιν. Εἶδη δὲ τοῦ κεῖσθαι τρία· τὸ ἴστασθαι, τὸ καθῆσθαι, τὸ ἀνακλίνεσθαι· τὸ μὲν γὰρ ὀρθὸν εἶναι τὸ ἴστασθαι ποιεῖ, τὸ δὲ κατὰ μέρος μὲν κεῖσθαι, κατὰ μέρος δὲ ἴστασθαι ποιεῖ τὸ καθῆσθαι, τὸ δὲ παντελῶς κεῖσθαι ποιεῖ τὸ ἀνακλίνεσθαι. Οὐ δηλοῖ δὲ τὸ κεῖσθαι οὐδὲ τὸ κείμενον οὐδὲ τὸν τόπον ἀλλὰ αὐτὴν τὴν θέσιν τοῦ κειμένου πρὸς τὸν τόπον.

Τῶν δὲ κειμένων τὰ μὲν κατὰ φύσιν κεῖνται ὡς τὰ στοιχεῖα ἐν τοῖς οἰκειοῖς τόποις οἶον γῆ, ὕδωρ, ἀήρ, πῦρ καὶ τὰ τοιαῦτα, τὰ δὲ κατὰ θέσιν καὶ τέχνην ὡς ἀνδριάς, κίων καὶ τὰ τοιαῦτα. Λοιπὸν ἐπιδιαίρεσις ἢ λέγουσα, ὅτι τῶν κειμένων τὰ μὲν στάσιμα ὡς γῆ, τὰ δὲ κινούμενα ὡς τὰ οὐράνια σώματα. Ἔτι τῶν κειμένων τὰ μὲν δυνάμει κεῖνται ἡγουν τὰ δυνάμενα μετέρχεσθαι, τὰ δὲ ἐνεργεία, ὡς ὅπου κεῖνται.

[55] **Περὶ τῆς ποῦ.**

[55.2] Τὸ ποῦ τόπον σημαίνει· ἐρωτώμενοι γὰρ ‘ποῦ ἐστὶν ὁ δεῖνα’ φημὲν ‘ἐν τῷ οἴκῳ, ἐν τῇ πόλει’· ταῦτα δὲ τόπον σημαίνουσιν. Εἶδη δὲ τῆς ποῦ κατηγορίας κατὰ τὰς διαφορὰς τῶν τόπων ἄνω, κάτω, δεξιά, ἀριστερά, ἔμπροσθεν, ὀπισθεν.

[56] **Περὶ τῆς ποτέ.**

[56.2] Τὸ ποτέ χρόνον δηλοῖ· ἐρωτώμενοι γὰρ ‘πότε ἐγένετο τόδε;’ λέγομεν ‘ἐπερυσί, προπερυσί’, ἅτινα χρόνον σημαίνουσιν. Εἶδη δὲ τῆς ποτέ κατηγορίας εἰσὶ τσαῦτα, ὅσαι αἰ τοῦ χρόνου διαφοραί. Τρεῖς δὲ εἰσὶν αὗται· ἐνεστῶς, παρωχημένος, μέλλον.

[57] **Περὶ τοῦ ἔχειν.**

[57.2] Τὸ ἔχειν ἐστὶν οὐσία περὶ οὐσίαν. Δηλοῖ δὲ τὸ περιέχειν ἢ περιέχεσθαι καὶ μὴ εἶναι τι μέρος τοῦ πράγματος. Καὶ περιέχει μὲν χιτῶν, ὄπλα καὶ τὰ τοιαῦτα, περιέχεται δὲ δακτύλιος καὶ εἴ τι ἕτερον τοιοῦτον σμικρόν. Δεῖ δὲ καὶ τὸ περιέχον καὶ τὸ περιεχόμενον οὐσίας εἶναι· εἰ γὰρ τὸ μὲν οὐσία εἴη, τὸ δὲ συμβεβηκός, ὡς ἐπιστήμων καὶ ἐπιστήμη, οὐκέτι ὑπὸ τὸ ἔχειν ἀνάγεται. Διαφοραὶ δὲ τοῦ ἔχειν γίνονται κατὰ τὴν διαφορὰν τῶν ὄντων· ἢ γὰρ ἐμψυχόν ἐστὶν ἢ ἄψυχον, καὶ ἐμψυχον μὲν ἔχειν λεγόμεθα ὡς παῖδα, ἵππον καὶ τὰ τοιαῦτα, ἄψυχον δὲ ὡς δακτύλιον, ὑπόδημα καὶ τὰ τοιαῦτα. Λέγεται δὲ τὸ ἔχειν καὶ κατὰ πολλῶν ἐτέρων σημαιομένων ὁμωνύμως, περὶ ὧν ὕστερον ἐροῦμεν.

[58] **Περὶ ἀντικειμένων.**

[58.2] Πᾶν ἀντικείμενον ἢ ὡς πρᾶγμα ἀντίκειται ἢ ὡς λόγος. Καὶ εἰ μὲν ὡς λόγος λόγῳ, ποιεῖ κατάφασιν καὶ ἀπόφασιν. Κατάφασις μὲν οὖν ἐστὶ τὸ εἰπεῖν, τί τινι ὑπάρχει, οἶον καλός ἐστὶν, ἀπόφασις δὲ τὸ εἰπεῖν, τί τινι οὐχ ὑπάρχει, οἶον οὐκ ἔστι καλός· λέγονται δὲ ἀμφότερα ἀπόφασις. Εἰ δὲ ὡς πρᾶγμα ἀντίκειται, ἢ ὡς πρὸς ἀντιστρέφοντα λέγονται καὶ ποιεῖ τὰ πρὸς τι, ἅτινα καὶ συνεισάγουσιν ἄλληλα καὶ συναναιροῦσιν, ἢ οὐ πρὸς ἀντιστρέφοντα καὶ οὐκ ἔχουσι σχέσιν. Καὶ ταῦτα ἢ

οὐ μεταβάλλει εἰς ἄλληλα, ὁμως δὲ ἄμφω κατὰ φύσιν εἰσὶ καὶ ποιεῖ τὰ ἐναντία ὡς ἡ θερμότης καὶ ἡ ψύξις, ἢ τὸ μὲν μεταβάλλει εἰς τὸ ἕτερον, τὸ δὲ ἕτερον οὐ μεταβάλλει. Καὶ τὸ μὲν αὐτῶν ἐστὶ κατὰ φύσιν τὸ δὲ παρὰ φύσιν, καὶ ποιεῖ τὰ κατὰ στέρησιν καὶ ἕξιν ἀντικείμενα ὡς ὄψις καὶ τυφλότης· ἕξις μὲν γὰρ ἐστὶν ἡ ὄψις ὡς ἐκ τοῦ ἔχειν, στέρησις δὲ τῆς ἕξεως ἡγουν τῆς ὀράσεως ἢ τυφλότης.

Τῶν δὲ ἐναντίων τὰ μὲν εἰσὶν ἄμεσα, τὰ δὲ ἔμμεσα. Ἄμεσα μὲν οὖν εἰσὶν, ὧν ἀναγκαῖον τὸ ἕτερον ἡγουν τὸ ἐν ὑπάρχειν τῷ ὑποκειμένῳ αὐτοῖς ἢ τοῦτοις, ὧν κατηγοροῦνται, οἷον νόσος καὶ ὑγίεια ἐν σώματι ζῶου ὑποκειμένῳ, καὶ ἀνάγκη πάντως ἐν τῷ σώματι ἢ νόσον εἶναι ἢ ὑγίειαν· νόσον δὲ φαμεν πᾶσαν τὴν παρατροπὴν τῆς φύσεως. -Ἐμμεσα δέ, ὧν οὐκ ἀνάγκη τὸ ἕτερον ὑπάρχειν τῷ ὑποκειμένῳ ἢ τοῦτοις, ὧν κατηγοροῦνται, ὡς τὸ λευκὸν καὶ τὸ μέλαν· ἐναντία γὰρ εἰσὶ, καὶ οὐ πάντως ἀνάγκη ἐν αὐτῶν ὑπάρχειν τῷ σώματι· οὐ γὰρ ἀνάγκη πᾶν σῶμα ἢ λευκὸν εἶναι ἢ μέλαν, εἰσὶ γὰρ σώματα φαιὰ καὶ πυρρόα· - εἰ μὴ ἄρα τὸ ἐν τῶν ἀντικειμένων ἀφορισμένως φύσει ὑπάρχει τινὶ ὡς ἡ θερμότης τῷ πυρὶ καὶ ἡ ψύξις τῇ χιόνι. Τῶν μὲν οὖν ἐμμέσων τὰ μὲν ἔχουσιν ὀνόματα, ὡς τὸ μέσον τοῦ λευκοῦ καὶ τοῦ μέλανος λέγεται φαιόν, τὰ δὲ οὐκ ἔχουσιν ὀνόματα· τὸ μέσον γὰρ τοῦ δικαίου καὶ τοῦ ἀδίκου οὐκ ἔχει ὄνομα, ἀλλὰ τῇ ἀποφάσει ἐκατέρου τὸ ἀνὰ μέσον γνωρίζεται οἷον οὐδὲ δίκαιον οὐδὲ ἄδικον.

Ἀκολουθοῦσι δὲ τοῖς ἐναντίοις ιδιώματα τέσσαρα· πρῶτον, ὅτι τῷ μὲν ἀγαθῷ ἐξ ἀνάγκης τὸ κακὸν ἐναντίον, τῷ δὲ κακῷ ποτὲ μὲν ἀγαθόν, ποτὲ δὲ ἄλλο κακόν· τῇ μὲν γὰρ σωφροσύνη ἐναντίον ἡ ἀκολασία, τῇ δὲ ἀκολασία ποτὲ μὲν σωφροσύνη, ποτὲ δὲ ἠλιθιότης. Ἡλιθιότης δὲ ἐστὶ τὸ μὴ κινεῖσθαι μηδὲ ἐγείρεσθαι τὰ πάθη. Ἡ μὲν οὖν ἀκολασία ἔλλειψις ἐστὶ τῆς σωφροσύνης, ἡ δὲ ἠλιθιότης ὑπερβολή, ἐναντία δὲ ἡ ὑπερβολὴ τῇ ἔλλείψει. -δεύτερον, ὅτι ἀδύνατον ἅμα τὰ ἐναντία ἐπὶ τῶν ἀτόμων εἶναι κατὰ τὸ αὐτό, οὐκ ἐνδέχεται γὰρ ἅμα Σωκράτην ὑγιαίνειν καὶ νοσεῖν, ἢ κατὰ τὸ αὐτὸ μέλος θερμαίνεσθαι ἅμα καὶ ψύχεσθαι. -τρίτον, ὅτι τὰ ἐναντία ἐν τῷ αὐτῷ ὑποκειμένῳ ἢ γένει ἢ εἴδει ἢ ἀριθμῷ, γένει μὲν ὡς ἐν ἀπλῷ σώματι τὸ λευκὸν καὶ τὸ μέλαν, εἴδει δὲ ὡς ἐν σώματι ζῶου ὑγίεια καὶ νόσος, ἀριθμῷ δὲ δῆλον· τὸ γὰρ αὐτὸ σῶμα τῶν ἐναντίων εἶναι δεκτικὸν ἐνδέχεται κατὰ τὴν ἑαυτοῦ μεταβολήν. -τέταρτον, ὅτι τὰ ἐναντία ἢ ὑπὸ τὸ αὐτὸ γένος ὡς τὸ λευκὸν καὶ τὸ μέλαν [58.44] ὑπὸ τὸ χρῶμα, ἢ ὑπὸ τὰ ἐναντία γένη ὡς δικαιοσύνη καὶ ἀδικία ὑπὸ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν, ἅτινα ἐναντία εἰσὶν, ἢ αὐτὰ τὰ ἐναντία γένη εἰσὶν ὡς τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν ἐναντία ὄντα γένη.

[59] **Περὶ ἕξεως καὶ στέρησεως.**

[59.2] Ἐξίς λέγεται ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐχομένου καὶ τοῦ ἐχοντος ὡς τοῦ ὄπλου καὶ τοῦ ὀπλισμένου ἡγουν τοῦ ἐνδύοντος καὶ τοῦ ἐνδυομένου· -δεύτερον αἱ ἐπέισακτοι ἐνέργειαι μόνιμοι οὔσαι εἴτε φυσικαὶ εἴτε ψυχικαὶ· καὶ φυσικαὶ μὲν ὡς ἡ θερμότης ἐν τοῖς θερμαινόμενοις, ψυχικαὶ δὲ ὡς ἐπιστήμη· -τρίτον, ὅπερ οὐπω μὲν ἔχει, ἔχει δὲ ἐπιτηδειότητα δέξασθαι, ὅπερ ἐστὶ πρῶτον σημαίνομενον τοῦ δυνάμει· -τέταρτον ἢ φυσικὴ ποιότης ἡγουν φυσικὴ ἕξις ὡς ἡ θερμότης τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ

καθεύδοντας ἢ ὄψις, ὅπερ ἐστὶ δευτέρον σημαινόμενον τοῦ δυνάμει, δύναται γὰρ καίειν, ἐνεργεῖα δὲ οὐ καίει, πρῶτον δὲ σημαινόμενον τοῦ ἐνεργεῖα· -πέμπτον ὡς ἡ τελικὴ ἐνέργεια ὡς ἡ ὄρασις ἢ ἡδὴ ὀρώσα καὶ ἡ θερμότης ἢ ἡδὴ θερμαίνουσα.

Στέρησις δὲ τῆς ἕξεως ἀποβολή. Ἀντίκειται οὖν τῷ μὲν πρώτῳ σημαινόμενῳ τῆς ἕξεως ἢ στέρησις τοῦ ὄπλου ἡγουν τοῦ ἐνδύματος, -τῷ δὲ δευτέρῳ ἢ ἀποβολή τῶν ἐπεισάκτων ἕξεων, ὅτε τὸ θερμανθὲν ψυχρανθῆ· -τῷ τρίτῳ, ὅπερ οὐδὲ ὅλως πέφυκεν ἔχειν τὸ γένος, ὡς λέγομεν ἔχειν ἐπιτηδειότητα τὸ βρέφος πρὸς μουσικὴν, τὴν δὲ συκὴν οὐδαμῶς. Ἐστέρηται οὖν ἢ συκὴ, ἐπειδὴ τὸ γένος τῶν φυτῶν οὐκ ἔχει ἐπιτηδειότητα δέξασθαι μουσικὴν. Καὶ ὅπερ τὸ μὲν γένος ἔχει ἐπιτηδειότητα, τὶ δὲ τῶν εἰδῶν οὐκ ἔχει· τὸ γὰρ ζῶον ἔχει ἐπιτηδειότητα ὀράν, ὁ δὲ ἀσπάλαξ εἶδος ὦν τοῦ ζῴου οὐκ ἔχει ἐπιτηδειότητα τοῦ ὀράν· -τῷ δὲ τετάρτῳ ἢ ἀποβολή τῆς δυνάμεως τῆς καθ' ἕξιν· -τῷ δὲ πέμπτῳ ἢ ἀποβολή τῆς τελικῆς ἐνεργείας, ὅπερ ἀνωτέρω εἴρηκε τὴν κατὰ στέρησιν καὶ ἕξιν τῶν ἀντικειμένων ἀντίθεσιν ἡγουν τῆς δυνάμεως εἴτε τῆς ποιητικῆς εἴτε τῆς παθητικῆς· αὕτη δὲ χαρακτηρίζεται τοῖς τρισὶ τούτοις, ὅπερ πέφυκεν ἔχειν οὐδὲ ὅλως δὲ ἔχει, ἀλλὰ τελείως ἐστέρηται, καὶ ὅτε πέφυκεν ἔχειν, καὶ ἔνθα πέφυκεν ἔχειν. Οἶον τὸν λίθον οὐ λέγομεν εἶναι τυφλόν, οὐ πέφυκε γὰρ ἔχειν ἕξιν ὀράσεως· οὐδὲ τὸν ἀρτιγέννητον κύνα λέγομεν εἶναι τυφλόν οὐδὲ τὸ ἀρτιγέννητον βρέφος νωδόν, ἐπειδὴ οὐ πεφύκασι κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ἔχειν· οὐδὲ τὸν πόδα λέγομεν τυφλόν, οὐ γὰρ πέφυκε τὸ ζῶον ἐν τῷ ποδὶ ἔχειν τὴν ἕξιν τῆς ὀράσεως. Ὅτε οὖν κατὰ τὰ τρία ταῦτα πέφυκεν ἔχειν καὶ μὴ ἔχει, λέγεται στέρησις.

[60] Περὶ προτέρου καὶ ὑστέρου.

[60.2] Τὸ δὲ πρότερον διαιρεῖται εἰς τέσσαρα σημαινόμενα. Καὶ κυριώτατόν ἐστὶ τὸ τῷ χρόνῳ πρότερον. Λέγεται δὲ κυρίως ἐπὶ μὲν ἐμψύχων τὸ πρεσβύτερον, ἐπὶ δὲ τῶν ἀψύχων τὸ παλαιότερον· καταχρηστικῶς δὲ καὶ ἀντ' ἀλλήλων λαμβάνονται. -δευτέρον δὲ τὸ φύσει πρότερον, ὅπερ συνεισφέρεται μὲν, οὐ συνεισφέρει δέ, καὶ συναναιρεῖ καὶ οὐ συναναιρεῖται ὡς τὸ ζῶον πρότερον τοῦ ἀνθρώπου· ζῴου γὰρ μὴ ὄντος οὐδὲ ἄνθρωπος ἔσται, ζῶον γὰρ ὁ ἄνθρωπος. Ἀνθρώπου δὲ μὴ ὄντος ἔσται ζῶον, καὶ ὁ ἵππος γὰρ καὶ ὁ κύων ζῴα εἰσι· καὶ ἀνθρώπου ὄντος πάντως ἔσται ζῶον, ζῶον γὰρ ὁ ἄνθρωπος. Ζῴου δὲ ὄντος οὐ πάντως ἄνθρωπος ἀλλ' ἴσως ἵππος, κύων· καὶ ταῦτα γὰρ ζῴα εἰσι. -τρίτον τὸ κατὰ τάξιν, ὡς περὶ φασὲν πρῶτον τὸ α, δευτέρον τὸ β, εἶτα τὰ συλλάβια, εἶτα αἱ ψῆφοι. -τέταρτον τὸ κατ' ἀξίαν, ὡς φασὲν· πρῶτον ἐπίσκοπος, εἶτα πρεσβύτερος. Ἐκβάλλουσι δὲ τοῦτον τὸν τρόπον τινές· ἐνδέχεται γὰρ τὸν πρῶτον κατὰ τάξιν ὑστερον εἶναι κατ' ἀξίαν. -πέμπτον, ὡς φασὲν τὸ αἴτιον καὶ αἰτιατόν, ὡς ὁ Σωκράτης πρότερος τῆς ἰδίας εἰκόνας· αὐτὸς γὰρ ἐστὶν αἴτιος τῆς ἰδίας εἰκόνας. Καὶ ὁ πατήρ πρότερος καὶ μείζων τοῦ υἱοῦ· ὁ γὰρ πατήρ ἐστὶν αἴτιος τοῦ υἱοῦ, ἐκ γὰρ τοῦ πατρὸς ὁ υἱὸς γεννᾶται. Διὸ καὶ ὁ μακάριος Γρηγόριος κατὰ τοῦτο τὸ σημαινόμενον ἔλαβε τὸ ὑπὸ τοῦ κυρίου ἡμῶν ἐν τοῖς ἱεροῖς εὐαγγελίοις ῥηθέν· «Ὁ πατήρ μου μείζων μου ἐστίν.»

Ἄλλοι δὲ προστιθέασι τὸ κατ' ἐπίνοιαν, ὡς πρότερον τῶν θεμελίων τὸν τοῖχον. Τοῦτο δὲ ἀνάγεται ὑπὸ τὸν τέταρτον τρόπον, τὸν κατ' ἀξίαν· τὸ γὰρ τῆ ἐπινοία πρότερον, τοῦτο τῷ πράγματι ὕστερον. Ὅσαχῶς δὲ τὸ πρότερον, τοσαυταχῶς καὶ τὸ ὕστερον. Τὸ δὲ πρότερον καὶ τὸ ὕστερον καὶ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον οὐκ εἰσι τῶν ὁμωνύμων ἀλλὰ τῶν ἀφ' ἑνός.

[61] Περὶ τοῦ ἅμα.

[61.2] Ἄμα λέγεται κυρίως μὲν, ὧν ἡ γένεσις ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ, οἷον δύο τινὲς ἐγεννήθησαν ἐν τῇ αὐτῇ ῥοπῇ. Οὗτος ὁ τρόπος ἀντίκειται τῷ πρώτῳ τρόπῳ τῶν σημαιομένων τοῦ προτέρου. Δεύτερον σημαινόμενον τῶν ἅμα τὰ ἀλλήλοις συνυπάρχοντα καὶ μὴ ὄντα ἕτερον ἕτερου αἴτιον ἢ αἰτιατόν ὡς τὸ διπλάσιον καὶ τὸ ἥμισυ· ἅμα γὰρ συνυπάρχουσι καὶ συναναιροῦσιν ἀλλήλα καὶ συνεισφέρουσιν. Οὗτος δὲ ὁ τρόπος ἀντίκειται τῷ δευτέρῳ καὶ τῷ πέμπτῳ τρόπῳ τοῦ προτέρου· ἐν μὲν γὰρ τῷ δευτέρῳ οὐ συνεισάγουσιν οὐδὲ συναναιροῦσιν ἀλλήλα, ἐν δὲ τῷ πέμπτῳ τὸ μὲν αἴτιον, τὸ δὲ αἰτιατόν. Τρίτον σημαινόμενον τῶν ἅμα τὰ ἀντιδιηρημένα εἶδη· ἀντιδιηρημένα δὲ εἶδη λέγεται τὰ ἐκ τῆς αὐτῆς διαιρέσεως κατενεχθέντα οἷον τὸ λογικὸν καὶ τὸ ἄλογον ἐκ τοῦ ζώου. Οὗτος δὲ ὁ τρόπος ἀντίκειται τῷ πρώτῳ καὶ τῷ δευτέρῳ καὶ σχεδὸν τοῖς ἄλλοις τρισί.

[62] Περὶ κινήσεως.

[62.2] Κίνησις ἐστὶν ἐντελέχεια τοῦ δυνάμει, καθὸ τοιοῦτόν ἐστιν, οἷον ὁ χαλκὸς δυνάμει ἐστὶν ἀνδριάς· δύναται γὰρ ὁ χαλκὸς ἀπολαβεῖν τὸ εἶδος τοῦ ἀνδριάντος. Ἐντελέχεια οὖν ἐστὶ τοῦ χαλκοῦ τοῦ δυνάμει ὄντος ἀνδριάντος τὸ διαλύεσθαι, τὸ διαπλάττεσθαι, τὸ διαξέεσθαι, ἅπερ εἰσι κινήσεις. Ἐν ὅσαις οὖν κατηγορίαις θεωρεῖται τὸ δυνάμει, ἐν ταύταις θεωρηθήσεται ἡ κίνησις· ἐν ὅσαις δὲ οὐ θεωρεῖται τὸ δυνάμει, οὐδὲ ἡ κίνησις θεωρηθήσεται. Θεωρεῖται οὖν ἐν τῇ οὐσίᾳ, ἐν τῷ ποσῷ, ἐν τῷ ποιῷ, ἐν τῇ ποῦ κατηγορίᾳ. Ἐν μὲν τῇ οὐσίᾳ γένεσις καὶ φθορά, ἐν δὲ τῷ ποσῷ αὐξήσις καὶ μείωσις, ἐν δὲ τῷ ποιῷ ἀλλοίωσις, ἐν δὲ τῇ ποῦ τὸ κύκλῳ φερόμενον, ὅπερ καλεῖται περιφορά, καὶ τὸ ἐπ' εὐθείας κινούμενον, ὅπερ λέγεται ἐπ' εὐθείας κίνησις. Τῆς δὲ ἐπ' εὐθείας κινήσεως διαφοραὶ εἰσὶν ἕξ· τὸ ἄνω, τὸ κάτω, τὸ ἔσω, τὸ ἔξω, τὸ δεξιά, τὸ ἀριστερά. Διὸ μετὰ τῆς περιφορᾶς ἐπτὰ τοπικαὶ κινήσεις εἰσὶ· πᾶν γὰρ μεταβαλλόμενον ἢ καθ' αὐτὸ μεταβάλλεται ἢ κατὰ τι τῶν ἐν αὐτῷ ἢ κατὰ τι τῶν περὶ αὐτό· καὶ εἰ μὲν καθ' αὐτό, ποιεῖ γένεσιν καὶ φθοράν· εἰ δὲ κατὰ τι τῶν ἐν αὐτῷ ἢ κατὰ τὸ ποσόν, καὶ ποιεῖ αὐξήσιν καὶ μείωσιν, ἢ κατὰ τὸ ποιόν, καὶ ποιεῖ ἀλλοίωσιν· εἰ δὲ κατὰ τὸ περὶ αὐτό, ποιεῖ τὴν κατὰ τόπον μεταβολήν· ὁ γὰρ τόπος οὔτε αὐτό ἐστὶ κινούμενον οὔτε τι τῶν ἐν αὐτῷ, ἀλλὰ τοῖς κινουμένοις παρέπεται καὶ περὶ τὰ κινούμενά ἐστι.

Διαφέρει δὲ γένεσις καὶ φθορά· γένεσις μὲν γὰρ ἐστὶν ἢ ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι πρόοδος· ὅπερ γὰρ οὐκ ἦν πρότερον, τοῦτο γίνεται. Ἡ δὲ φθορά τὸ ἀνάπαλιν ἀπὸ τοῦ ὄντος ἐπὶ τὸ μὴ εἶναι μεταβολή. - αὐξήσις δὲ καὶ μείωσις· αὐξήσις μὲν γὰρ ἐστὶν ἢ ἐπὶ τὸ μεῖζον κινήσις· μείωσις δὲ ἢ ἐπὶ τὸ ἔλαττον. -ἐν δὲ τῇ ἀλλοιώσει πάλιν τὰ ἀντικείμενα

πάθη, θερμότης ψύξει, τῷ λευκῷ τὸ μέλαν. Αντίκειται τοίνυν τῇ μὲν [62.28] γενέσει φθορά, τῇ δὲ αὐξήσει μείωσις, τῇ δὲ ἀλλοιώσει τὸ ἀντικείμενον καὶ ἡ ἡρεμία. Αντικείμενον μὲν θερμάνσει ψύξις ἡρεμία τε· ὅταν γὰρ λάβῃ πέρας τὸ θερμαινόμενον καὶ ἔλθῃ ἐπὶ τὴν ἄκραν θερμότητα, ἡρεμεῖ καὶ παύεται τοῦ θερμαίνεσθαι. Οὕτω καὶ τῇ κατὰ τόπον μεταβολῇ καὶ ἡ ἐναντία κίνησις ἀντίκειται καὶ ἡ ἡρεμία, ἐναντία μὲν, ὡς ἡ ἄνω κίνησις τῇ κάτω ἡρεμία τε· ἐὰν γὰρ βῶλον ρίψῃ τις ἐπὶ τὰ ἄνω, οὐ πρότερον ἐπὶ τὰ κάτω κινηθήσεται, πρὶν ἡρεμία τις γένηται. Τῇ δὲ οὐρανία κινήσει οὐκ ἔστιν ἐναντία κίνησις. Δοκεῖ δὲ ἡ ἀλλοίωσις παρέπεσθαι ταῖς λοιπαῖς κινήσεσι· καὶ γὰρ καὶ τὸ γινόμενον καὶ τὸ φθειρόμενον καὶ τὸ αὐξάνον καὶ τὸ μειούμενον καὶ τὸ κινούμενον κατὰ τόπον πάντως ἀλλοιοῦται. Ἐπὶ δὲ τῶν φυσικῶν κινήσεων, εἰ καὶ εὐρίσκομεν παρεπομένην τὴν ἀλλοίωσιν ταῖς λοιπαῖς κινήσεσιν, ὅμως ἐνδέχεται ἀλλοιοῦσθαι μὲν, μὴ μέντοι δὲ κινεῖσθαι καθ' ἑτέραν κίνησιν, ὡς ἐπὶ λίθου· οὗτος γὰρ θερμαίνεται καὶ ψύχεται καὶ οὔτε αὔξει οὔτε γίνεται· καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ὁμοίως. Ὅστε εἰ καὶ παρέπεται ἀλλοίωσις ταῖς λοιπαῖς κινήσεσιν, ὅμως ἐνδέχεται καθ' αὐτὴν θεωρεῖσθαι· ὅθεν ὁμολογεῖται αὐτῶν τὸ διάφορον.

Κίνησιν δὲ λέγει Ἀριστοτέλης τὴν μεταβολήν. Ἐν γὰρ τῷ πέμπτῳ λόγῳ τῆς Φυσικῆς ἀκροάσεως ἀπέδειξεν, ὅτι γενέσις καὶ φθορὰ μεταβολαὶ μὲν εἰσι, κινήσεις δὲ οὐκ εἰσι, διότι ἡ κίνησις σφωζομένου τοῦ πράγματος γίνεται. Εἰ δὲ καὶ τῇ ἀλλοιώσει καὶ τῇ κατὰ τόπον μεταβολῇ ἔφημεν δύο ἐναντία εἶναι, τὴν τε κίνησιν καὶ τὴν ἡρεμίαν, ἰστέον, ὡς οὐκ ἀδύνατον κατ' ἄλλο καὶ ἄλλο δύο ἐνὶ εἶναι ἐναντία· ἡρεμία μὲν γὰρ ὡς λήξις καὶ στέρησις, ἡ δὲ ἀντικειμένη κυρίως ὡς θερμάνσει ψύξις.

[63] Περὶ τοῦ ἔχειν.

[63.2] Τὸ ἔχειν κατὰ ὀκτὼ τρόπους λέγεται· -ἢ γὰρ ὡς ἔξις ἢ διάθεσις ἢ ἄλλην ποιότητα· λεγόμεθα γὰρ ἔχειν ἐπιστήμην καὶ ἀρετήν. -ἢ ὡς ποσόν· λέγεται γὰρ τρίπηχου μέγεθος ἔχειν τὸ ξύλον. -ἢ ὡς οὐσίαν περὶ οὐσίαν, ὅπερ ἐστὶ γενικώτατον γένος. Τοῦτο δέ-ἢ περὶ ὄλον τὸ σῶμα ὡς χιτῶν-ἢ περὶ τι μέρος ὡς δακτύλιος ἐν δακτύλῳ-ἢ ὡς μέρος ἐν ὄλῳ· λεγόμεθα γὰρ ἔχειν χεῖρα· -ἢ ὡς ἐν ἀγγείῳ, ὡς λέγομεν οἶνον ἔχειν τὸ κεράμιον, -ἢ ὡς κτῆμα· λεγόμεθα γὰρ οἰκίαν ἔχειν ἢ ἀγρόν, λεγόμεθα δὲ καὶ γυναῖκα ἔχειν, καὶ ἡ γυνὴ ἄνδρα ἔχειν. Ἔοικε δὲ οὗτος ὁ τρόπος ἀλλότριος εἶναι τοῦ ἔχειν, ἐπειδὴ ἀντιστρέφει· οὐδὲν γὰρ μᾶλλον σημαίνει ἔχειν τὸν ἄνδρα γυναῖκα ἢ τὴν γυναῖκα ἄνδρα, οὐδὲ γὰρ ἕτερον ἑτέρου ἐπικρατεῖ, ἀλλ' ἴσως καὶ ἀδιαφόρως ἔχουσιν. Εἰ δὲ καὶ ὁ κτήτωρ ἔχει κτῆμα καὶ τὸ κτῆμα κτήτορα καὶ ἀντιστρέφει, ἀλλ' οὐχ ὡς ἀνὴρ γυναῖκα καὶ γυνὴ ἄνδρα· ὁ γὰρ κτήτωρ αὐτοκρατὴς καὶ κυριώτατόν ἐστι τοῦ κτήματος, καὶ διὰ τοῦτο μᾶλλον ὁ μὲν κτήτωρ ἔχειν λέγεται, τὸ δὲ κτῆμα ἔχεσθαι. Δῆλον δέ, ὅτι τὸ ἔχειν τῶν ὁμωνύμων ἐστὶ.

Τινὲς τὰς αὐτὰς διαφορὰς λέγουσι τοῦ ἔχειν, ὅσας καὶ τοῦ ποιεῖν καὶ τοῦ πάσχειν· ὡς γὰρ τὰ ποιῶντα καὶ πάσχοντα ἢ ἔμψυχα ἐστὶν ἢ ἄψυχα, οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἢ ἔμψυχόν ἐστὶ τὸ ἔχον καὶ τὸ ἐχόμενον ἢ

ἄψυχον. Πῶς οὖν τῶν διαφόρων γενῶν αἱ αὐταὶ διαφοραὶ ἔσονται; Ἄλλ' ἔστιν εἰπεῖν, ὅτι τὸ ἔχον ἢ περι ὅλον τὸ σῶμά ἐστιν ἢ περι μέρος, καὶ πάλιν τοῦτο ἢ ἀμυντήριόν ἐστιν ἢ κόσμος.

[64] **Περὶ ἀποφάνσεως ἀποφάσεώς τε καὶ καταφάσεως.**

[64.2] Χρῆ γινώσκειν, ὅτι ἡ κατάφασις καὶ ἡ ἀπόφασις ἀπόφανσις λέγεται.

Κατάφασις μὲν οὖν ἐστὶν ἡ σημαίνουσα, τί τινι ὑπάρχει, τουτέστι τί ὑπάρχει τις· οἷον 'Σωκράτης σοφός ἐστι', 'Σωκράτης περιπατεῖ'. Ἀπόφασις δὲ ἡ δηλοῦσα τὸ μὴ ὑπάρχον τινὶ ἢ γουν τί οὐκ ἔστι τις, οἷον 'ὁ δεῖνα οὐκ ἔστι σοφός', 'ὁ δεῖνα οὐ περιπατεῖ'. Ἐπειδὴ δὲ πάση καταφάσει ἀντίκειται ἀπόφασις καὶ πάση ἀποφάσει κατάφασις, ἡ ἀπόφασις ἢ ἀντικειμένη τῇ καταφάσει καὶ ἡ κατάφασις ἢ ἀντικειμένη τῇ ἀποφάσει ἀντίφασις λέγεται· ἀνάγκη δὲ τὴν μίαν ψεύδεσθαι καὶ τὴν μίαν ἀληθεύειν.

[65] **Περὶ ὄρου καὶ προτάσεως καὶ συλλογισμοῦ.**

[65.2] Χρῆ γινώσκειν, ὅτι σκοπὸν ἔχει ἡ λογικὴ πραγματεία περὶ τῆς ἀποδείξεως. Ἡ δὲ ἀπόδειξις συλλογισμὸς ἐστὶν· ὁ δὲ συλλογισμὸς σύγκειται ἐκ δύο ἀληθῶν προτάσεων καὶ τοῦ συμπεράσματος· οἷον θέλων ἀποδείξει, ὅτι ἡ ψυχὴ ἀθάνατός ἐστι, λέγω, ὅτι πᾶν ἀεικίνητον ἀθάνατόν ἐστιν· αὕτη πρότασις ἐστὶν. Εἶτα λέγω καὶ δευτέραν πρότασιν· Ἡ ψυχὴ ἀεικίνητός ἐστιν· εἶτα τὸ συμπέρασμα· Ἡ ψυχὴ ἄρα ἀθάνατός ἐστιν. Ἐκάστη δὲ πρότασις ἐξ ὄρων σύγκειται, ἐκάστη γὰρ λέξις τῆς προτάσεως ὄρος λέγεται· ὄρος γάρ ἐστιν, εἰς ὃν ἀναλύεται ἡ πρότασις. Οἷον ἡ πρότασις λέγει· Πᾶν ἀεικίνητον ἀθάνατόν ἐστι· τὸ 'Πᾶν' ὄρος λέγεται ὡς μέρος προτάσεως καὶ τὸ 'ἀεικίνητον' ὁμοίως ὄρος λέγεται καὶ τὸ 'ἀθάνατον' ὄρος λέγεται καὶ τὸ 'ἐστὶν' ὄρος λέγεται.

Χρῆ γινώσκειν, ὅτι δεῖ τὰς προτάσεις ἀληθεῖς εἶναι καὶ τὸ συμπέρασμα ἀκολουθεῖν ταῖς προτάσεσιν. Εἰ γὰρ εὐρεθῆ ἢ μία τῶν προτάσεων ψευδὴς ἢ τὸ συμπέρασμα, παραλογισμὸς ἐστὶ καὶ οὐ συλλογισμὸς. Ἀπλῆ φωνή, ὄνομα, ῥῆμα, φάσις, ὄρος· ταῦτα τὰ πέντε κατὰ μὲν τὸ ὑποκείμενον οὐδὲν ἀλλήλων διαφέρουσι, μόνον δὲ κατὰ τὴν σχέσιν ἐστὶν αὐτῶν ἡ διαφορά· οἷον ἄνθρωπος ὡς μὲν ἀπλῶς σημαντικόν τινος λέγεται ἀπλῆ φωνή, ὡς δὲ ὑποκείμενον λέγεται ὄνομα, ὡς δὲ τάξιν ἐπέχον κατηγορουμένου λέγεται ῥῆμα, ὡς δὲ μέρος καταφάσεως ἢ ἀποφάσεως λέγεται φάσις, ὡς δὲ μέρος προτάσεως καὶ συλλογισμοῦ λέγεται ὄρος.

Χρῆ δὲ γινώσκειν, ὅτι ἐν τῇ προτάσει ἤτοι τῇ καταφάσει καὶ ἀποφάσει τὸ μὲν ὑποκείμενον ὄνομα λέγεται, τὸ δὲ κατηγορούμενον λέγεται ῥῆμα. Οἷον κατάφασις ἐστὶν· Ἄνθρωπος περιπατεῖ, τὸ 'ἄνθρωπος' ὑποκείμενόν ἐστι καὶ λέγεται ὄνομα, τὸ 'περιπατεῖ' τάξιν ἐπέχει κατηγορουμένου καὶ λέγεται ῥῆμα· 'Σωκράτης καλός ἐστι', τὸ 'Σωκράτης' ὑποκείμενόν ἐστι καὶ λέγεται ὄνομα, τὸ 'καλός ἐστι' τάξιν ἐπέχει κατηγορουμένου καὶ λέγεται ῥῆμα ὡς μέρος καταφάσεως, εἰ καὶ παρὰ τοῖς γραμματικοῖς ὄνομα λέγεται τὸ 'καλός'. Καὶ ἀπλῶς, ὅτι ἀκολουθεῖ τὸ 'ἐστὶ', ῥῆμά ἐστι καὶ ἐν τῇ ἀποφάσει καὶ ἐν τῇ καταφάσει, κἂν ὄνομά ἐστι κἂν ῥῆμα, ῥῆμα λέγεται παρὰ τοῖς φιλοσόφοις ὡς κατηγορούμενον.

Ἰστέον, ὅτι τὰ πέντε ταῦτα οὐδὲν ἀλλήλων διενηγόχασιν, ἀπό-

φανσις, πρότασις, πρόβλημα, ἔνστασις, συμπέρασμα. Ὅταν γὰρ ἀπλῶς ἀποφαινώμαι, ὅτι ἡ ψυχὴ ἀθάνατός ἐστιν, ἀπόφανσις λέγεται. Ὅταν δὲ ὡς μέρος συλλογισμοῦ ληφθῆ, τότε πρότασις ἐστὶν τὸ λέγειν· Ἡ ψυχὴ ἀθάνατός ἐστιν. Ἡνίκα δὲ τις ἐνίσταται πρὸς τὴν πρότασιν λέγων· Πόθεν δῆλον, ὅτι ἡ ψυχὴ ἀθάνατός ἐστι; τότε τὸ τοιοῦτον ἔνστασις προσαγορεύεται. Ἡνίκα δὲ πάλιν προτείνομεν εἰς ζήτησιν· Ἄρα ἡ ψυχὴ ἀθάνατός ἐστι; καλεῖται πρόβλημα. Ὅτε δὲ ἐκ προτάσεως συναχθῆ, καλεῖται συμπέρασμα, οἷον· Ἡ ψυχὴ ἀεικίνητός ἐστι, τὸ ἀεικίνητον ἀθάνατον, ἐκ τῶν προτάσεων τούτων συνάγεται· Ἄρα ἡ ψυχὴ ἀθάνατός ἐστι· τοῦτό ἐστι συμπέρασμα.

Πρότασις ἐστὶ λόγος ἀποφαντικός τινος ἀπὸ τινος, ὅπερ ἐστὶν ἀπόφανσις, οἷον Ἐσωκράτης οὐ γελαῖ, ἢ τινος κατὰ τινος, ὅπερ ἐστὶ κατάφανσις, ὡς Ἐσωκράτης γελαῖ. Ὅρος ἐστὶν, εἰς ὃν ἀναλύεται ἡ πρότασις. [65.47] Συλλογισμὸς ἐστὶ λόγος, ἐν ᾧ τεθέντων τινῶν ἡγουν ὁμολογηθέντων ἕτερον ἐξ ἀνάγκης τῶν κειμένων συμβαίνει διὰ τὰ κείμενα· διὰ γὰρ τὰς κειμένας προτάσεις γίνεται τὸ συμπέρασμα μὴ δεόμενον ἔξωθεν ἐτέρας τινὸς συστάσεως. Πρόβλημά ἐστὶ θεώρημα συντεῖνον εἰς αἴρεσιν καὶ φυγὴν ἡγουν εἰς ἄρνησιν καὶ συγκατάθεσιν πρὸς γνῶσιν καὶ θεωρίαν. Πύσμα ἐστὶν ἐρώτημα διεξοδικὴν ἡγουν πλατεῖαν ἀπαιτοῦν ἀπόκρισιν· διαφέρει γὰρ ὁ ἐρωτηματικὸς λόγος τοῦ πυσματικοῦ, ὅτι τῷ μὲν ἐρωτηματικῷ ταχεῖα ἔπεται ἡ ἀπόκρισις ἡγουν δι' ὀλίγων, τῷ δὲ πυσματικῷ χρονία καὶ διὰ πολλῶν. Διαλογικὸς χαρακτήρ λέγεται ὁ κατὰ πεῦσιν καὶ ἀπόκρισιν. Ἐνστασις ἐστὶν ἡ ἐκ προοιμίων ἀνατρέπουσα τὸν λόγον. Ἀντιπαράστασις δὲ ἡ δεχομένη μὲν τὸν λόγον ὡς ἀληθῆ, δεικνύουσα δὲ, ὡς οὐδὲν βλάπτει πρὸς τὸ προκείμενον. Λημμάτιόν ἐστὶν, ὅπερ εἴληπται ὡς ὁμολογούμενον πρὸς κατασκευὴν τινος. Αἴρεσις ἐστὶ δόξα πλείονων ἀνθρώπων πρὸς ἀλλήλους μὲν συμφωνούντων, πρὸς ἄλλους δὲ διαφωνούντων. Κοινὴ δὲ ἔννοιά ἐστὶν ἡ παρὰ πᾶσιν ὁμολογουμένη, οἷον ὅτι ἔστιν ἥλιος. Θέσις δὲ ἐστὶ παράδοξος ὑπόληψις τινος τῶν ἐν φιλοσοφίᾳ γνωρίμων ἡγουν ξένη ἔννοια ὡς ὁ Παρμενίδου λόγος, ὅτι ἐν ἔλεγε τὸ ὄν, καὶ ὡς ὁ Ἡρακλείτου, ὅτι πάντα κινεῖται.

Κοινόν ἐστὶ τὸ ἐν πολλοῖς θεωρούμενον ἢ πολλῶν κατηγορούμενον. Κοινὸν δὲ τετραχῶς λέγεται· ἢ τὸ εἰς τὰ μέρη διαιρετὸν ὡς ἡ κληρουχουμένη γῆ· ἢ τὸ ἀδιαίρετως ἐν χρήσει κοινῇ λαμβανόμενον, οὐχ ἅμα δὲ ὡς εἷς δοῦλος ἢ εἷς ἵππος δύο δεσποτῶν ποτὲ μὲν τοῦδε, ποτὲ δὲ τοῦδε τὴν κέλευσιν πληρῶν· ἢ τὸ ἐν προκαταλήψει ἰδιοποιούμενον, εἰς δὲ τὸ κοινὸν ἀναπεμπόμενον ὡς ὁ ἐν θεάτρῳ τόπος ἢ ἐν βαλανείῳ· ἢ τὸ ἀδιαίρετως εἰς κοινὴν καὶ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν προβαλλόμενον ὡς ἡ φωνὴ τοῦ κήρυκος. Κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον χρὴ ληφθῆναι ἐπὶ τῶν ὁμωνύμων καὶ συνωνύμων τὸ ὅν ὄνομα κοινόν.

Καθ' αὐτό ἐστὶ τὸ πρῶτως καὶ κατ' οὐσίαν προσόν τι καὶ οὐ κατὰ συμβεβηκὸς ὡς τὸ λογικὸν τῷ ἀνθρώπῳ. Καθόλου ἐστὶ τὸ πολλὰ σημαῖνον ὡς ἄνθρωπος, ζῷον, οὐσία. Κατὰ συμβεβηκὸς ἐστὶν, ὃ δύναται ὑπάρχειν τινὶ καὶ μὴ ὑπάρχειν ὡς τῷ ἀνθρώπῳ τὸ νοσεῖν καὶ ὑγιαίνειν. Ποιεῖν λέγεται ἐπὶ τῶν ποιητικῶν τεχνῶν, ἐφ' ὧν διαμένει τὸ γινόμενον

ὡς ἐπὶ τεκτονικῆς καὶ τῶν τοιούτων· διαμένει γὰρ μετὰ τὴν ποίησιν ἢ κλίνη. Πράττειν λέγεται, ἐφ' ὃν οὐ διαμένει τὸ τέλος ἤγουν τὸ ἀποτέλεσμα ὡς ἐπὶ τῆς αὐλητικῆς καὶ ὀρχηστικῆς. Θεωρεῖν δὲ λέγεται τὸ νοεῖν, τὸ ἀστρονομεῖν, τὸ γεωμετρεῖν καὶ τὰ τοιαῦτα.

Τὴν ἐπίνοιαν ὁ ἀληθῆς λόγος διττὴν ἀποφαίνεται. Ἡ μὲν γὰρ ἐπ-ἐννοία τις καὶ ἐπενθύμησις ἐστὶ τὴν ὀλοσχερῆ τῶν πραγμάτων καὶ ἀδιάρθρωτον ἐξαπλοῦσα καὶ διασαφοῦσα θεωρίαν καὶ γνῶσιν, ὡς τὸ αἰσθήσει δόξαν εἶναι ἀπλοῦν τῇ πολυπραγμοσύνῃ τοῦ νοῦ πολυμερές τε καὶ ποικίλον ἀναφαίνεσθαι, οἷον ὁ ἄνθρωπος ἀπλοῦς φαινόμενος τῇ ἐπινοίᾳ διπλοῦς κατανοεῖται, ἐκ ψυχῆς τε καὶ σώματος συγκείμενος, ἢ δὲ ἀνάπλασμα διανοίας τυγχάνει κατὰ συμπλοκὴν αἰσθήσεώς τε καὶ φαντασίας ἐκ τῶν ὄντων τὰ μηδαμῶς ὄντα συντιθεῖσα καὶ δοξάζουσα. Τοιαύτη δὲ ἐστὶν ἢ τῶν ἵποκενταύρων καὶ σειρήνων καὶ τραγελάφων μυθοπλαστικά. Τῶν γὰρ ὄλων τὰ μέρη λαμβάνουσα καὶ ἐκ τῶν μερῶν ἄλλο τι συντιθεῖσα κατὰ πολλὴν ἐξουσίαν τε καὶ εὐκολίαν τὰ μηδαμῶς ἐν ὑποστάσει τε καὶ οὐσίᾳ θεωρούμενα ἐν τῇ διανοίᾳ καὶ τοῖς λόγοις ἀνέπλασεν, εἶτα καὶ ταῖς ὕλαις διατυπουμένη ἀνειδωλοποίησεν· αὕτη δὲ λέγεται ψιλὴ ἐπίνοια.

Ἐνωσις γίνεται κατὰ διαφόρους τρόπους· ἢ γὰρ κατὰ φυρμὸν γίνεται ὡς ἐπὶ διαφόρων ἀλεύρων ἀναφυρομένων καὶ μιγνυμένων, -ἢ κατὰ κόλλησιν ὡς ἐπὶ χαλκοῦ καὶ μολύβδου, -ἢ κατὰ ἀρμονίαν ὡς ἐπὶ λίθων καὶ ξύλων, -ἢ κατὰ σύγχυσιν ὡς ἐπὶ τῶν τηκτῶν καὶ τῶν μεταλλικῶν, τηκτῶν μὲν κηροῦ καὶ πίσης καὶ τῶν τοιούτων, μεταλλικῶν δὲ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ τῶν τοιούτων, -ἢ κατὰ ἀνάκρασιν ὡς ἐπὶ τῶν ὑγρῶν, οἴνου τυχόν καὶ ὕδατος, οἴνου καὶ μέλιτος. -Ἡ δὲ κατὰ σύνθεσιν ἔνωσις ἐστὶν ἢ εἰς ἀλλήλα τῶν μερῶν χωρὶς ἀφανισμοῦ περιχώρησις ὡς ἐπὶ ψυχῆς ἔχει καὶ τοῦ σώματος, ἢ τινα ἔνωσιν τινες σύγκρασιν ἐκάλεσαν ἢ συμφυΐαν. Ἰστέον δέ, ὡς τινες τῶν πατέρων τὸ τῆς κράσεως ὄνομα ἐπὶ τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου οὐ κατεδέξαντο, τὴν δὲ κατὰ σύνθεσιν ἔνωσιν ἅπαντες. Αὕτη δὲ ἐστὶν ἢ καθ' ὑπόστασιν ἔνωσις ἢ κατὰ σύνθεσιν. Καθ' ὑπόστασιν μὲν οὖν ἐστὶ τὸ ἐκ διαφόρων φύσεων ὑφεστὸς πρᾶγμα. Καὶ πάλιν καθ' ὑπόστασιν ἐστὶ τὸ ἐκ δύο μὲν πραγμάτων, ἐν ἐνὶ δὲ προσώπῳ. Καὶ ἔτι καθ' ὑπόστασιν ἔνωσις ἐστὶν ἢ ἑτέρα ὑποστάσει προστρέχουσα φύσις.

Κρᾶσις δὲ ἐστὶ σωμάτων παράθεσις, ποιότητων ἀντέμβασις. Καὶ πάλιν κρᾶσις ἐστὶν οὐσιῶν ἀλλήλαις ἑτεροίων συνδρομὴ καὶ τῶν περὶ αὐτὰς ποιότητων ἀντεμβολή. Κρᾶσις ἐστὶ σύζευξις σωμάτων ἀντικιρνόντων ἀλλήλοις τὰς ἐν αὐτοῖς ποιότητας.

Ἔστιν ἔνωσις καὶ ἢ κατὰ παράθεσιν· ἔοικε δὲ τῇ κατὰ ἀρμονίαν. Πάλιν ἔνωσις λέγεται προσωπική, ὅταν τις τὸ τοῦ ἑτέρου ὑποδύμενος πρόσωπον ἀντ' αὐτοῦ τοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ ποιῆται λόγους, καὶ ἔνωσις σχετικὴ ὡς φίλου πρὸς φίλον. Ὁ δὲ Νεστόριος καὶ ἄλλας ἐπινοεῖ ἐνώσεις, κατὰ τὴν ἀξίαν φημί καὶ ὁμοτιμίαν καὶ ταυτοβουλίαν καὶ εὐδοκίαν καὶ ὁμωνυμίαν.

Δεῖ δὲ γινώσκειν, ὅτι ἐπὶ τῆς καθ' ὑπόστασιν ἐνώσεως τὰ νοητὰ καὶ ἐνοῦνται τοῖς δυναμένους αὐτὰ δέξασθαι ὡς τὰ συνεφθαρμένα καὶ ἐνού-

μενα μένει ασύγγχτα και ἀδιάφθορα και ἀναλλοίωτα ὡς τὰ παρακείμενα· τοιαύτην γὰρ ἔχει φύσιν τὰ νοητά.

[66] Ὅρισμοὶ τῆς φιλοσοφίας εἰσὶν ἕξι.

[66.2] α΄ Φιλοσοφία ἐστὶ γνῶσις τῶν ὄντων, ἧ ὄντα ἐστίν, ἡγουν τῆς φύσεως αὐτῶν. β΄ Φιλοσοφία ἐστὶ γνῶσις θείων τε και ἀνθρωπίνων πραγμάτων. γ΄ Φιλοσοφία ἐστὶ μελέτη θανάτου τοῦ τε προαιρετικοῦ τοῦ τε φυσικοῦ. δ΄ Φιλοσοφία ἐστὶν ὁμοίωσις θεῶ κατὰ τὸ δυνατόν ἀνθρώπῳ· ὁμοιούμεθα δὲ θεῶ κατὰ τὸ δίκαιον και ὄσιον και ἀγαθόν. Δίκαιον μὲν οὖν ἐστὶ τὸ τοῦ ἴσου διανεμητικὸν ἥτοι μήτε ἀδικεῖν μήτε ἀδικεῖσθαι μήτε λαμβάνειν πρόσωπον ἐν κρίσει, ἀλλ΄ ἀποδιδόναι ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, ὄσιον δὲ τὸ ὑπὲρ τὸ δίκαιον ἥτοι τὸ ἀγαθὸν τὸ ἀδικούμενον ἀνέχεσθαι και συγχωρεῖν τοῖς ἀδικοῦσι και μᾶλλον εὐεργετεῖν αὐτούς. ε΄ Φιλοσοφία ἐστὶ τέχνη τεχνῶν και ἐπιστήμη ἐπιστημῶν· ἡ γὰρ φιλοσοφία ἀρχὴ ἐστὶ πάσης τέχνης, δι΄ αὐτῆς γὰρ πᾶσα τέχνη εὗρηται. ς΄ Φιλοσοφία ἐστὶ φιλία σοφίας· σοφία δὲ ἀληθῆς ὁ θεὸς ἐστίν. Ἡ οὖν ἀγάπη ἡ πρὸς τὸν θεόν, αὕτη ἐστὶν ἡ ἀληθῆς φιλοσοφία.

Διαιρεῖται δὲ ἡ φιλοσοφία εἰς θεωρητικὸν και πρακτικόν· τὸ θεωρητικὸν εἰς θεολογικόν, μαθηματικόν, φυσιολογικόν· τὸ μαθηματικὸν εἰς ἀριθμητικόν, μουσικόν, γεωμετρικόν, ἀστρονομικόν· τὸ δὲ πρακτικὸν εἰς ἠθικόν, οἰκονομικόν, πολιτικόν. Θεωρητικὸν μὲν οὖν ἐστὶ τὸ κατανοεῖν τὰ τε ἀσώματα και ἄυλα ἡγουν περὶ θεοῦ, ὃ πρώτως και κυρίως ἐστὶν ἀσώματον και ἄυλον· ἔπειτα και περὶ ἀγγέλων και δαιμόνων και ψυχῶν, ἃ και αὐτὰ ὄσον πρὸς τὸ σῶμα ἄυλα λέγονται, εἰ και πρὸς τὸ κυρίως ἄυλον ἡγουν τὸ θεῖον ὑλικά εἰσι. Τοῦτο τοῖνυν ἐστὶ τὸ θεολογικόν.

Θεωρεῖν δὲ ἐστὶ και τὴν τῶν ὑλικῶν φύσιν ἡγουν ζῶων και φυτῶν και λίθων και τῶν τοιούτων, ὅπερ ἐστὶ τὸ φυσιολογικόν. Θεωρεῖν δὲ [66.26] και τὰ μέσα τούτων, ἃ ποτὲ μὲν ἐν ὕλῃ θεωροῦνται, ποτὲ δὲ ἐκτὸς ὕλης και μέσα εἰσὶ τῶν ἀύλων και ὑλικῶν, ὅπερ ἐστὶ τὸ μαθηματικόν. Ὁ γὰρ ἀριθμὸς ἄυλός ἐστὶ καθ΄ ἑαυτόν, θεωρεῖται δὲ και ἐν ὕλῃ, σίτω τυχόν ἢ οἴνῳ· λέγομεν γὰρ δέκα μοδίους σίτου και δέκα ξέστας οἴνου· ὁμοίως και ἐπὶ τῶν λοιπῶν εἰδῶν τοῦ μαθηματικοῦ. Τὸ δὲ πρακτικὸν ἥθος κοσμεῖ και τὸ πῶς δεῖ πολιτεύεσθαι διδάσκει· και εἰ μὲν ἓνα ἄνθρωπον παιδεύει, λέγεται ἠθικόν, εἰ δὲ οἶκον ὄλον, λέγεται οἰκονομικόν, εἰ δὲ πόλιν ὀλόκληρον, λέγεται πολιτικόν.

Ἰστέον, ὡς τέσσαρές εἰσιν αἱ διαλεκτικαὶ μέθοδοι ἡγουν λογικαί· α΄ διαιρετική, ἣτις διαιρεῖ τὸ γένος εἰς εἶδη διὰ μέσων τῶν διαφορῶν· β΄ ὀριστική, ἣτις ἀπὸ τοῦ γένους και τῶν διαφορῶν, ὧν διεῖλεν ἡ διαιρετική, ὀρίζει τὸ ὑποκείμενον· γ΄ ἀναλυτική ἢ τὸ συνθετικώτερον ἀναλύουσα εἰς τὰ ἀπλοῦστερα, τουτέστι τὸ σῶμα εἰς τοὺς χυμούς, τοὺς χυμούς εἰς τοὺς καρπούς, τοὺς καρπούς εἰς τὰ τέσσαρα στοιχεῖα, τὰ στοιχεῖα εἰς ὕλην και εἶδος· δ΄ ἀποδεικτική ἢ διὰ μέσου τινὸς δεικνύουσα τὸ προκείμενον· οἷον πρόκειται μοι δεῖξαι, ὅτι ἡ ψυχὴ ἀθάνατος ἐστὶ· λαμβάνω τι μέσον, τὸ ἀεικίνητον, και συλλογίζομαι οὕτως· Ἡ ψυχὴ ἀεικίνητος ἐστὶ· τὸ ἀεικίνητον ἀθάνατον· ἡ ψυχὴ ἄρα ἀθάνατος.

Ἰστέον δέ, ὡς οἱ συλλογισμοὶ τῆς ἀποδεικτικῆς εἰσι. Δεῖ δὲ γινώσκειν, ὅτι ἡ ἀναλυτικὴ τρισὴ τὶς ἐστίν· ἔστι γὰρ φυσικὴ ὡς ἡ προλεχθεῖσα· ἔστι δὲ καὶ λογικὴ ἀνάλυσις, ὅταν τὸν προτεθέντα συλλογισμόν ἀναλύσωμεν εἰς τὸ οἰκεῖον σχῆμα· ἔστι δὲ καὶ μαθηματικὴ, ὅταν λάβωμεν τὸ ζητούμενον ὡς ὁμολογούμενον καὶ καταστήσωμεν εἰς τι ὁμολογούμενον, ὅθεν ἀγρεύεται τὸ προκείμενον. Οἷον ἔστω τὸ ζητούμενον· Εἰ ἀθάνατος ἡ ψυχὴ. Τοῦτο τὸ ζητούμενον λαμβάνω ὡς ὁμολογούμενον καὶ λέγω· Ἐπειδὴ ἀθάνατος ἡ ψυχὴ, εἰσὶν ἀμοιβαὶ τῶν φαύλων καὶ ἀγαθῶν πράξεων· εἰ δὲ εἰσὶν ἀμοιβαί, ἔστι τὸ δικαζόμενον καὶ δικάζον· εἰ δὲ ἔστι τὸ δικαζόμενον καὶ δικάζον, ἔστι προνοητὴς καὶ πρόνοια. Κατηντήσαμεν τοίνυν εἰς τὴν πρόνοιαν, ἣτις παρὰ πᾶσιν ὁμολογεῖται. Ἐνθεν λοιπὸν κατὰ σύνθεσιν λέγω· Ἐπειδὴ ἔστι πρόνοια καὶ δικαστὴς, εἰσὶν ἀμοιβαί· ἐπειδὴ εἰσὶν ἀμοιβαί, ἔστι τὸ κρινόμενον· εἰ δὲ ἔστι τὸ κρινόμενον, ἀθάνατος ἄρα ἡ ψυχὴ.

[67] **Περὶ τῆς καθ' ὑπόστασιν ἐνώσεως.**

[67.2] Χρὴ γινώσκειν, ὅτι ἡ καθ' ὑπόστασιν ἐνωσις μίαν ὑπόστασιν τῶν ἐνουμένων ἀποτελεῖ σύνθετον σφύζουσα τὰς συνελθούσας πρὸς ἐνωσιν φύσεις καὶ τὴν τούτων διαφορὰν καὶ τὰ τούτων φυσικὰ ιδιώματα ἀσύγχυτά τε καὶ ἄτρεπτα ἐν ἑαυτῇ. Αὕτη δὲ πρὸς ἑαυτὴν οὐδεμίαν ὑποστατικὴν ἔχει διαφορὰν· αὐτῆς γὰρ γίνονται αἱ ἐκατέρου τῶν συνελθόντων πρὸς ἐνωσιν χαρακτηριστικαὶ διαφοραί, αἷς ἐκατέρων ἐκ τῶν ὁμοειδῶν χωρίζονται, ὡς ἐπὶ ψυχῆς ἔχει καὶ σώματος. Μία μὲν γὰρ ἐξ ἀμφοτέρων ἀποτελεῖται ἢ τοῦ Πέτρου τυχὸν ἢ τοῦ Παύλου ὑπόστασις σύνθετος, σφύζει δὲ ἐν ἑαυτῇ τὰς δύο τελείας φύσεις, τὴν τε τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, καὶ τὴν τούτων διαφορὰν ἀσύμφυρτον καὶ τὰ τούτων φυσικὰ ιδιώματα ἀσύγχυτα. Ἐχει δὲ ἐν ἑαυτῇ τὰ ἐκατέρας χαρακτηριστικὰ ιδιώματα τὰ τε τῆς ψυχῆς τὰ χωρίζοντα αὐτὴν ἐκ τῶν λοιπῶν ψυχῶν καὶ τὰ τοῦ σώματος τὰ χωρίζοντα αὐτὸ ἐκ τῶν λοιπῶν σωμάτων, μηδαμῶς χωρίζοντα τὴν ψυχὴν ἐκ τοῦ σώματος ἀλλ' ἐνοῦντα καὶ συνάπτοντα, ἅμα δὲ τὴν ἐξ αὐτῶν συντεθειμένην μίαν ὑπόστασιν χωρίζοντα τῶν λοιπῶν ὁμοειδῶν ὑποστάσεων. Ἐπειδὴ δὲ ἅπαξ αἱ φύσεις τὴν πρὸς ἀλλήλα καθ' ὑπόστασιν δέξονται ἐνωσιν, ἀδιαίρετοι μένουσιν εἰς τὸ παντελές. Εἰ γὰρ καὶ χωρίζεται ἡ ψυχὴ τοῦ σώματος ἐν τῷ θανάτῳ, ἀλλ' ἡ ὑπόστασις ἀμφοτέρων μία καὶ ἡ αὐτὴ ἐστίν· ὑπόστασις γὰρ ἐστίν ἢ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἐκάστου ὑπάρξεως κατ' αὐτὸ σύμπηξις. Μένει οὖν τό τε σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ, αἰ μίαν τὴν ἀρχὴν τῆς ἑαυτῶν ἔχοντα ὑπάρξεώς τε καὶ ὑποστάσεως, εἰ καὶ χωρισθῶσιν ἀλλήλων.

Δεῖ δὲ γινώσκειν, ὅτι φύσεις μὲν ἐνωθῆναι ἀλλήλαις καθ' ὑπόστασιν ἐνδέχεται ὡς ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ φύσιν προσληφθῆναι ὑπὸ ὑποστάσεως καὶ ἐν αὐτῇ ὑποστῆναι δυνατόν, ἅπερ ἀμφοτέρα ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ θεωροῦνται-καὶ γὰρ ἐν αὐτῷ καὶ αἱ φύσεις, ἡ θεία τε καὶ ἡ ἀνθρωπίνη, ἠνώθησαν, καὶ ἐν τῇ προὑπαρχούσῃ τοῦ θεοῦ λόγου ὑποστάσει ὑπέστη ἡ ἔμψυχος αὐτοῦ σὰρξ καὶ αὐτὴν ἔσχεν ὑπόστασιν, -ἐκ δύο δὲ φύσεων ἀποτελεσθῆναι μίαν φύσιν σύνθετον ἢ ἐκ δύο ὑποστάσεων μίαν ὑπόστασιν παντελῶς ἀδύνατον· διότι ἀδύνατον τὰς ἐναντίας οὐσιώδεις

διαφορὰς ἐν μιᾷ φύσει συνυπάρξαι ἀλλήλαις· τούτων γὰρ ἔργον ἐστὶν ἀποδυστᾶν ἀλλήλων τὰς φύσεις, ἐν αἷς ὑπάρξουσι. Καὶ πάλιν ἀδύνατον τὰ ἅπαξ καθ' ἑαυτὰ ὑποστάντα ἐτέραν ἀρχὴν ὑποστάσεως σχεῖν· ἢ γὰρ ὑπόστασις ἢ καθ' ἑαυτό ἐστιν ὑπαρξίς. Ἰστέον δέ, ὡς ἐπὶ τῆς ἀγίας τριάδος ὑπόστασις ἐστὶν ὁ ἀναρχος τρόπος τῆς ἐκάστου αἰδίου ὑπάρξεως.

Χρὴ δὲ εἰδέναι, ὅτι, ἠνίκα σύνθετος γένηται φύσις, δεῖ ὁμόχρονα τὰ μέρη εἶναι καὶ ἐξ ἐτέρων ἕτερον ἀποτελεῖται μὴ φυλάττον ἀλλὰ τρέπον καὶ ἀλλοιοῦν τὰ ἐξ ὧν συνετέθη, ὡς ἐκ τῶν τεσσάρων στοιχείων ἀποτελουμένου τοῦ σώματος ἄλλο ἐξ ἄλλων γέγονε καὶ οὔτε πῦρ τέλειον οὔτε τι τῶν ἄλλων ἐστὶν ἢ λέγεται, καὶ ὡς ἐξ ἵππου καὶ ὄνου ἡμίονος· οὔτε γὰρ ἵππος οὔτε ὄνος ἐστὶν ἢ λέγεται ἀλλ' ἐξ ἐτέρων ἕτερον, μηδ' ὀπότερον τῶν, ἐξ ὧν συνετέθη, φυλάττον ἀσύγχυτόν τε καὶ ἄτρεπτον.

[68] <Ὅροι διάφοροι>

[68.2] Ἀνάγκη ἐστὶ βίας αἰτία. -Στοιχεῖόν ἐστι κοινῶς μὲν, ἐξ οὗ τι γίνεται πρῶτον, καὶ εἰς αὐτὸ ἐπ' ἐσχάτου ἀναλύεται· ἰδίως δὲ στοιχεῖόν ἐστιν, ἐξ οὗ γίνεται σῶμα καὶ εἰς αὐτὸ ἀναλύεται, οἶον πῦρ, ὕδωρ, ἀήρ, γῆ. Πῦρ ἐστὶ σῶμα λεπτομερέστατον καὶ θερμότατον καὶ ξηρότατον· γῆ ἐστὶ σῶμα ξηρότατον καὶ βαρύτερον· ὕδωρ ἐστὶ σῶμα ὑγρὸν καὶ ψυχρότατον· ἀήρ ἐστὶ σῶμα ὑγρότατον καὶ μαλακόν.

Γένεσις ἐστὶ κίνησις κατ' οὐσίαν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι· φθορά ἐστὶ κίνησις ἐκ τοῦ ὄντος εἰς τὸ μὴ εἶναι. Αὕξησις ἐστὶ κίνησις ἐν τῷ ποσῷ κατὰ μέγεθος· φθίσις ἐστὶ κίνησις ἐν τῷ ποσῷ κατὰ μείωσίν τε καὶ ἐλάττωσιν. Ἀλλοίωσις ἐστὶ κίνησις ἐν τῷ ποιῷ κατὰ μεταβολήν. Φορά ἐστὶ κίνησις ἐκ τόπου εἰς τόπον· περιφορά ἐστὶ κίνησις ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ. Αὐτοκίνησις ἐστὶν ἢ τῆς ψυχῆς ἐν τοῖς ζώοις κίνησις.

Χρόνος ἐστὶ μέτρον κινήσεως καὶ ἀριθμὸς τοῦ ἐν κινήσει προτέρου καὶ ὑστέρου. Ἡμέρα ἐστὶν ἡλίου ὑπὲρ γῆς φορὰ ἢ χρόνος, ἐν ᾧ ὁ ἥλιος ὑπὲρ γῆς φέρεται· νύξ ἐστὶ σώματος τῆς γῆς σκιά ἢ χρόνος, ἐν ᾧ ὁ ἥλιος ὑπὸ γῆν φέρεται. Νυχθήμερόν ἐστὶ κόσμου περιστροφή. Μῆν ἐστὶ χρόνος ἀπὸ συνόδου σελήνης πρὸς ἥλιον ἐπὶ τὴν ἐξῆς σύνοδον. Ἐνιαυτός ἐστὶ χρόνος, ἐν ᾧ ὁ ἥλιος τὸν ζωδιακὸν διέξεισι κύκλον. Καιρός ἐστὶ χρόνος κατορθώματος· ἀκαιρία ἐστὶ λειψίς καιροῦ κατὰ ἐπιτυχίαν προθυμίας τοῦ ζητουμένου. Ὁρα ἐστὶ μέρος ἐνιαυτοῦ τὸ τέταρτον ἢ τῆς ἡμέρας τὸ δωδέκατον ἢ ἀκμὴ ψυχῆς ἢ σώματος ἄνθος ἢ νεότητος κάλλος. Ἔαρ ἐστὶ χρόνος, ἐν ᾧ τὸ ὑγρὸν ἐπικρατεῖ· θέρος ἐστὶ χρόνος, ἐν ᾧ τὸ θερμὸν ἐπικρατεῖ· φθινόπωρόν ἐστὶ χρόνος, ἐν ᾧ τὸ ξηρὸν ἐπικρατεῖ· χειμὼν ἐστὶ χρόνος, ἐν ᾧ τὸ ψυχρὸν ἐπικρατεῖ.

Πωγωνίας ἐστὶν ἀστροειδὲς πυρὸς ἄθροισμα ἔμπρο-

[68.34] σθεν ἔχον τὰς ἀκτῖνας. Κομήτης ἐστὶ πυροειδὲς ἄστρον ἄθροισμα κόμης κεφαλῆς δίκην κύκλωθεν ἐκπέμπων ἀκτῖνας. Δοκίας ἐστὶν ἀστροειδῆς κοντὸς ἤγουν δοκὸς τὴν πυρώδη ἐπὶ τὰ ἄνω ἐκπέμπων ἀκτῖνα. Λαμπάς ἐστὶν ἀναγίς καὶ ἄθροισμα πυρός. Ἴρις ἐστὶν ἔμφασις ἡλίου σεμνοειδῆς ἐν νέφει κοίλῳ καὶ δροσώδει ἐν κύκλου τάξει φαινομένη περιφερῆς ὡς ἐν κατόπτρῳ πρὸς αἴσθησιν ἢ ἔμφασιν ἄστρον διὰ πύκνωσιν ἀέρος γινομένη. Παρήλιός ἐστὶ νέφος περιφερές, πυκνόν, ὅμοιον ἡλίῳ, ἢ ἔμφασις ἡλίου ἐν νέφει πυκνῷ καὶ λείῳ. Κεραυνός ἐστὶν ἐλικοειδὲς πνεῦμα κίνησιν ποιοῦν διάπυρον καὶ ἄνωθεν κάτω διὰ πυρὸς φλογώδους φερόμενον καὶ ἐμπυρίζον κύκλῳ. Τυφὼς ἐστὶ ἐλικοειδῆ κίνησις ἀέρος ζοφώδους ἄνωθεν ἐπὶ γῆς τεταμένη. Πρηστήρ ἐστὶν ἐλικοειδῆς κίνησις διαυγοῦς ἀέρος ἄνωθεν κάτω φερομένη. Σκηπτὸς ἐστὶ κεραυνὸς ἄνευ νεφῶν.

Χάλαζά ἐστὶν ὀλοπαγὲς ὕδωρ ὑπὲρ γῆς πεπηγυῖα· κρύσταλλός ἐστὶν ὀλοπαγὲς ὕδωρ ἐπὶ γῆς· χιών ἐστὶν ἡμιπαγὲς ὕδωρ διὰ νεφῶν ἐπὶ γῆν καταβαίνουσα· πάχνη ἐστὶν ὀλοπαγὲς ὕδωρ δι' ἄλλης ὑγρᾶς ὕλης ἐπὶ γῆς πεπηγυῖα. Ὅμβρος ἐστὶν ἀθρόον ὕδωρ ἐκ νεφῶν ἐκκρινόμενον· ὑετός ἐστὶ ψεκάδων ἄθροισμα· ψεκάς ἐστὶ νοτὶς ἀθρόα σταγόνων. Ὅμίχλη ἐστὶ σύστασις πρὸ νέφους· ἀτμός ἐστὶ πλῆθος ἀναθυμιάσεων ἐπὶ γῆς.

Λίμνη ἐστὶν ὕδωρ πολὺ, γλυκὸν καὶ ἄθρουον διὰ κοίλου καὶ κατάντους χωροῦν ἐν συστάσει. Θάλασσα ἐστὶν ὕδωρ ἄλμυρόν καὶ πικρὸν τὰ κοῖλα τῶν κόλπων πληροῦν τῆς κατωτάτης γῆς. Κρήνη ἐστὶν ἀπόρρυτος πηγῆς ἀρχὴ ἢ ὕδωρ ἐκ μεταβολῆς τῆς γῆς γεννώμενον καὶ ἐκκρινόμενον.

Σεισμός ἐστὶ κίνησις πνεύματος ἀθρόα ὑπὸ γῆν εἰσδύνουσα καὶ ταύτην κλονεῖσθαι ἀναγκάζουσα. Πυροκρατὴρ ἐστὶ στόμιον πυρὸς ἐγγαίου ἔξω ῥέοντος καὶ ἀναπνοῆς. Λύρα ἐστὶν ἰστός διὰ νεύρων ἐσκευασμένη. Τέλος τῶν φιλοσόφων.